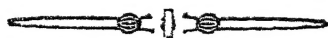

సీతాకల్యాణము

—♦) ఏ అంకముల నాటకము (♦—

ఇది,

వీరమతీచరిత్రము, పద్మావతీవిజయము, చందన్వపాలచరిత్రము,

రామాయణనాటకములు రచించిన,

కవిసింహ. దుర్భాక. రాజశేఖరశతావధాని

గారిచే రచియింపబడి

ప్రొద్దుటూరు జానకీ ముద్రాక్షర శాలలో

ముద్రింపబడినది.

1925.

ALL RIGHTS RESERVED.

Copyright by Gadicherla Ranga Rao & his Brothers,
Proprietors, Janopakarini Stores, Proddutur. This book
is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No
one will be permitted to reproduce this book in whole or
in part or translate it into any other languages without
permission or offer it for sale. A substantial copy of
words, or ideas or of both contained herein constitutes
an infringement of copyright and notice is hereby given
that a suit will be filed in every case of infringement.

*Presented to C. P. Boorn Memorial
Library Andapah*

*By the Authors Daughter
Smt. Kameswari Anantaram
(1991)*

శ్రీ దేవ్యనమః ఉ పా ద్ధా త ము.

శ్రీ సీతాకల్యాణము:—ఇది యైదవంకముల నాటకము. గ్రంథకర్తలు సుప్రసిద్ధకవులు శతావధానులు కవిసింహ బిరుదాంచితులు నగు బ్రహ్మశ్రీ దుర్భాక రాజశేఖర కవిగారు. ఈ నాటకమును సమగ్రముగాఁజనువు భాగ్యము నాకులభించి నది. ఉపాద్ధాతము వ్రాయఁజేరితుండనైతిని. ఇదియు నొకభాగ్యమనియేయబ్బుర నందున న్నాఁడను.

ఇందలియిత్యుత్తము సర్వజనవిదితమేగాని త్రొత్తదిగాదు. ఇట్టి నాటకము ను వ్రాయ నేలయని ప్రశ్నింపరాదు. విచిత్రతరాలంకార విశేషములచే సమయోచిత కథాకల్పనలచేఁబాతకులకు హృద్యముగ నుండుటచే నిదిత్రొత్తకథగ నే యుండును. అట్టిమూర్ఖులిందుఁగలవాయనునదియే యింకఁబ్రశ్నము.

కావ్యము శ్రవ్యదృశ్య భేదములచే ద్వివిధముగఁ బరిగణింపఁ బడినది.

శ్లో॥ వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం దోషస్తస్యాపకర్షకాః

ఉత్కర్ష హేతవః ప్రోక్తా గుణాలంకారచీతయః॥

అని సాహిత్యదర్శణము తెలుపుచున్నది. వ్యంజకతాసంబంధేనరసా దిమద్యాకృత్యత్వమకావ్యత్వమ్ అని పెద్దలు సిద్ధాంతీకరించిరి. కాఁబట్టి రసమే నాటకమునకుఁ బ్రాణము. అదియొదవనిచో నది నాటకము కాదు. బూటకము. ఏవోనాలుగు పద్యములు పదిమాటలు చేర్చిన నది నాటకమగునేని చెంచునాటక మే ప్రథమ తాలబూలార్హము కావలసివచ్చును. ఎవఱో కొందఱు బాగున్నదన్న దికూడ నాటకముగాదు. అటులైనఁబై నాటకమే తత్పాత్రము. కావున రసికసమా దృశింగాంచి

శ్లో॥ చతుర్వర్గఫలప్రాప్తి స్సుఖాదల్పధియామపి

కావ్యాదేవ యత స్తేన తత్స్వరూపం నిరూప్యతే.

అను నభియుక్తోక్తి ననుసరించి యైహికాముష్మికసుఖప్రదాయకమగునది కావ్యము. అదియే దృశ్య మైనచో నాటకమనంబడు.

శ్లో॥ దృశ్యక్రవ్యత్వ భేదేన పునఃకావ్యం ద్విధానుతం

దృశ్యం తత్రాభి నేయంత ద్రూపాశోపాత్తురూపకం.

అను ప్రాచీనోక్తీననుసరించి యభినయార్హముగునది దృశ్యమనఁబడును. రా
నూదిరూపముల నవలంబించుట యాపకమనఁబడును. కథానాయకానాయకాదుల
కథాముననుసరించి కథనవినిసించుట, ఆకాలమే యీకాలమునుభావము పుట్టించి
నానారాదుల నలవడఁజేసికొనఁ దగునను బుద్ధి ద్రష్టలకుం గలుగునట్లు చేయుట
యే నాటకప్రధానాభిప్రాయము. అనఁగాఁ బ్రాచీనకాల మహారాజుది చరితము
ను నదివి గ్రహించుటకంటె నట్లేయభినయించుటచే శీఘ్రముగా నెఱుంగఁదగి
యుండునుగాన నట్టి మహోపకారము లోకులకుం గలుగఁజేయుట కవికింగర్హ్యము.
అట్లుకాక యేవో నాలుగుపద్యములు పదిపాటలు నూఱుమాటలుచేర్చి తనభాయా
పటముచే నలంకరించి ముద్రించి దానిరంగమున నభినయింప రసజ్ఞులుకాని కొంద
ఱు కరతాళధ్వను టొనరించుచు బాసని వినుతింప నదియొక గొప్పయనుకొను
వాఁడు కవికాఁడు. అదియొక నాటకముకాదు.

లోకులకు నాటకము చేయు మహోపకారము లితరగ్రంథములు చేయఁజా
లనటులసిద్ధాంతము. అభినయారులచే దుఃఖమును దొలఁగించి రసవత్తరపద్యములచే
సంతోషమును గల్పించి సందర్భోచితరీతుల దురాచారములఁ దొలఁగించి యింతిం
తనరాని యుపకారమొనరించునది నాటకముకాక మఱేదగును?

అట్టి నాటకము లీకాలమున విపరీతఫలప్రదములగుచున్నవి. ఆదోషము నాట
కకర్తలదిగాని ద్రష్టలదికాదు. నాటకము వ్రాయుటలోఁ గవి జాగరూకుడై నె
ఱుగవలయు. లోకాచారములఁ (నాటకకథాకాలము నాటివి) జక్కఁగ నాలోచిం
చి రసభంగముకాకుండ పాత్రోచితముగా భాషనుండఁజేసి తనశక్తినిగనబఱుపవల
యునేకాని యిష్టానుసారము ప్రవర్తింపరాదు. ఒకప్పుడు స్వేచ్ఛగాఁ బ్రాచీనా
చారములఁ బాటింపక తత్కాలాచారములఁ నాటకకథాకాలమున నున్నట్లు పొది
గి వ్రాసినచో నదియొప్పుడయిన నపకీర్తిని బొందక తప్పదుకదా.

పామరజనుల నలరించినఁ జాలునన్నచో వీధి నాటకము బుండనేయున్నవి.
కథయంతయు నందుండును. రాత్రినాలుగుజాములు విసుగునొందక యాడుదురు.
ధనవ్యయము చాలఁగోలఁది. అవిచాలక యీప్రయత్నమే లాకోతెలియకున్నది.
నిద్రావంతులు హృదించుటయే ప్రధానమన్నచో సకలలక్షణయుక్తముగ నాటక
మలరారఁదగుఁగాని స్వేచ్ఛపనికిరాదు.

కాలోచితముగా మార్పుల నొందవలదా యనునది యింకొకప్రశ్నము. ఆ
మాతృదీ? అన్నది దానిపైఁ బ్రశ్నము. హరిశ్చంద్రచక్రవర్తికథ నుదాహరణము

గాఁ దీసికొందము. ఆమహామహుని రాజ్యకాలముననున్న ప్రజాప్రభు సంబంధాదుల నాకాలపుఁ బ్రజల యలవాటుల, నట్లేతెలిపి యప్పటి సత్యనిరతిని, రాజభక్తిని, సదాచారదులను చెలుపుట న్యాయమా? ఈకాలపు టాచారము: ను, సంఘసంస్కర్తల యుత్సాహము, వరశుల్కాది మహాపకారకృత్యములను జేర్చుట న్యాయమా? మార్పననిట్టిదేకదా? ఇదియుఁగాక పదిపాటల నెప్పునగాఁ జేర్చుటయా? తొలుదొల్ల నెవ్వరికిఁ దెలియకుండ రాజు కొలువుకూటము నలంకరించునట్లు చేయుటయా? నాటకకథ యెట్టిదో కరపత్రము ద్వారా తెలిపితిమిగాని నింక నాంధ్యదు లేనివిరమించుటయా? మార్పనఁగా నర మేనో తోచెనున్నది. మహాయోగాత్రప్రవేశమున సాంకర్యము గలిగించుట, భోజనవిహారదులఁ గనఁబఱచుట, మంత్రీ! భోజనమునకు వేళయైనది పోదమా? యనిరాజుచేతఁబట్టించుట, సందర్భము విడిచి కవిని బాగడించుట, కథ తిలకముకాఁ గల్పించుట, యీ మొదలగునవి ప్రకృతకాలలోచితముగా మార్పునొందించినఁ గాని నాటకము కాదేమోయను శంకపాడమెడు. నాందీపద్యము కథాలేశమును గూడ నూచింపకుండుట ప్రధానమేమో? ఈమార్పున లోకమునకు మహాపకారము గల్గునేమో యన్న వేటొకశంకయుదయించెడు. ఇట్టివికాక తక్కినవి చేర్చవలసినంతలోపముగా మనపూర్వులు లక్షణగ్రంథముల వ్రాయలేదు.

ఇట్టియవలక్షణపు మార్పులఁ జోలికిం బోక కవికడు జాగరూకుడై పరిసర్తింప వలసియుండును. నాటకము వ్రాయుటయేగాక నాటకమునవించి రసమును గ్రహించుట చాలఁ గష్టమైనపని. అట్టికృత్యము నీరుమజ్జిగవలెనైనది. ఇంకరసమున్ననేమో నాటకమర్యాదలన్న నేనో, పాటల పరిపాటి యెట్టిదో భగవంతునికే తెలియును. ఇట్లు లొటనాటకము వ్రాయుట మంచిసీళ్ళపాటియైనది. రసము నిత్యభోజనోపకరణమే యనక తప్పదుగదా?.

ఇఁకఁ బ్రకృత మనుసరించెదను. ఈనీతాకల్యాణమునఁ గవియెట్టిపరిశ్రమము చేసెనో తెలుపుటయే యిటఁ బ్రధానము. రామజననమునకుఁ దొలికథయనఁదగు పుత్రాకామేష్టిమొదలు నీతాకల్యాణము వఱకుఁగల కథ యీరూపకమున వ్రాయఁబడినది. పద్యములునులలితపదభూయిష్ఠములై శోభిత్రీపేయములై రసాల వాలములయలున్నవి. కవిగారూ! తమరె యీపద్యమున కర్థముచెప్పఁడు అని యడుగ నక్కఱలేక తద్భావము చక్కఁగాఁ దెలియునట్లు పద్యములలరుచున్నవి. ఉచితస్థలములనే పద్యమాలనిర్మించి కవి కృతకృత్యుడయ్యెను. తత్తత్సత్రాత్మకమర్యాదలను దెలుపఁజాలా పదములనేమాటలయందుఁ బ్రయోగించి తనవిచక్షణతజ్ఞె

డించెను. కళాపోషణమున కుపయుక్తుడుగాని పాత్రప్రవేశమున నాటకము పరిపాటికై యుండు తనయభిజ్ఞతఁడెట్లెను. రామాదులనోట రసవత్తరవాక్యములఁ బల్కించి తనమనోగాంభీర్యమును వెలయించెను. హరచాపమును సభలోఁ బ్రవేశపెట్టుతఁ జిని, దానినెక్కిడుండని రాకొమరులఁ బిల్చినపుడును గవి తన యసమానప్రతిభను వెల్లడించెను. విష్ణుంభరూపమున గంగాధరకాస్త్రి మాధవులఁ దెచ్చిపెట్టి తనచ మత్స్యతని లోకజ్ఞానమును బండితులకుం దెలియఁజేసెను. ఇట్లు ప్రతివిషయమును జెప్పఁబూనుటకన్న నాటకమునే పఠించిన మేలనితెల్పుటయొక్కముకాన పదలితిని.

విశ్వామిత్రుఁడు రామునిబంపుమని దశరథుం గోరు ఘట్టమునఁగవి తనక విసింపఁ బడదమును సార్థకముచేసికొనియే ననకతప్పగు. పద్యములు రత్నములవలె పీనులకు విందుగూర్చుచున్నవి. తేనిపోని కల్పనలచేఁ బద్యములు వ్రాయక వాడు కమాటలం జేర్చియే పద్యముల ముద్దులుమాటగట్టునట్లలరించెను.

చ॥ అటువదియేండ్లనుండి తనియకొమహిఁబాలనచేసి భోగ భా

గ్యరతులు కష్టసౌఖ్యములు గన్గొని కాటికిఁగాళ్ళుసాఁచుచుకొ

జరను గృహించునేనకట! చల్లఁగ నింటను గూరుచుండి యే

మెఱుంగనిరాముఁబంపిన మనీశ్వర!లోకము నన్నుదూఱదే?

అను నీపద్యమును బఠించినవఁడ గవితెలివితేటలు వెల్లడి యగు. ఇందుఁదన కుంగలలోకజ్ఞానము జనులయభ్యాసముల నెఱుంగుట యనుభావములు ప్రభుమద్వి తీయపాదములనుండి తేలును. కాటికిఁగాళ్ళుసాఁచుచుకొ అనుటచే రేపోమాపో దే హత్యాగము చేయుటకు సిద్ధముగా నున్నాడననియు ఇట్టిసమయమున జ్యేష్ఠపుత్రు నెడఁబాయుట శాస్త్రవిహీనముకదా యనియు; జరనుగృహించునేననుటచేఁ బ్రైయ ర్థమును దృఢపఱచుచు దేహపాలనముకూడఁదప్పినది బ్రదుకుదమన్నను దేహము సుఖదాయక మింకఁగాదనియు, గావున “పుత్రమంతేచకర్మణి” యన్నవాక్య ము నీకుమాత్రము దెలియదా? యనియుఁదేలును. చల్లఁగనింటను గూరుచుండిఅనుట చే సుఖార్థుఁడై కష్టములను గలలో నయిన నెఱుంగని రామునిం బంపుమనుట పాడియా యనియు, యేమెఱుంగని రాముని అనుటచేఁ బుత్రస్తుతి వృద్ధికరముకా నుగాన నకృతాస్తుఁడనియు, లోకమునన్ను దూఱదే అనుటచే నేనొక వేళనీకు భయంపడి రామునిం బంపినఁ గౌసల్యయందీ రాజానకుఁ బ్రీతితక్కువ. తత్పుత్రు నియందు నంతియే కానఁ జిన్నభార్య కొడుకుచెంతనున్నఁజాలు. తాటకా సుఖా హుమారీచప్రముఖ దుష్టదానవ పటల మధినించు కానలకుఁ దొలికొడుకుఁ బం

పెనని లోను 2 యిన ననకుండురా? యనియు వెల్లడియగు. ఇట్లేన్నియో భావము లిందిమిడియున్నవి. అపమర్థుడనగుటచే వ్రాయజాలకున్నాడగాని, రామునకు గుట నీమఁగూడ న్యాయముకాదను భావమును యుక్తియుక్తముః. సిద్ధాంతముచేసి కవి మునుసలియగుతండ్రి వార్ధకమునఁ గన్నకొడుకుపయి నిట్టిప్రేమగలవాడై యుండు నన్న తనలోకజ్ఞానమును సర్వలోముఖమునఁ చెలిపెను. ఇట్టిపద్యరత్నము లెన్నియో యిందున్నవి. వానినన్నింటిని జర్పించి యీపద్యమున నీయర్థసార స్యముకలదని చూపనేరకున్నాడను గాని జేయుగాదు.

ఈ నాటకమున నింకొక్క ముఖ్యవిషయము చర్చింపఁదగినదిగనున్నది. పంచమాంకమున శ్రీరామపరశురాముల సంభాషణముగలదు. ఇప్పట్టునఁగవి కడుం గడుఁ జమత్కృతి మెఱయ యవనిక నలంకరించెను. పరశురాముఁడు దురహంకృతి విట్టిపొంగినట్లు, శ్రీరాముఁడు తనపాదుషమునకు భంగమురానీయక మాటలాడి నట్లు కొందఱు వ్రాసియున్నారు. అట్లుగాక యీకవిశేఖరుఁడు పరశురాముఁడు భగవదవతార మనుట వెల్లడించుచు, గురుదేవద్విజభక్తుఁడురాముఁడనుటను వెల్లడించెను. పరశురామునివాక్కులందు గంభీరార్థముగలదు. రామచంద్రావక్యములందుఁ గడువినయముట్టిపడుచుండును. “నేనవతరించినపనిపూర్తిచేసితిని. ఇంకనీవవతరించి నపరిని జేయఁబూనుము.” అనుటయే యీసంభాషణసారమని తేలకమానదు. మఱియు దశరథుఁడు పరశురాముని(బా)ర్థింపుచుపట్టునఁ గలపద్యము లప్పటిమనుజులక రించుచున్నవి. పుత్రసాత్సల్యమును దనపడిన కష్టములను చెలుపుచు నాపద్యములు సుసుల వానందరసమున ముంచుచున్నవి.

నీసపద్యము చివరనున్న యీ తేటగీతిం బరికింపుఁడు.

శే॥గీ॥ నేనువృద్ధుడఁ; బెక్కిఁడు ♦ లిడుమపడిన

వాడఁ;నన్యభాగతిలేని ♦ వాడఁ;నీప

దములకఱఁగిన వాడఁ;జి ♦ త్తెంబుకఱఁగి

పుత్రభిక్షునొసఁగి నన్నుఁ ♦ బ్రోవవయ్య!

దీనియర్థమును వివరించివ్రాయఁ జాలిన చోటు దొరకనందులకువిచారించు చున్నాడను. నాటకమునకన్నఁ బీఠిక పెద్దది యనినవ్యుడురన్న భయమందురించి బాధించెడిని. సుంతవ్రాయక విడువఁజాలకున్నాడను.

నేనువృద్ధుడఁక ఇంకసంతానముగలుగునను నాశలేదయ్యా యనుభావమి వితెల్పును. పెక్కిఁడు లిడుమపడినవాడఁక నీధియమున నాయాయువంతయు ముగిసినదే మరల వచ్చితివా? సకలశ్రమములకు లోబడి నీబాధకై యెన్నియో వి వాహములు చేసికొంటినే? మరలఁ బ్రత్యక్షమైతివే. ఇంక నాగతియేమను నర్థము

విశదమగును. నీపదములకెఱగినవాడె అన్యభాషరణమనాన్తి త్వమేవశరణంమను
అని పాదములు తలపోకకమ్మెక్కినాడె స్వామీ! కాపాడుము. ఇంతటి చక్రవర్తి
నయి నూర్యవంశమునఁ బుట్టి యింద్రాదులకు సాయమొనరింపఁజాలి దిగ్విజయ
మొనరించి యసద్భవశయశఃకీర్తులఁగాంచి యరిజనకాలాంతకుడనై త్కృత్రయకుల
లంకాత భూతుడనైయున్న నేను బీదబ్రాహ్మణుడవగు నీపదముల శిరముచేర్చి
దీనుడనై రక్షింపుమా! యని వేడుచున్నాడె. ఇట్టి నన్నుఁ గాపాడుమా! యను
నర్థమీవాక్యమునుండి బహిష్కతమగును. ఇట్లు పరిశీలించిన కొలఁది చమత్కృతు
లు వెలువడునుగాని “ అతిపర్వత్ర ష్టయేత్ ” అను నూక్తి ననుసరించి వదలు
చున్నాడను.

శ్రీరాముఁడు పరశురామునితో

తే! గీ॥ “రఘుకులజులైనరాజులు బ్రాహ్మణులను

నిండుభక్తిని బూజింప నేర్తుగాని

కదనరంగంబులనువారిఁ బొదివిపట్టి

నిశితశరముల నొప్పింప నేరరయ్య!”

అనిపలికెను. ఈపద్యమున శ్రీరామచంద్రుని సౌజన్యము భావగాంభీర్యము మఱి
చితవాక్సరిపాటియు విలీనములయి యున్నవి.

ఇట్లు పాత్రోచితముగ నర్థమును బోషించు ఘట్టము లెన్నియోగలవు. ఇట్టి
యుత్కృష్టనాటకరత్నమును వ్రాసి కవి ధన్యుడయ్యెను. ఇట్లే రామాయణమంత
యు నాటకములుగా వ్రాసి యారాజశేఖరకవి తనకవిరాజశేఖరత వెల్లడించుచుఁ
ద్రులింగదేశమునకు సత్కీర్తిని దెచ్చుఁగాతమని వారక కోరుచున్నాడను.

ఈ రసవత్తరనాటకము కవియశస్సును వేనోళ్లఁ జాటుచున్నది. ఇట్లినాట
కములకుఁజేయూఁత యొసఁగి నాటకసభలు కవులఁ బ్రోత్సహించుఁ గాక. ఈనా
టకరత్నము చిరంతనముగా నిలవెలసి స్వప్రభల దశదిశల వెలయఁ జేసి ద త్రమండల
విఖ్యాతిని బెంపొందించుఁగాత. త్వరలోఁ దక్కుంగలరామాయణనాటకములఁబ్ర
కటించికవివర్ణ్యుడుతనకవితాశక్తినిలోతులకుండెలిపి కృతకృత్యుడగునుగాక. పర
శ్రేయస్సునుసహించుగుణము గలవిద్యత్కవులీ రాజశేఖరకవిసాశీర్యదింతురుగాక.

ఇంతకన్న నెక్కువవిషయములు వ్రాయఁజాలని నేను లేఖినికి విశ్రాంతి ని
చ్చుచున్నాను.

కడప.
5-3-25. }

ఇట్లు
విద్యద్విధేయుఁడు
జనమంచి-శేషాద్రిశర్మ.

ప్రీతి క.

మౌఖ్యరమునందలి “రాజశేఖరివిలాస” నాటకసమాజ సభ్యులు తొలుత నా చేరచియుంపఁ బడిన హరిశ్చంద్ర చరిత్రమును బ్రదర్శించి పిదప రామాయణము నాడఁదలఁచి నాటకములుగ వ్రాసియుమ్మని కోరఁగాఁ బ్రథమమున నాఠ్యకాండమునందలి కథను “సీతాపహరణము” నుపేర వ్రాసితిని. అయ్యది యనేకపర్యా యములు ప్రదర్శింపఁబడినది. తరువాత బాలకాండకథను “సీతాకల్యాణము” నుపేరునను నయోధ్యా కాండకథను “సీతారామరాజ్యవియోగము” ను పేరునను గిష్కింధానుందరకాండములయందలి కథను “సీతా స్వేషణము” ను పేరునను యుద్ధకాండకథను “సీతాపరిగ్రహణము” ను పేరునను రామాయణము పట్కాండములయందలి కథ నైదైదంకములు గల యొరునాటకములుగ వ్రాసితిని.

2. పద్మరూపమునను గద్యరూపమునను రూపకరూపమునను రామాయణము తెన్నియేని గ్రంథములుండ మఱల దానినాటక రూపమున వెలియించుటపపరమా యనియడుగవచ్చును. అందుకుసమాధానముగఁ బూర్వకవి కంకంటిపాపరాజ ప్రధానుని యాక్రందిపద్యములను నివేదించుకొనుచున్నాఁడను.

మ॥ “వరునకొ దిక్కనయజ్ఞ నిర్వచన కా + వ్యంబుకొ దగకొజేసెచు
త్తరరామాయణమందునకొ మఱివగ్గిం + ధంబూని నిర్మించుటే
సరసత్వంబ”ని ప్రాజ్ఞులార! నిరసిం + చకొ బోకుఁడి! రాఘవే
శ్వరుచారిత్రము నందరెన్ని గతులకొ + వర్ణించినకొ గ్రాలడే!.

ఉ॥ మానక కర్మభూమిపయి + మానుష దేహముతో హితాహిత
జ్ఞానమెఱుంగు బ్రాహ్మణుఁడు + చారుకవిత్వమునేర్చి బానకొ
జానికథల్ రచింపక య + సత్కథలెన్నిరచించె నేనియుకొ
వాని వివేకమేమిటికి? + వాని కవిత్వమహత్త్వమేటికి?

తారకనామమగు రామనామ మెవ్వఁ డెవ్వఁడేయేషలమున నేయేకాలంబున నేయేదీక్షతోఁ గీర్తించునో తత్తరుచితరీతి నవ్యయానంద మొసఁగఁజాలట భవిష్యము.

3. దృశ్యప్రబంధ రచనమునఁ గవులకుఁగల స్వాతంత్ర్య మాధారముగఁ గథాకథనమున నొకటిరెండు చిన్నమార్పులు చేయఁబడినవి. జనకరాజమందిరమునఁ జంద్రశేఖర శరాసన సందర్శన సమయమున రామలక్ష్మణుల కెఱింగింపఁబడిన విశ్వామిత్ర చరిత్రాదు శాచిత్యము ననుసరించి యుండునని గాఢేయ సవనరత్నాకాలంబున సిద్ధాశ్రమమున విశ్వామిత్రశిష్యుఁడగు గాలవునిచే రామలక్ష్మణుల కెఱింగింపఁ బడినవి. శ్రీరామ పరశుతాముల సమాగమమును దత్త తృప్తవాదక్రమము నిరువురకును గౌరవావహముగ నుండు విధమునఁ బోషింపఁబడినవి. కథావిస్తరమైదవయంకమున నాయాభాగములఁ జూడఁదగు. నాలుగంకములతోఁ గల్యాణభాగము పూర్తియైనను మఱునాఁడే మిథిలనుండి యయోధ్యకు వచ్చుమార్గమున జరగినదికావున భార్గవరామదశరథరాముల సమావేశ మిందయదవ యంకముగఁ జేర్పఁబడినది.

4 నాటకకాలకు వచ్చి కూర్చుండి కూర్చుండక మనుషటినుండియే నిమిషమునకు నూలుమాలులు ముంజేతి గడియారముల మాతులుచూడ నలనాటుపడినయీ సమయములఁ గాలనప్తమును బ్రయాసమును దగ్గింపనెంచి ప్రస్తావమునొకటి రెండు వద్యములతో మాత్రము ముగించితిని.

5 నాకవిత్వమున నేగుణలేశము లేకున్నను నన్నాదరించి యీనాటాత్మమునకుపోద్ఘాతము వ్రాసి వన్నె చేకూర్చిన క్రిమద్రామాయణ బ్రహ్మాండపురాణాలితోపాఖ్యానాద్యనేకోద్గ్రంథకర్తలును బాలసరస్వతీ కావ్యతీర్థాభినవ వాల్మీక్యాది బహుళ చిరుదాంచితులునునుగు బ్రహ్మశ్రీ జనమంచిశేషాద్రిశర్మగారి నేకవందనము లర్పించుచున్నాను. ఈగ్రంథము ముద్రించిన శ్రీజానకీముద్రాక్షరశాలాధికారియు నాచిరమిత్రుఁడునగు చిరంజీవి. గాడిచెన్. మధ్యమునిరావు నెడ నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞత వహించుచున్నాను. శుద్ధప్రతినిసిద్ధము చేసియిచ్చిన నాయభేదమిత్రుఁడు కవిసింహ. గడియారము వెంకటశేషశాస్త్రి శతావధానిగా రిని నేనుమిక్కిలి యభినందించుచున్నాను.

పోర్టుటూరు.
8—3—1925

}

ఇట్లు
కవిసింహ డి. రాజశేఖర
శతావధాని.

కథాసంగ్రహము.

ప్రథమాంకము:—దశరథుఁడు పుత్రకామేష్టి నొనరించుచుండ, జేవతలు యజ్ఞభాగములఁ గొనవత్తురు. రావణునివలనఁ దమకుఁగలిగిన పాదల నిలద్రాదులు విఘ్నవునకఱిగింతురు. విఘ్ననియంతమున దశరథునకుఁ బుత్రులుదయించి వారు దానవ సంహార మొనరింతురని విఘ్నేడు తెలుపఁగా హవిర్భాగములుగొని దేవతలు స్వనివాసముల కరుగుదురు. పౌత్రపత్న్యపురుషుఁ డొసంగిన పాయసమును దశరథుఁడు భార్యలకుఁబంచి పెట్టును.

ద్వితీయాంకము:—దశరథునొద్దకు విశ్వామిత్రుఁడరుచెంచి సవనరక్షార్థ మై రాముని బంపఁగోరును. దశరథుఁడాలసింపఁగా గాధేయుఁడు కోపించును. విస్మయము బోధించి రామలక్ష్మణులఁ గొలికువెంట ననుపఁగోరును. రామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రువెంటఁ బోవుదురు.

తృతీయాంకము:—సిద్ధాశ్రమమున సవనరక్షణ మొనర్చుకఱి గాలవుఁడు రామలక్ష్మణులకు విశ్వామిత్రచరిత్ర మెఱిగించును. మరీచసుఖాపాలులు రాఁగా రాముఁడు కిక్కించును. సవనపూర్తియైనంత, విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణసహితుఁడై మిథిలానగరమునకు బయలుదేటును.

చతుర్థాంకము:—స్వయంవరరంగము, విశ్వామిత్రుని నెలవుఁగైకొని రాముఁడు హరదనుర్భంగముగావించి సీతను బరిగ్రహించును.

పంచమాంకము:—అయోధ్యకువచ్చు మార్గమున దశరథులను బరశురాముఁడు సమీపించును. దశరథరామభార్యపరాముల సమావేశ సంవాదములైనపిదప రాముఁడు వైష్ణవశరాసమునెక్కిడఁగాఁ బరశురాముఁడు తనతపోబలము రాజరామునకొసంగి యాకీర్షించును. మంగళము

ఈనాటకమునవచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు

దశరథుడు — ఆయోధ్యా నాయకుడు

ఐసిఘ్ఠుడు
ఋశ్యశృంగుడు
విశ్వమిత్రుడు
శతానందుడు } ఋషులు.

గాలవుడు — విశ్వమిత్రుని శిష్యుడు

బర్హిష్ఠా
విష్ణుడు } దేవతలు
యముడు
వాయువు
ఇంద్రుడు } దిక్పాలురు.

ధవళుడు — దశరథుని సేవకుడు

సుమంత్రుడు — దశరథుని మంత్రి

రామలక్ష్మణులు — దశరథుని పుత్రులు

మారీచ నుబాహులు — రాక్షసులు.

జనకుడు — విదేహపురరాజు

రణధీరుడు
జయసింహుడు
సుమతి
యశోధన్యుడు } నానాదేశ రాజన్యులు

గంగాధరశాస్త్రి
విష్ణుశర్మ } బ్రాహ్మణులు

మాధవుడు — గంగాధరశాస్త్రి శిష్యుడు

పరశురాముడు — జమదగ్ని పుత్రుడు.

స్త్రీలు

కౌసల్య
సుమిత్ర } దశరథభార్యలు
కైక

మంధర — కైకదాసి

సీత — జనకుని పుత్రిక

చెలికత్తియలు.

సీ తా క ల్యాణ ము.

[నాంది.]

శా॥ శ్రీమత్పన్న దళాతునంశమున ధా + త్రిక్ బుట్టువుక్ జెంది వి
శ్వామిత్రుండొనరించు యాగమును ర + య్ తేసి భూతేశు ను
ద్దామప్రన్నత చాపముక్ విటిచి సీ + తక్ బెండ్లియై భర్తవు
నేవ్మెప్పించిన రామచంద్రుడొనగుక్ నిర్ణీద్రసౌఖ్యోన్నతుల్.

(నాంద్యంతమున నూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి పుష్పాంజలిచల్లి)

పూజ్యులగు నోసభాస్థాయలా! తేతవెన్నెలలరు సంపూర్ణ పూర్ణిమా వం
ద్రబింబ సందర్శనమునఁ జకోరకమట్లు చిటునగవు లొలుకు మీనెమ్మాములు గని
సేనమందానందము నొందుచున్నాను.

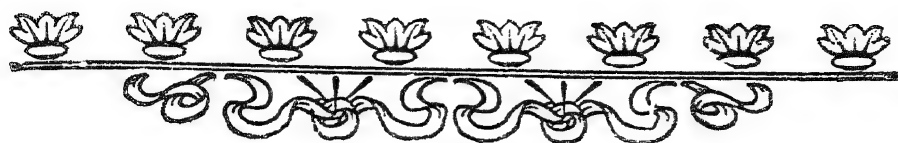
సీ॥ రచియించె దొల్త వీ + రమతీచరిత్ర వెం
కటశాస్త్రి కడుఁగొతు + కమునమెచ్చ
నడిపించెఁగలముఁ జం + డనృపాల చరితంబు
విరచించుచో గవి + వితతియలర
వ్రాయఁగానేర్చె రా + మాయణమును నాట
కములుగా రససౌష్ఠ్య + వముదనర్ప
లిఖియించె మేలి శై + లిని బాశకులు స్తుతుల్
గావింపఁ బద్మావ + తీవిజయము

తే॥గీ॥ నాచరించె ననేక శ + తావధాన
ముల విబుధకోటులెల్ల నా + దలలనూచ
నతఁడు కవిరాజశేఖరుం + డైన సుకవి
సింహాబిరుదాంచితుఁడు రాజ + శేఖరుండు.

తత్కృతమగు శ్రీరామాయణమునందలి సీతాకల్యాణనామకమగు బాలకాం
శము కథను నేఁ డెచ్చటఁ బ్రదర్శింపఁ బోవుచున్నాము. నాటకమర్యాదాభిజ్ఞులగు
విద్వాదగ్రేహరు లందఱును గేవలరసాస్వాదనాతత్పరబుద్ధులయి యీనాటకరాజము
నీక్షించి యానందించి మమ్ముఁ గృతకృత్యులఁ జేయుదురుగాత.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

శ్రీ

సీతా కళ్యాణము.

ప్రథమాంకము.

— ❦ —

అయోధ్యాపురము-యజ్ఞశాల.

ఋత్యశృంగ వసిష్ఠులును-దశరథుఁడు నతనిభార్యలు నుపవిష్టువైయుండురు.

దశ:—వసిష్ఠమునీందా! నీయానతిచొప్పున నేనును నామువ్వురుపత్నులును నియతితో నుపనించియున్నాము. ఇష్టినొనరింపఁ బ్రారంభింపుఁడు.

వసి:—పలసిన మంగళవస్తునముదయమంతయుఁ జేరియున్నది. ఇష్టినొనరింప నుపకరిమించెదము.

దశ:—చిత్తము. ఈమహాదమహారాజుననుమతి శాంతాదేవియు ఋత్యశృంగుఁడునుఁ బార్వతీపరమేశ్వరులవలె నిచటికి వచ్చియున్నారు. నీవెప్పుడును మా శుభమెదఁగోరెడు మహానుభావుఁడవు.

క॥ తమయూశిష్యునిపైఁగూ

రిమి నిటువచ్చితిరిగాక + త్రిభువనసామ్రా

జ్యమొసంగిన నితరులగే

హములకు మీవంటిపూజ్య + లరుడెంచెదరే!

ఋత్య:—ఇందు మేము శ్రమపడునదేమున్నది. ఇకవ్యవధియేల? ప్రారంభించెద.

మ: శిరముల్ రెండుపదాలు రెండొకటియుక్ + శృంగంబులుకొనాలుగు
 న్నరముల్ నాలుక లేదువెల్లెడు శుభా + కారంబు భూమధ్యజం
 బరుదైయొప్పుగ మేషవాహనముపై + నాసీనతంజెంది యి
 త్త టినీవేదికఁజేరమా! పవనమి + త్రా! సుప్రసన్నుండవై.

భగవానుడవగుకోయస్విగట్టారకా! యిష్టిజయప్రదముగ సాగునట్లనుగ్రహింపుము.

తే:గీ॥ దశరథనృపాలమాళి సం + తానమొందఁ
 బుత్రకామేష్టి నొనరింపఁ + బూనినాడ
 స్వస్వరూపంబులను హవి + ర్భాగముగొన
 శీఘ్రముగరారె దేవతా + శ్రేష్ఠులార!

[దివినుడియింద్రాదిదేవతలునుసత్యలోకమునుండిబ్రహ్మ యుప్రవేశించుచున్నారు]

ఇంద్రుడు:—

మ॥ జగముల్ సర్వము నేమహాత్ముకరుణా + జన్మించె; నెవ్వనినా
 లుగుమోముల్ వెడలించెవేదములునా + య్లుకఃహంసయెవ్వనికె
 న్నఁగవాహంబగు; నేమహామహుడువా + క్కాంతుండు లోకేశుఁడ
 ట్టిగురప్రాభవు నిన్ను నేడుకనుగొం + టికవారిజాతాననా!

ఆదినారాయణుని పొక్కిటజనించి దేవతలకెల్లలితామహుడవగు నోశతా
 నందా! సిద్ధర్థమున గమ్యుడవైతిని,

బహ్మ:—మహేంద్రా! పెద్దకాలమునకుఁ జూడఁగంటిని. త్రిలోకాధీశ్వరుఁడవును
 నిన్నుఁజూచి నేనుమిక్కిలిసంతసించితిని. సుతబాంధవామాత్యసహితముగ
 నీకునేమమేగదా! స్వర్గరాజ్యమునీచే నన్నివిధముల సుఖప్రదముగఁజాలింపఁ
 బడుచున్నదిగదా?

ఇంద్ర:—దేవా! పరమబంధుభావమున నరయునప్పుడున్నది యున్నట్లు తెలుపుకొనక
 పోవుట పాడిగాదు. దుష్టరాక్షససమూహములు ప్రాణములతో నుండఁగా
 మాకు నేమమేకడిది? అందుననిదివఱకుండిన దైత్యులు గలిగించుచుండిన బా
 ధలొకయెత్తు. లంకారాజ్యము నేలు రావణుఁడెప్పుడుపెట్టుబాసలు మఱియొక
 యెత్తు. సుహృదబంధుఁడైవాఁడుమాచేనెట్టిచేయించుచున్నాఁడు. ఇంతకాల

మెట్టులోయోర్చికొని యుంటిమి. ఇప్పుడునున్నహమై త్వరగానినుదర్శించి యీవిషయమై నీతో మొఱలిడఁదలచి యేయఁటిమి.

యముఁడు:—ఇంతలోనిక్కడ నీదర్శనము పాపాత్ముగా లభించినది. అనుగ్రహించి మాకాదుర్మార్గునిబాధ తొలఁగునటుచేయవేడుచున్నాము.

బ్రహ్మ:—ఆరావణుఁడుమిమ్ముఁలెట్లుబాధలగుఱించి నేనుకొంతకాలమునుండి వినుచున్నాను. కానిముందుగనరములిచ్చియుంటఁజేసి యేమియుఁజేయశోచకమిన్నకుంటిని. మిమ్మెడతెగకబాధించుచున్నాడుకావున నికవానినువేక్షింపరాదు. రాక్షసాంతకుఁడువిష్ణుఁడిప్పుడేనచ్చుచుండును. ఆమహానుభావున శీవిషయకెఱింగించుదము. ఆయన మీయాపదలఁదప్పకపాపఁగలఁడు.

ఇంద్రు:—వేల్పుఁబెద్దవగునీ వీవిషయమైయొత్తిచెప్పిన నారాయణుఁడనుకూలవిధమున మెలఁగకపోడు.

యము:—నీసమస్త దేవతామండలములారా!

చ॥ స్ఫురదమలారవిందముల † సొంపు హసించెడు నేత్రముల్ కృపాదగములంజల్క సాగరను † తేగవఁగూడి మనోజ్ఞకాచనాంబరముధరించి యాగగుడి † వాహనమందువసించి విష్ణుమూర్తిరభసవృత్తివాడె యరు † దెంచెడి భక్తులకొంగుబంగరై.

బ్రహ్మ:—ఆనందమానందము. అమృతప్రసదులారా! మహావిష్ణువునకు స్వాగతము సఁగుదము.

[ప్రవేశము-విష్ణుఁడు.]

బ్రహ్మ:—
 సీ! పాపిబల్కుటవిదల † పాపటలందు నే
 యనఘపాదములునా † ల్యంబునలుపు;
 మునికోటిమానస † పుండరీకముల నే
 పురుషసంఘులు భద్ర † ముద్రాచాల్పుఁ;
 ద్విదశకోటిరాగ్రి † దివ్యరిత్నముల నే
 ధన్యునియడుగులు † తాండవించుఁ;
 నమరగంగాతరం † గములందు నేదేవు
 పదములబ్జాతకోభలరహించు;

తే॥ శ్రీ॥ నట్టిలోకైకనాథుఁ గృ + పాంతరింగు
దేవదేవు మహాభాగు + దివ్య సభవుఁ
గంటిమోదేవ సిన్ముమా + కన్నులలరః
జలజలోచన! మిగులధ + న్యులముమేము.

విష్ణు: — పరమేశ్వరీ! సురశ్రేష్ఠుడవగు నీదర్శనము నాకుఁబ్రహ్మదాకరము మహేంద్రా!
దిక్పాలకప్రవరులగు నిన్నును శమనాదులనుఁజూచి చాలసంతసించితిని.
దేవతాధిపతులకందఱును మోదమేకదా? మీమీదెసలలో మీమీ యధికా
రములు పూర్ణముగఁజెల్లుచున్నవికదా?

ఇంద్రు: — మామాభార్యాసుతులతో మామాదేశములలో మేమందఱమీదినమీనిమి
షమువఱకుఁ గుశలముతో నున్నాము. అనఁగా నెట్టిలోకైకమాత్రము
న్నాము. చతుర్దశభువనరక్షకుడవగు నిన్నుఁజూచి కొంతయారగఱును
చున్నది. సీమాలమున మాయలమటవాయోగలదని నమ్మియున్నాము.
మాయోడననుగ్రహముంచవలెను.

విష్ణు: — మఱలనేవేనియుద్ధములు పోసఁగినవా? మీ బాధలేవిధమైనవి?

ఇంద్రు: — మాధవా! వీరిక్రమ నీవొకింత గమనింపవలెను.

క॥ ఖలులగు రాక్షసహతకుల

వలన వచింపంగరాని + బాధలఁబడి వే

ల్పులు తమయాసల నీపయి

నిలిపి కొలువవచ్చినారు + నీరజనయనా!.

నీవుదప్ప దేవతలకేడుగడలేదు. వీరి మొఱ్ఱలనాలించి యెట్లైననుద్ధరింపుము.

విష్ణు: — ఆదినుండియు రాక్షసులు పొగరుమించి జగమ్మునకు ఖోభముగావించు
చుండుటయు నేనునీశ్వరుఁడును వారలవారింతుచుండుటయుఁ గాలక్రమ
మున నలవాటైనది. సద్ధృషాయులును నిరపరాధులునునగు దేవతలును మును
లును వారికేఱుపకృతి నైనఁజేసియెటుంగరే! మహేంద్రా! యిప్పుడు మీ
కష్టములకుఁగారణమగు నాఖలుఁడెవ్వఁడో యెఱిఁగింపుము. తగుప్రతిక్రి
యఁగావింపఁబ్రయత్నించెద.

ఇంద్రు: — అనశ్యము విన్నవించుకొందును.

ప్రథమాంకము.

చ॥ లవణపయోధిమధ్యమున + లంకయొకండుచెలంగు; దాని దా
ననకులభర్త విశ్రాంతము + సందనుఁ డెచెలువారు రావణుం
డవిరళశౌర్యుఁడేలు సక + లామరకోట్లజయించి తాపస
ప్రవరులనొంచి యీభువన + వారముసర్వము బాధపెట్టుచున్.

ఆరావణుఁడే మాకష్టములకల్గు మూలకారణము. ఏదోయొకయుద్ధములేక వాడో
క్కుడినపైఁద నూరకుండఁడు.

తే॥గీ॥ ఎట్టిదుర్లగ్గుమున జన్మ + మెత్తినాఁదొ
రణముపేరన్నఁ బెండ్లిపే + రంటమట్లు;
దివముఁ బాలించుచుండెడు + దేవతలనఁ
బప్పుబెల్లంబు వానికో + పద్మనాభ!.

ఏదినమేనిమీకుము వాఁడువచ్చిపైఁబడునోయని సకలామరసమూహములును
బ్రాణముల నణచేతఁదాల్చియుండిరు. ఇప్పుడు మనకుఁజెలిసియుండు ప్రయత్నముల
లో వానిదిగ్విజయయాత్రలలో నొకవోఁగాకున్న మఱియొకవోనయిన వానిభారినఁ
బడి యోడినవారేగాని వానియొగురఁబడనివారులేదు.

మ॥ వరుణుఁగెల్చెఁగృతాంతనొంచెనువివ + స్వంతృధ్వతిక బాపెఁజం
దురునిఁ మార్కొనె; నాకు బేరుననియం + దుకమించె; నోడించెనా
గరుడవ్యాఘ్రుల; వారువీరసుచుఁబ + ల్కణ నేరఁ; బేర్వాసిమై
బరగఁజాలినవారిసందటఁగృశిం + పక జేసె గర్వోన్మతిక.

ఈపైఁజెప్పినవాడిసందట నొకటిరెండుమార్లుదర్శించెను. కాని యటుపోవుచు
నిటువచ్చుచు స్వర్గమునుమాత్ర మెన్నఁజైన సేమఁడు. భుజాభోషముతో వాడుకేవ
లముయుద్ధమేచేసిన విచారముండదు. కాని నీతిలేనివిధమునఁబ్రవర్తించి స్త్రీలను బల
హీనులను వాఁడునిర్భయించువిధముతలపోసిన నెట్టిప్రహృదయమునకయిన జాతిగ
లుగును. దేవా! నాస్వవిధమునే కొంతవిన్నవించుకొందును.

క కలహొకనలుపురువేశ్యలు

కొలుపున నాట్యములుజేసి + కుతుకమునాకుకొ

గొలుప నుధర్మకురా వా

రలువెఱతురు వీనివలసి + రాయుడిననఘా!.

నాకెంతభయముననర్థించి యేమిప్రయోజనము? భువనం బత్వకసానము క్కటియే.

చ॥ అలికులవేణి నేల్పువెల + యాండ్రను రంభయనంగనోర్పు బా
విలికళలూరువెన్నలల + వెండిమలక జరియించుచుండఁగా
బలిమినిబట్టి బలొంతుల + సాలొనరించె యథార్థ శిక్షలక
గొలిపెడువారులేమిఁ దన + కుకసరితేరని గర్వరాసియై.

ఈరంభయేగాక ధాన్యమానియను మఱియొకయప్పకోపనిత యితినిమూలమున గాపగ్రస్తయై యొకకొలనులో మకరియై పడియున్నది. పిఁడు స్వర్గమునకువచ్చినపు డెల్ల నిట్టినిచకార్యములెన్నియో చేయుచుండును. దివ్యమునులగష్టములపీడి కమం డలుపులబగిల్చి వారిదండములు వారిపిపులపైఁదాండవింపఁజేయుచుండును. నన్నెంతయో కార్యమువెట్టుచుండును. దేవతాచక్రవర్తినినియుఁ ద్రిలోకాధీశ్వరుడననియు నీవంటివారుగూడమన్నించు నేను చెనఁటిరక్కసుఁడారాణుఁడెదురైనప్పుడేమి వాట్లు బడుచుందునో యాయీశ్వరుఁడెఱుఁగును.

చ॥ ఇతనివిచారముంచుమటు + లీతనిపుత్తుఁడు మేఘనాదుఁడు
గగితముఁడు నన్నుఁదొల్ల నమ + రింబునగెల్చి జగ శ్రియంబునక
న్తుతిఁగనిమించె; వాచెవుల + తోవిన నందఱు“నింద్రజిత్త”టం
చతనినిఁబిల్లు రెట్లుశిర + మక్కట! యెత్తిచరింతుఁడెప్పుమా?.

ఇప్పుడువాని నొక్కరును మేఘనాదుడని తోలుతటిపేరునఁబిలువరు. వాఁడునుఁ దననామమింద్రజిత్తనియే చెప్పుకొనుచుండును. ఈయవమానమునకోడి స్వర్గమునుపిడి వెడలినప్పుటయేలేదు. ఈతండ్రికొడుకు లొకరినొకరు మించినవారు. పూర్వము రాక్షసులవారించి స్వర్గముఁగాపాడుటకీ తలప్రాణము తోకకువచ్చి యుండెను. ఇప్పుడింద్రజిద్దానబహునరించు పాథలుపడి నాకరాజ్యము నాకావ శ్యకముగాదనిపించినది. దేవా!

తే॥గీ॥ కల్పకము నంద నమ్మును + గామగవియుఁ
 దెల్లయేనుంగు వజ్రింబు + ద్రిభువనముల
 ప్రిజ్యసామ్రాజ్యమిచ్చి గౌ + రవమునిచ్చి
 యసురబాధలఁబడఁదోయ + న్యాయనుగునె.

లోకముల నెల్ల శ్రేష్ఠతమమును త్రివిప్రులమునకధికారము విశేషించి నీకుఁజొం
బుట్టువునై యొకనిమిచ్చమైన మనశ్శాంతితేక యొకానొకడుద్రరాక్షసునిచే నిట్లు
బన్దుముపడుచుండుట నీకుమాత్రము సమాధానముగనుండువా? దేవా! యాదానవుని
పాదలకు మేముకనిమిచ్చమైన నోర్యజాలము.

ఉ॥ ఈయమరవ్రజంబులకు • నెల్లను నాడమృతంబువోసి దీ
ర్ఘాయువుఁగల్గఁజేయుటఁ గ • టా! యిటు త్రైమిఃతేకయున్నచో ।
నేయసురుండో మున్నె మము • నెట్లొయినర్చినఁగన్నుమూసి నే
డీయధికప్రయాసముల • నెల్ల నెటుంగకయుండుమచ్యుతా!.

అయ్యో! యాదానవాధమునినలని కష్టములిట్లనిపించుచున్నవేకాని జగజ్జాలా
రాధ్యుండవగు నీకృపకు లోటున్నదే!

విష్ణుః—మహేంద్రా! నీమాటల నత్యాదరమున వింటిని. త్రిలోకపూజ్యుడవగు
నీకేబన్నముగలుగుట నిర్వయముగ సంతాపకరము. నీవుచెప్పెడికొలందిని
నాకారానిఁబనిపై కోపముగలమగుచున్నది. ఆహా! రాక్షసుల దుండగము
లెంతివఱకు పచ్చినవి?

యముఁడు:—చెప్పఁదరముగాదు. ఆరాణుఁడొకమారు దిగ్విజయాభిలాషనేగురుఁ
డ్రోవలో వాడరదృష్టవశమున సంయమనీపురమునుజూచెను. అంత
వాఁడు నాపురమునుసమీపించినన్నుబట్టితెమ్మని వానినేనావతిఁబ్ర
హ్మనునిబంపెను. దండధరుడనై మృత్యువునువెంటఁదీసికొని వాని
నిదర్శింపఁబోయితిని. మాపుమేరలో నన్నుబాడగాంచి రావణుఁడు,

క॥ “అహహా”యంచని భయదా
ట్టహాసముచేసి నిలువబ • డఁగ మృత్యువుతా!
స్పృహఁగప్పి వడఁకి తత్తున
మహోత్పలములకడవ్రాలె • మాధవ! వింటే!.

నేనును భయభ్రాంతుల నూరకనిల్చిపోతిని. వాఁడును సంయమనీపురముఁ
బ్రవేశించెను. కొందఱు పుష్పవిమానములఁగూర్చుండి విహరించుచుండ “వారవ
ర”నినన్నుగర్హించియడిగెను. “భూలోకమున బుణ్యభాగులైవరించి యిచ్చటఁ
దత్తువ్యాధులము ననుభవించుచున్నార”ని నుడివితిని. “వారేజాతివార”నిప్రశ్నించె
ను. “వారిలోఁగొందఱుమానవులును దదితరులకభక్తురులు” ననిచెప్పితిని. అంత

వాసురవైరి కనుంగవమిడుంగులురాల నాగ్రహోదగ్రుడై నన్నుఁజేరిచూచి,

చ! “తులువలు దుష్టచిత్తులును + ద్రోహులునై చరియించినట్టి యా
ఖలులను బుణ్యభాగులను + గాగణియించి యిటుల్ విమానపం
క్తులవిహరింపఁజేసితివి; + కుత్సితవర్తన! దైత్యునొక్కనే
నిలిపితిఁయిట్లుసౌఖ్యమున + నిన్నిదేశస్థముజేసిపుచ్చెదన్.”

అని యాపిమానములఁగ్రిందఁబడఁగొట్టి యాపుణ్యపురుషులచెంతలూడఁగొట్టి
పలుబాములఁదెట్టె. చేయనదిలేక నేనూరకుంటిని. మఱి కొంతదూరముపురిలోనికిరా
గాఁగొందఱునరకవాసులు వానికగపడిరి. “వారలెవ్వర?”ని నన్నడిగెను.

చ! కలుషములాచరించి నర + కంబునుబొందినపాపులన్న న
వ్యలననుఁగూలఁద్రోసి యల + పాపులనందఱలేవఁదీయుచున్
దొలుతటివ్యోమయానము + తోవిహరింపఁగఁజేసి పుణ్యభా
గులవడిఁదెచ్చి యానరక + కూపములఁబడఁద్రోసెనద్యుతా!.

క! బలిమిని నాపురమిట్టులు

తలక్రిందుగఁజేసి“నన్నుఁ + దాకిగలిచెదో?

“గెలువఁగలేనోడితి”నని

పలుకుచు మొక్కిదవా? శుంత! + వచియింపును” నె

ఇంతలో వానిచైతేయభటులు నాచిత్రగుప్తునిఁదక్కిననాశింకరులనుఁగొంద
ఱు నర్థచంద్రప్రయోగముఁజేయుచుఁదీసికొనివచ్చిరి. “పినితోనెక్కడిపోర?”ని దం
డముతోఁగూడనేను“లోఁబడితి”నని సాగిలపడి నమస్కరించితిని. అంతనాచేసినపు
ణ్యమున నాయమర సంయమనివిడిచిపోయె. పోవుచు“రాక్షసునొక్కని నేనినరకము
నవైచిన నిన్ను సునీసంయమనీపురమును నాశనముచేసెద”ననిచెప్పెను. అదిసముసుండి
యు వానిపేరుజ్ఞప్తికివచ్చునపుడెల్లఁబాశదండములతోఁగూడనేనువడఁకుచుందును.
విష్ణు:—ఆరావణునిదుండగములు మేరమీఱుచున్నవే? చెడుకాలముదాపురించినదన్
డిట్టిబుద్ధులు పుట్టుచుండును.

వాయు:—దేవా! యారాక్షసహతకుఁడు తీతికయున్నప్పుడెప్పుడో యొకమారీయిం
ద్రాదులపైకివచ్చునేగాని నావిషయముననట్లుగాదు. దినముననలువదిగ
డియలును వానివలననాకుఁదీరనిబాధయే!

ను! గరుడవ్యాళమనుష్యకిన్నరవరుల్ • గంధర్వులుకా దేవతల్
నిరతంబుకా హృదయంబులకానిలువుచుకా • నిండారమన్నించు పు
ణ్యరతాత్ముకా ననుజేయికాల్వీటిచిన • ట్లాడైత్యనాథుండు త
త్పురిలోదోసియునీచకార్యములునా • తో నెప్పుచేయించెడుకా.

అపాడురావణుండు ప్రభుత్వమునకు వచ్చిననాటనుండియు నాకాపాట్లే. లంకాద్వీ
పమునందలి పీఠులను సందులను గొందులను నిచ్చటచ్చటననేల యెల్లచో
ట్లను సంచరించి పరిశుభ్రముచేయవలెనని కట్టడచేసియున్నాడు. జగత్ప్రా
ణుండనుగావున నభిమానమునఁ జతుర్దశలోకోపయోగమునకై యొక్కయం
శము మ్మిగిలించుకొని తక్కినయంశములతో నేనొకనిమిషమైన విక్రాంతిలేక
లంకాపునమును శుభ్రపరచుచున్నాను. లంకాద్వీపము నాకు నిర్బంధకారా
గారవైనది.

సి! గంగాతరంగశీ • కరములచే శీత

లమ్మైన సికతాత • లమ్ములందు,
నందనమున హరి • చందనమందార
సంతానకల్పక • చ్ఛాయలందు,
రాకానిశల నిర్జ • రస్త్రీలువిహరించు
కనకసాధాగ్రభా • గములయందు,
సామగానము చిత్త • సమ్మోహనముగా జ
రగుదివ్యతాపసా • శ్రమములందు,

తేగీ! నాఁడుమొదలుగ దేవ! యీ • నాఁడు సీస
మీపమున మొఱలిడు నీని • మేషమువల
కొక్కనూరైన విహరించి • యుండలేదు;
కసవ్రజమ్ముచుఁ గాలంబు • గడపవలసె.

అథమహాక్షుణ్డోకండు నాథుడై శిరముననెక్కి త్షణమైన వ్యవధి గలుగనీయక
బాధించుచుండ నే నిట్లు తాళియుండును? అయ్యో! నాడుపెట్టుబాధలకుఁ
గూడనేనంతగఁజింతింపను. కాని,

ఉ॥ నీవరమాదరమ్మున న + నింద్యయశంబును గౌరవంబు నెం
 తోపటిమంబుగల్గఁగఁ జ + తుర్దశలోకములకాజరించి యే
 పాపములేనినాకకట! + పంకజలోచన! నేటికిట్టులీ
 చీపురుబట్టి పెంటలను + జమ్మెడువృత్తి ఘటిల్లనేమనకా?

విష్ణు:—పవనా! నీవిషయమందఱకన్యను దుష్టాకరము. నిన్ముఁజూచిన జాలియగు
 చున్నది.

దేవతలు:—చేవా! యింతవఱకు నీవు చిత్తగించినవి మానాయకులీదిక్పాలురు పడిన
 బాధలు. ఆరావణుని క్రూరభటులు మమ్ము గానిఁదెట్టువిధము వివరించిన
 నెన్నిగ్రంథములాయగును.

సీ॥ ఒకమారు మాతంగ + యూధంబులందెక్కు
 పగిది మాపై నెక్కి + స్వారిచేతు
 రొకమారు మముబట్టి + యుత్తమాంగంబుల
 కుంతలంబులనెల్లఁ + గొఱిగి నైతు
 రొకమారు మొగముల + నుంచిన నామాల
 నాలుకలనుసాల్చి + నాకుచుందు
 రొకమారు తలపాగ + లూకిపడంగ ను
 గ్రులయి మామెడలపై గుద్దుచుందు
 తే॥గీ॥ కేమిచెప్పుదుమేమింక + నేదిచేయ
 రానిపని దానిఁజేయక + మానరెప్పుడు;
 ప్రాణములు మేము వీడనే + రమిని నెట్లగా
 బ్రతికియుంటిమి జీవచ్ఛ + వములమగుచు.

విష్ణు:—ఓదేవతానినహములారా! యా పౌలస్త్యునిచే మీరుపడెడుబాధలవిన నామ
 నందెరియుచున్నది. అచిరకాలమున మీకు దానవబాధఁ దొలఁగింపఁబ్రయ
 త్నించెద. కమలాసనా! యాదేవతలుపలికిన తెఱంగఁజింగితివిగదా! రావ
 ణుఁడు విక్రమను నాత్మజుఁడగుట నీకుమనుమండగు. వానిశిక్షించిన నీమనస్సు
 నకాయాసము గలుగునేమోయని నాకు విచారము గలుగుచున్నది. ఎట్లైన
 వానికిక్షింపకతప్పదు.

బ్రహ్మ:—నీ వాచంతయు విచారమునొండలనిలేను.

తే॥ గీ॥ తెగఁజెడిన యంగకమును ఛేదింపకున్న
శేఘ్రమేయది యొడఁబెల్లఁ జెఱచునట్లు
దుర్జనునిబట్టి సమయానఁ దునుమకున్నఁ
దడవుగా వాడు లోకమం తయునుఁజెఱచు.

సుములేనివాడు కొడుకైనను మనుమఁడైనను తుమింపఁగూడదు. చంద్రవచనము నుఁగుమ్మచెట్టినలె నారావణుఁడు మా పవిత్రపంశమునఁ జేపఁబుట్టియు న్నాఁడు. అట్టిదుర్మార్గుని నీవెకాచెప్పరు తుదముట్టించినను నామఁబరమానందోషము. మఱియొక విశేషాంశము నాకర్తింపుము.

చ॥ “దనుజతతైకస్సృజించుచు బద్ధదంపదీ వారతపంబుసేయు బై
ల్చునమితలేని బల్వరము + లకదయచేసి జగంబుబాధలక
మునుఁగఁగఁజేయుబ్రహ్మ”యని + పూర్వమునుండియునాకు బేరున
చ్చే;నదియుఁబోవుటెట్లనికృ + శించుచునుందుమనంబులోపలక.

“కరమృగ్ధాందసుఁడగుబ్రహ్మ దుర్మార్గరాక్షసులను సృజించుచు వారతపంబుసేయఁగా మితలేని నరంబులొసఁగిజగత్తోధమున కనకాశము గలిగించుచుండు” నని లోకమున నామఁబెద్దయపకీర్తిగలదు. ఆదర్శకముఁ బోఁగొట్టుకొనఁ జాలకఁచింతించుచున్నాను. అదేమిపాపమోకాని రాక్షసులలో నూటికిఁదొంబదితోమ్మిదిమంది నిన్ను, నీశ్వరుని విడిచి సులభసాధ్యుడనని కాఁబోలు వచ్చి నాపాపములు పట్టుదురు. పోనిమ్మని నరములిచ్చి నంతటితోనుండుక క్రొవ్వెక్కి భువనక్షోభము గావించురు తొల్ల హింజ్ఞాత్వహింసాకరిపులు పెద్దకాలము లోకములబాధించిరి. ఇప్పుడీరావణుఁడు వారిస్థానము నాక్రమించియున్నాఁడు. ఇట్టి ఖిలులను దండించుట మనకు ముఖ్యకర్తవ్యము. కావునసంశయమతనిఁ నెగటార్చి దేవతలకును మనులకును సేమమఁగూర్చుము.

విష్ణు—పరమేష్ఠీ! నీయభివ్రాజము కేవలముశ్రేష్ఠము- నీహృదయమత్మంతెసరళము. నీవనినట్లు ధర్మరక్షణము మనకుఁ బ్రధానము. రాక్షసపదమునకుఁ బూనుకొనవలసినదే. వారలు దుర్బుద్ధి విడువనప్పుడు మనమేమిచేయఁగలము? ఓ దేవతాప్రముఖులారా!

౪౩ వినుఁడీ! దశరథునకు నం

దనుల మదీయాంశయుతుల + నలుపుర నిదెనే

జనియింపఁజేతు, వారుభు

వనము నదానవమొనర్తు + వటుబలయుతులై.

ఇంద్ర—సీపుతలఁచినఁ గార్యసిద్ధికిఁ గొదవయుండదు. ఇకమేమందఱము అని
ముక్తనఁజేయియంచుకొని నిద్రింపవచ్చును.

విష్ణు—గీర్వాణులారా! యిక మనమన హవిర్భాగములఁగొని మన నివాసములకుఁ గ
వచ్చుడు.

బ్రహ్మ—అట్లేచేయుదము.

[దేవతలు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ఋశ్య—దశరథన్యపాలా! దేవతల్లఁ దమతమహవిర్భాగంబుల గ్రహించి దివ
మనఁజేరి.

ఉ! ఓనరపాలచంద్రమ! శు + భోజ్యలమీవరపాయసంబు వై
శ్వనరుఁడిచ్చె; నీదుకుల + భామలకుఁ దగఁబంచిపెట్టుమా!
దీనిమహామహత్వమున + ధీరగుణుల్ రణరంగకోవిదుల్
సూనులు నీకుఁ గల్గుదురు + నుమ్ము త్రివిక్రమవిక్రమక్రముల్.

ప్రాజాపత్యపురుషుఁడిపాయసము ననుగ్రహించి యున్నాఁడు. ఇష్టిపరిపూ
ర్తియైనది.

దశ—మహాప్రసాదము. ఓకాంతమణులారా! యిటురండు.

తేగీ! ఋశ్యశృంగులు మనపైనఁ + గృపవహించి
మనకుఁగాఁ బుత్రకామేష్టి + నొనరఁజేసె
దానఁబరితృప్తి నొంది వై + శ్వనరుండు
చాలదయనిచ్చె నీపాయ + సంబుమనకు.

నేనీపాయసము మీకుసమముగాఁ బంచిపెట్టెద. గ్రహింపుఁడు.

[ఇచ్చుచున్నాఁడు.]

కాసల్యైకలు—మహాప్రసాదము. [తీసికొని కన్నులకద్దుకొనుచున్నారు.]

దశ — సుమిత్రను విడిచిపెట్టితివే. పాయసము లభించిన సంతోషముతో నాకు భార్యలు మువ్వురను నంశముగూడ మఱచితి.

కౌసల్య — దీనికై చింతింపనేల? ఇప్పుడేమి మించినది? నాకు మీరిచ్చిన పాయసమున నొకకొంత సుమిత్రకిచ్చెదను.

కైక — నేను నొకభాగమిచ్చెదను. ఆమెయు గ్రహింపవలసినదేగదా.

దశ — ఆవునట్లుచేయుఁడు. నాపొరపాటును మీరుసవరింపుడు.

కౌసల్యకైకలు — సుమిత్రా! యిదేతీసికొనుము (ఇచ్చుచున్నారు)

సుమిత్ర — భాగ్యము. [గ్రహించుచున్నది]

దశ: — సుమిత్రా! నీకే యెక్కుడుభాగము లభించినది.

సుమి: — నీనంటి ప్రాణనాయకుఁడును కౌసల్యకైకలవంటి సోదరీమణులునుండ నాకేకొంతయైన నేలకల్గును? మీయందఱకు నాపైఁగల క్షోభయట్టిది.

దశ — మీరుమువ్వురు తృప్తినొందిన నాకదియే సంతోషము. (మునులలో) మహాత్ములారా! నాయందనుగ్రహముంచి కార్యము నెఱవేఱ్ఱితిరి.

ఋశ్య — నీమనసు మంచిదగుటచే సర్వము నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగినది. ఇక మాయాత్రమములకుఁ బోయెదము.

వసి: — దశరథా! మీఱందఱు భోజనము లొనరింప నేఁగుఁడు.

దశ — చిత్తము.

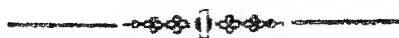
(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు)

ప్రథమాంకము.

సీతా కళ్యాణము.

ద్వితీయాంకము.

అయోధ్యాపురము - వీధి.

[ధ్వజోదయము వృద్ధ సేవకుడు ప్రవేశించినదయచు]

గడిచిన మూడుదినములనుండి మహారాజుగారి పుత్రుల జన్మదినోత్సవములకై పనుల పెంబు దిరుగుటచేసి యిందుకబడటక కలిగినది. నాక్రమమెట్లున్నను జన్మదినమహోత్సవములు సకల జనానందకరముగ జరగినవి, తొడుకుటలేనియహోరాత్రములు జరించుచుండిన మామహారాజునకుఁ బుత్రోదయ మగుటను గలిగినటులువును నాయురారోగ్యవంతుడై దినదినాభివృద్ధి నొందుచుండుటను రాజకుటుంబము వారికట్లుండ నాపంటి సేవకులకేన్ది నక్కినట్లున్నది. [నిలిచి] పంతోపసంభ్రమమున నొకవీధి నరుగవలసినవాడను మఱియొకవీధిఁబోనుంటిని. [ప్రక్కకుఁ దిరిగిచూచి] ఏమిది? తామెటినడకనంటి నడకతోమంధర యీవీధిని వచ్చుచున్నది. ఒకనిమీఁమామెను ఎలుకరించి పదవ వెళ్లెద.

[ప్రవేశము మంథరి]

మంథరా! యంతఃపురములలో పెండ్లికన్నెలుగరుండి పనించు సేవకులకేన్ది పోవుచుంటివి? సాక్షాత్తీర్తి దర్శనమువలె నీసందర్శనము నాకుత్సాహదాయకమై యున్నది.

మంథ—ధవళా! నన్నుఁబరిహాసము సేయవలెనని నీకు మనసు వచ్చినదా? ఇంతకు నాకాలము మంచిదిగాదు. ఒరల ననవలసినదిలేదు.

ధవ—మంథరా! పరిచారికలందఱునలె నీవు సాధారణముగాఁ బురివీధులలోఁ దిరుగు నలవాటులేనిదానవగుట నట్లుంటిని. కాని నిన్నెన్నఁద్రైనఁ బరిహాసములా దితివా? అమ్మా! నిన్నుఁజూప మిక్కిలి నొప్పిపడిన దానివలెఁ గనిపించుచున్నావు. ఆరోగ్యము సరిగలేదా?

మంథ—తెలియనివానికిఁ జెప్పవచ్చును. తెలిసె యడుగువంతలకుఁ జెప్ప నవ్యవసరము?

ధవ — నిన్ను గుఱించి నా కేమియు, జెటయదు, తలసెయ్యండిన మఱలనిన్నడుగనునా?

మంధ — నాలుగుదినముల క్రిందట శుభ్రాప్తమైనాడు సాయంకాలమున రామలక్ష్మి యధితక శ్రుఘ్నులు బంతులాడుచుండిరి. అప్పుడు రామలక్ష్మిలులాకప సముగను ధరతశ్రుఘ్నులు మఱియొక పక్షముగ మండిరి. అట్ల కొంత నడిసాగినమీద రామలక్ష్మిలకు జయము కలుగునట్లుండినదట.

ధవ — రామలక్ష్మిలకు నిపుడముగ నాడియుందురు.

మంధ — వారైపుణ్యము చేపడెడిటుంగను. వినుము వారెట్లాడుచుండఁ బనికంట నేనామార్తమున నొకటి కెందుమారులు కెల్లెనునిచ్చినది.

ధవ — నిన్నుఁజేర్చుటలోఁ బ్రయోమమున్నది!

మంధ — నేనట్లు వెళ్ళునప్పుడు రాముఁడు వైచినబంతి నూటిగాఁజనక నిన్నుఁద గిరి ప్రక్కకుఁబోయినది. అట్లుగుటకు రాముఁడు కోపించి “కావలెనని నీవునలుమార్జ్జివచ్చుచున్నావు. నిన్నుఁ గతినముగ శిక్షింతు”నని గడ్డిం చివడినను. ఇంతలో లక్ష్మణుఁడు పరుగెత్తినచ్చి — అయ్యో! [అయ్యే డొచ్చుచున్నది.]

ధవ — చింతింపకుము. రావడుము. పనివంట నీవుజూపుదుంటివి. పారిపాటున బంతి నీకుసోఁనది. అందునీవలన దోషమేమున్నది!

మంధ — అలాడులక్ష్మణుఁడు వచ్చి పాదమున నన్నుఁగూలఁదన్నెను. అదెబ్బకు నాకుఁ బంతియు నట్లనట్లుగ నై నాలుగు దినములనుండియు మంచమునుండి లేచలేదు.

ధవ — అందుఁ నీవు ధరతుని జన్మదినోత్సవమునాఁడైన బయటికి రాలేదు.

మంధ — నాకు మరొకదినమాఁనన్న మైనట్లుండఁగా ధరతుని జన్మదినోత్సవ మివ్వరికె బట్టినది? కైకమాత్రము నైగున్యనికొపించి నాపదకారముననించె ఈవినము కొందము నొప్పితగ్గినందున నేనే వైద్యునింటికి వెళ్లఁదలఁచితిని.

ధవ — కానట్లైన కంగుకమున కడ్డుపచ్చినందున రాముఁడు కోపించినఁ గోపించునప్పుడు. కాని లక్ష్మణుఁడు మాత్రమొకించుక తొందరతోడనే వర్తిం చినాడు.

మంధ — నీవుపారపడియున్నావు. లక్ష్మణుఁడు కావట్లు మెలుంగడు. రాముఁడే మనకున్న లక్ష్మణుఁడు నానైపునకే వచ్చియుండఁడు. రాముఁడెందఱుఁ గడటవర్తనము. తనకుఁజెడ్డఁడెరురాకుండఁ బైకి కాంతచిత్తులవలెఁ

గనఁడును బోలోన సోదరులఁబ్రోత్సహించి యొరులకుఁగేడు సేయిం
చుచుండును. కానిమ్మి. కాలమిట్లేయుండదు. నేను పగఁదీర్చుకొన
లేకపోను.

ధన--రాముఁడుమాత్రము కాపట్టమెఱుంగునా? ఎట్లున్నను వారు మహారాజపు
త్రులు. మనము వానినాశ్రయించి కాలముగడపుకొన వలసినవారము.
వారితో మనము విరోధించరాదు.

మంథ--ధవళా! నాకుఁ గలిగిననొప్పి నీకుఁగలిగియుండిన నిట్లనియుండును. పెరుల
కు నొప్పిగలిగినపుడు నేనుగూడ పరమశాంతముతో నుండఁగలను, ఎట్లు
యిన రాముఁడు ప్రోత్సహించుటయు లక్ష్యముఁడు తన్నుటయు మాత్ర
ము మఱియనకు రావు. అంతయో యింతయో విద్య నభ్యసించి నలుగుర
లోఁ దిరుగ నేర్చిన రాముఁడా యిట్లు పర్తింపవలసినది? అందునను
దానుబుట్టుటకుఁ బూర్వమే యింటఁజేరియుండిననన్నుఁ దనజననీజనకుల
సేవించుచుండిననన్ను క్షేపమునుండి తన్నెత్తిపెంచిననన్నుఁ బరిచారిక
నైననన్ను నబలనైననన్ను నన్నానాడిట్లు తన్నింపవలసినది? అటుమాన్
ములు సాముచేసి యవ్వపై నెత్తివచ్చినట్లున్నది. ధవళా! నేనందఱు
పరిచారికలవంటి దానను గాను. మంచివిచ్చినఁ బ్రాణమునైన నిచ్చు
దానను. విరోధించిచలకట్టినఁ బ్రాణముఁగొనువఱకు వదలఁబోననిదాన
ను. దేవుఁడిచ్చిన యాయువు గట్టిగానుండవలెఁగాని యారాముని మా
కుఁచెఱుపులనీరు ద్రాగివించెదఁ జూచుము. నేను దానిననికదా? అయి
ననేమి? నాకుఁగలగౌరవము నాకుఁగలదు. మహారాజకుమారుడని రా
ముఁడు నన్నుఁబరిభవించుట తగదు. ప్రపంచమున నెవ్వరును శక్తిహీను
లుండరు. పనికిమాలిన యగ్ని కణము పదిపట్టణములఁగాల్పును. ఏమతిన
ప్పుడెలక సింహమును గఱచును. గాలిలోఁ దేలియాడు గోమ కద్రగ
జంబును గీఁపెట్టఁజేయును. రామునిపైఁ బగఁదీర్చు కొనుటయనిన నాపం
టి బుద్ధిశాలిని కెంతవని?

ధన--అమ్మా! నీవెంతటికైన సమర్థురాలవు. అంతిపురములో నీకుఁ బలుకుబడియు
మిక్కుటముగఁ గలను. నందినిబందిని బందినినందిని జేయఁగలవు. నీమాట
కెదురాడఁజాలను.

మంథ--అయ్యా! నీవు సోటప్రేలిడినఁ గఱవలేనివాడవు. నేను గయ్యాళిని.
ఉన్నమాట చెప్పినందునఁగదా యిట్లనఁగలిగితివి. కాలము ప్రతికూల

ముగనున్నప్పుడందఱును శత్రులగుచుందురు. ముందుగఁ జూచుకొనునా
గు నన్నవచంద్రుఁడు నైధనతార, ఇప్పుడు నాకును దానికొడుకునకునుగ
లైకును నిష్పనకును గల్పమైతి, లక్ష్మణుఁడు నాకుఁ జుక్కయైదురు. కాప
ల్య పట్టమహిషి యగుటచే దానిదాసీజనమంతయు నాకు విరోధమే. నీహ
ట యిప్పుడు వెలియుచునేయున్నది. ఎందఱెట్లున్నవేమి? నేను భయపడు
దానఁగాను. బలవంతులగు శత్రువుల నుపాయముతో నిర్బంధవలెను. సరి యి
ప్పుడు నీతో నింతకన్న నెక్కుడుగ మాటాడుటను వ్యసనిలేదు. నైదుగుని
గృహమును జేరవచ్చితిని. ఇంతకు నీవెక్కడికి వెళ్ళుచుంటివో చూడుగమఱు
చితిని.

సరి—మహారాజగారు సుమంత్రుని వోదైమ్మనిన వెళ్ళుచున్నాను.

మంధ—అట్లయిన వెళ్ళుము. నేనునుబోయెద. (పోవుచున్నది)

సరి—పరనిందావిషయమున మంధరను జెప్పినదివలన మఱివర్తిసైనఁ జెప్పవలెను.

[పరికించిచూచి] మందరపర్వతము మోచి విష్ణుమూర్తికిఁ గూర్మావతారము
న గూనువచ్చినట్లు మంధర కిప్పుడు గూనువచ్చినది. ఇది యలంకారవిశేషమై
యీమె సహజసౌందర్యమునకు వన్నెఁగూర్చుచున్నది. ఇది సుమంత్రు
నిట్లు. ఇతనిఁదిలిచికొని యాస్థానమునకరిగెద. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

ఇది విష్కంభము.

నశరగం నాస్థానము.

(పసిష్ట దశరథ సుమంత్రులుందురు.)

దశ—సుమంత్రా! కుమారుల విద్యాభ్యాసము గుఱించి తెలిసికొనెదనంటివే!

ఏమిచేసితివి?

సుమం—తెలిసికొనియున్నాను. దేవరతనూజులు నలువురును సకల శాస్త్రములను
గళలను నిపుణముగ నేర్చి విద్యాపూజ్యులయియున్నారట. విద్యతోఁగూడ
కొదయమును వారి నాగ్రయించినది. మఱిగనుర్విద్యయెడ,

మ॥ శరీరముల్ తూణమునుండి గైకొనుటయున్ బాపంబునన్ గూర్చుటల్
 త్వరతోడన్ దెగవాపుటేయుటయనన్ బాసిల్లుకార్యంబులన్
 గరమున్ బాండితిగల్గి యోదశరథన్ ట్టానాథ! నీనూనులు
 ధ్వరధానుష్క శిరోవతంసులనియెం బ్రోక్షిర్తిగాంతున్ నుమీ!

పసి — నీకుమారులు జ్వలగుహలో పేతులెట్లుగాకుందురు? పులికడుపున మేకులుపుట్టు
 నా? కుమారులు చక్కకార్యకోనిగుప్త నీకును నీవంశమునకును గీర్తిగల్గి
 సింతురు.

దశ — ఇదియంతయు నీయాశీప్రభావము. ఎన్నిసౌఖ్యసంతానములున్ననుఁ జీం
 తవాయని నాకు సంహానసౌఖ్యముఁగల్గిసించి ధన్యునిఁజేసితివి. సుమంత్రా!
 నీపుత్రభాగుననై యప్పుడప్పుడు కుమారుఁ విద్యావిషయముఁగూర్చి తెలిసి
 కొనుచుంటివి.

సుమం — నేను చేయవలసిన ధర్మమునే చేసితిని. జేనా! యవధరింపుము.

మ॥ వరవిద్యావిభవంబునందును ధనుః బాండిత్యమందెందు నం
 దటు బేర్వాసినిగాంత్రుగాని ప్రతిభా బార్హస్పతింబునన్ విక్రమో
 గ్రరతిన్ జూడఁగ రామలక్ష్మణులె య బ్రహ్మసానమున్ జెంది యె
 ల్లరచే మెప్పునుగాంచువారట నృపా బ్రహ్మేష్ఠ! నీపుత్రులన్

దశ — సుమిత్రాసుతులైనవరసా నొకఁడు రామచంద్రునకును మణియొకఁడు భద్ర
 తునకునుగూర్చువారై యశ్విన్యమైత్రిచే నొప్పుచుందురు.

తే॥గీ॥ తమకిడిక పాయసమును భా బాగములుచేసి
 కైకకౌసల్యయిచ్చిన బాతననేమి
 యొకఁడు కౌసల్యకొడుకునిం బాకకఁడు కైక
 కొడుకువెంటనుండ్రు సుమిత్ర బాకకలెపుడు

పసి — అపునెప్పుడేని రామలక్ష్మణులొకటిగ విహరించుచుందురు. భద్రతత్రుఘ్ను
 లొకరినొకఁడఁబోయరు. ద్వరధా! నీతనయులతో విద్యాబలమున నేమి గు
 ణసాధ్యముననేమి సత్యక్షాత్రములఁ నేమి రామచంద్రుఁడుపూర్వాభిగణ్యుఁ
 డై యుండును. అతఁడిష్టాకు పలమునకు నిరుపమానకీర్తిఁ జేఁగలడు. రా
 మునివలన నీపుత్రులయ్యెదవు.

దశ—సీయాశీర్వాదబలమున వాడంతటివాడైన నిక్కముగ నేను ధన్యుడ నయ్యెదను. మహాత్మా!

తే!గీ॥ కొడుకులు గుణాభ్యులై కీర్తిఁ గొందురేని
దండ్రి ధన్యతములలోన ధన్యతముఁడు;
కడువివేకవిహీనులై చెడిరయేని
తండ్రికయ్యదియే పాణి ధండనంబు.

సేవకుఁడు—మహాంబాగారికి దివ్యజయము గలుగుఁగాక విశ్వామిత్రుడనుమునీం
గ్రుఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

దశ—ఆనందము. సుమంత్రా! ఓలిచి నీవువచ్చు. నేనెక్కో తోడ్కొనివచ్చెద.

వసి—స్వయముగా నెదురేని స్వాగతమిచ్చి పిలుచుకొనిరమ్ము.

దశ—చిత్తము. [అనిపోయి విశ్వామిత్రునితోఁ బ్రవేశించి]

చ॥ పునుకయుఁబూపచందురుఁడు ధూతియునేన్దుకళాసముక్ మహా
ధనువును సాలనేత్రమును ధాచి విలాసముతో ధరిత్రిపై
నను విహరింపవచ్చిన పి ధాకివిగాక మునీశ్వరుండవే!
యనఘ! త్వదీయగౌరవమ ధాత్వము నొడ్లు నుతింపనేర్తురే.

వసి—విశ్వామిత్రా! చాలకాలమున కొండొడలఁ జూడఁగంటిమి. మిక్కిలిసం
తోషము గలిగెను. హస్తండునువు రమ్ము. నేమమేకదా?

విశ్వా—[హస్తండ్రి సరమపావన చరిత్రుడనగు నిన్నుఁజూచుట మహాభాగ్యమ
య్యె. ఇదిమిక్కిలి సుదినము. నాకుఁగుళంబ, నీకును శిష్యులకెల్లను నెద
మేకదా?.

వసి—సర్వముగ నాకుఁ గుళంబ. భూరఁపులెండలుగల యీవేదవిని నీవాత్ర
మగువిడిచి యంతదూరమునద్దుట నేనేని గొప్పకారణ ముండవలెనుగదా?

విశ్వా—కారణమేమందును?

క॥ రవివంశవర్ధనుని రా

జవరేణ్యునిఁ బుణ్యమూర్తి • సజ్జనగణబం

ధువుఁ గీర్తిప్రియు దశరథుఁ

బ్రవిమలగుణుఁ జూచిపోవ • రాక మహాత్మా!

నినుదర్శించుకొని యిష్టాకుమలప్రదీపకుండగు దశరథుని జూచుటకన్నఁ గార్యమే
మియులేదు.

జని — అట్లయిన దశరథుఁడు ధన్యుఁడు. మంచిపనిచేసితివి.

దశ — లోకపాపనుడవగు నీవు వర్మవమొగునుట నాపుణ్యము పండినట్లు. నీప
దారాధన తత్పరబుద్ధినగునేను నీవు పనివంచినఁ దప్పకచేయ సిద్ధముగనున్నా
ను. నీకృష్ణమేదియో కోరుము. సమకూర్చెద.

విశ్వా — దశరథా! నీవు కాకుత్స్థకులమణిమయాలంకారుడవు. ఆడితప్పనివాడ
వు. సజ్జనప్రియుడవు. నావచ్చినకార్యము నీజ్ఞాపకీంతుజేని నాసంతోష
మునకు మేరయుండదు. నేవచ్చినపని తెలిపెదవినుము.

అర్చన

క॥ చలమును బలమును గర్వము

నలరెడు సుందోషసుందు • లను ననుజులనూ

నులు మారీచనుబాహులు

గలరిరువునుజైత్యు లధిక • గర్వితచిత్తుల్.

ఈమారీచుఁడు లంకారాజ్యము నేలు రావణునిమంత్రి. ఎచ్చట నేనవసము జరగ
నున్నను దుర్మదాంధులగు మారీచనుబాహులువచ్చి చేయరానికార్యములూ
నరించునుండల క్రతువిధ్వంసముఁ గావించుచుండురు. ఎట్లు తెలిసికొందురో
కాని సవనమొనరింపఁ దలపెట్టినప్పుడంతయుఁ జిల్లించినట్లు నూటిగా సమ
యమునకువచ్చెదరు. అబ్బ! యానీచులుచేయు కార్యముకట్టివిని వచించు
జాలను.

సీ॥ కుంభవర్షముగాగఁ గుటియింత్రుర క్తంబు
 సవనాన్నిహోత్రంబుఁ చల్లపడఁగఁ
 బలితంబులై నయెఁ మ్ములు దువ్వుదురు యాజ
 కులతలల్ పగిలి ప్రఁ య్యలయి కూలఁ
 బాములఁ దేశ్యఁ గుఁ పులుగుప్పలుగ వై తు
 రటసున్నమునులందఁ జివలిచాఱః
 మలమూత్రముల శిరంఁ బులవిడుతురు “చాలు
 పదరోరి క్రతువం”చుఁ బరువులై త్తః

తే॥గీ॥ నదియిదని చెప్పనేల! వేఁ యంగరాని
 వన్నివేసియుఁ జేయరాఁ నట్టివన్ని
 చేసి పంతంబుఁజెల్లింతుఁ యేయిజారి
 పక్షివకడవల్లు సవనంబుఁ భంగ మొంద.

ఇట్టికష్టములకుఁబొందె బహువత్సరములుగ నేసవనమును మేము చేయఁజాలకున్నాము. చిరకాలసంపాదితమైన తపోబలమునకు హానియని భవంపఁజాలకున్నాము. మునులతో నింతపేరును బ్రతిష్ఠయు గలిగిననేనా రాక్షసుల వలనిభయమున నెంతకాలము క్రతువులొనరింపక యుండనేర్తును? ఇప్పుడెట్లయిన నొకక్రతువైన నొనరింపవలెనని కొందఱుమునులును నేనును నిశ్చయించుకొంటిమి. ఆక్రతువు నిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగుటకు నీవంటిరాజుల సాయమవసరము. అట్టిసాయమునకే యిప్పుడు నిన్నుసమీపించినది. సామాన్యభూపతుల కాపైత్యుల వారిందుటకు శక్తిచాలదు. కావున,

క॥ భూమీశ్వర! భూరిబలో
 ధ్రాముని భవనైకకీర్తిఁ ధాముని జలద
 శ్యాముని రవివంశాంబుధి
 సోమునిఁ బంపింపు రాముఁ సుగుణస్తోముకొ.

అతఁడు తప్పక క్రతుసంరక్షణము చేయఁగలఁడని నానమ్మకము. నీవొందువిధమునఁబ్రసక్త రామచంద్రుని నావెంటఁబంపుము.

దశ—[స్వ]హహ! నేను వినుచుచున్నప్పుడు నున్నానా? మేలుకొనియున్నాను.

గా? ఈవిశ్వామిత్రుడు రామచంద్రునా తనవెంటఁ బంపఁదొరుచున్నాఁడు? ఈముకుట నజ్రపుంజోటులవలె నొప్పినిఁ గలిగించుచున్నవి, (ప్రకాశము) ఓవిశ్వామిత్రమునీంద్రా! యిదియేమో విపశీతము. దురాత్ములగు రాక్షసులతోడి యుద్ధమునకా రామచంద్రుని నీవు పంపుమనుచున్నావు? రాముఁడెక్కడ? లోకభైరవారావులగు దైత్యులెక్కడ? నీక్రతుసంరక్షణమెక్కడ? అక్కడ! అక్కడ!

చ॥ అరుణరనాలపల్లవము + నట్టులు మెత్తనిమేను; వాఁడియాశ
శరముధరింపలేడుఃరణ + చాతురియించుకలేదు; ప్రాయమో
చిటుతదనంబు;మించి యొక + చెంపనుబాలు మతోక్కచెంప నె
త్తురు గలగోల;రామునెటు + ధూర్తులపై బనుపంగ నేర్చెక్క?

మునీంద్రా! శిష్యుత్వమున కన్నను రామునిమేను కోమలము. నియస్సు పదునైదు సంవత్సరములు. పచ్చిపూరిసేని గసికాటుకెట్టఁజూని హరిణాబకమునకన్న ముగ్ధహృదయుఁడు. అంతఃపురములోఁ దనతల్లి కాసుల్యయొద్దనైన నిర్భయముగ మెలంగనేరని నెఱసిరి. ఒకపలుకు కళకముగఁబల్కిన శతపత్ర పత్రకైత్రములగు వికాలనేత్రములనింప దాష్ట్యములు గ్రక్కుకొనెడి ఛిత్రదిత్తుఁడు. ఇట్టిరాముని యాతుభానులపై నెట్లుపంపవలెను?

తే॥గీ॥ జగము నుమింగు దుష్టరా + తునులపైకి
బరమసుకుమారు రాముని + బంపుటెల్ల
నడరిపెనుమంటలెగము దా + వాగ్నినాన్ని
వేతనునువెన్నముద్ద వేళి + ల్చినటుగాదె.

శా॥ మారీచుండును బాహుఁడియ్యరుమహా + మాయాపులుకవిక్రమో
దారుల్ ధీరులుఃచీరికిఁగొనరును + త్రామాదులక;వారిపై
బోరకబోవుట మృత్యుదేవతగృహం + బుక జేగఁగాఁబోవుట
యాఃరాముఁడెటువారి నోర్చెడి? నెటుల్ + పాణాలతోవచ్చెడిక?

ద్వితీయాంశము.

హరీచనుబాహులు బలవంతులగు బలవంతులు. దుర్మాస్థులలో దుర్మాస్థులు. కరసమరరంగముల ననేకవియ్యచ్చుర సమాహములఁ బాఠదోలి వేరుజెందిన దిట్టలు. కామరూపధరులు. లోకమున వెంటైన నిరువురన్నఁడమ్ములుదుర్మాస్థులై జనులకుఁ గీడొనరించుచున్న నిమాంచనుబాహుల చృష్టాంతముగఁగొని వారినిసీరించేరులఁ జిలుచుచుండురు. అట్టి లోకసంత్రాసకర చుక్కవగ్రామ హాహుళుల సామాన్యులు లేరేమాడ సాధ్యమా?

చ॥ గుడులను గోపురంబులను † గొబ్బునమ్రుంగెడు వాక్రమోల లింగఁడొకఁడు నిల్వఁజాలుటలు † గల్లు నె! దుర్దమసాహసాంకుల బృండుగులవంటివారి రజ † నీచరథీకుల కామచంద్రుఁడే వడువుననోర్వనేర్చు? ముని † వంశవిభూషణ! వానిమానుమా!.

జగత్సంహారముఁ గావించుగల యాదుష్టాంత రాక్షసుల కెదిరి రాముఁడు క్షిప్తి వేలుగతిపట్టుట తప్ప నీజన్మంబు పరిసమాప్తి నొందఁజాలను. చిహ సునము చెడును. నాకుఁ బుత్రుఁడు చెడును. కావుననోమునీంద్రా!

చ॥ చతురంగధ్వజనీపతుల్ గొలువఁగా † శాతాస్త్రముల్ బూని మా నితరుల్ మోదమునొంద దైత్యుఁడొకఁడే † నిజేరరాకుండ నీ క్రతువుఁగాచెడ వజ్రభాస్వర తను † త్రాణంబనై నిన్నుఁగొల్చిఃతనస్విప్రసరా! మదాత్మజనిఁగా † క్షింపంగఁజోకియ్యెడక.

నీవెంతైన న్యముఁడమ్మున్నఁడెత్తును. ఎన్నిదినములుండుమన్న నుండెదను. నీపని జేయుమన్నఁ జేయుదును. నీయాశ్రమమును సదాసహస్రసేత్రములతోఁ గాచియుండెదను. అంతటితోఁ దృప్తిపొందుము. నీకోరిక నెట్లయినఁ గొంచెము వచ్చుకొనుము. రాముని పదలుము. నన్నుఁగొంపొమ్ము.

విశ్వా—దుర్మణ! వెంటెప్పుధిగా ధియమునుఁ బెంచుకొనుచుంటివి! పెద్దకాలము నకుఁ బుత్రులబంధముటఁజేసి నీనట్లు కంఠించుచున్నావై. రాముని పరాక్రమాగులు నీమనస్సునకుఁ బట్టలేదు. పయస్సునఁ దిన్నవాఁడెకాని విక్రమసాహసములు పట్టిన రాముఁడు కరుంగడునాదు.

జ॥ బాలుఁడటంచుఁబల్కెదు భ + వత్తుతురాము; నతండు రాక్షసుల్
వేలునునూర్లుగాదు పది + వేలును లక్షలుఁగొట్లువచ్చిన
నూలుపఁజాలు నుద్భటభ + నుర్ధరుఁడతఁడొకింతయల్లిన
హ్వాలుగ స్వలోకములు + నాశమునొందు నిమేషమాత్రలో.

మ॥ ఒకమారీచను బాహులే! ధరయం + దున్నట్టి గీర్వాణదై
త్యకవంబంబులు సర్వముగదలి డా + యవచ్చినరామచం
ద్రుకడఁగనన్నని యొక్క బాణమునకుఁ + దూగంగలేరట్టిశౌ
ర్యకతోరుకబనుపంగఁజింతిలుటనాన్యాయ్యంబే! నృపాలోత్తమా!.

దేవదానవసమాహములొక్కటైవచ్చినను రామునియొడలిపై రేఖయైనఁబడదు. నీవు
చతురంగబలములతోఁగాదు శతసహస్ర)ంగ బలములతో వచ్చినను మారీచ
సుబాహుల వారింపఁజాలవు. కడకు వారియొడుట నిలువనైనఁజాలవు నిన్ను
నమ్మి క్రతువు నారంభించి మునిపుంగవులును నేనును వృధావమానముపాలు
గావలసివచ్చును. కావున నీవు సహాయుడవై వచ్చెదనన్నను నాకు సంతో
షముకాదు. ఆవిశ్వకమునుగాదు. రామునొక్కనిఁబంపిన నాకన్న సాహ
య్యములు కేసినట్లగును.

చ॥ గురుఁడు సస్త్రిఁడతనియ + కుంతితశౌర్యమెఱుంగు; రాముఁడ
త్యురుతరసాహసుండు; క్రతు + వొప్పుగరక్షణసేయు; నెల్లని
జ్వరులమృతంబుఁగాచునటు + సంయములందఱు నేనుగాచి భూ
వర! పువులందుఁబెట్టి కొని + వచ్చెననిచ్చెన నీకుమారకుఁ.

రాముని శౌర్యసాహసములఁగూర్చి మహాత్ముఁడు వసిష్ఠుఁడు సమభోధంపఁ గలఁ
డు. నీకుమారుని సేమమునఁజెచ్చి మఱి నీయొద్దనిలిపెద. మఱుమాటలైన
కక యతనిని నావెంటఁబంపుము.

దృ॥—అయ్యో! మునీంద్రా! రామునిఁ గోరుట మానవే! ననుమన్నించి నావిన్న
పము నాలకింపుము.

క॥ తొలి దేవాసురయుద్ధం

బులముక్కాకలనుఁదీటిఁ దొంగజొందిన నే

నలమూరీచను బాహులఁ

దలఁచెఁజెఱతుఁ రాముఁడెట్లుఁ దర్పముఁజూపుక?

అయ్యో! నీమునెట్లుపంపును? ఏకాగ్రమైనఁ జేసెడువానికైన సమాధానముగ నుండవలదా? అక్కూ! తండ్రినగు నేనింటఁ జట్రాయినలె గూర్చుండి యచ్చును దుర్వాపైఁజుట్టలపై ననికనుపుట న్యాయమగునా?

చ॥ అటువదియేండ్లనుండి తనిఁ యకమహిఁబాలన నేసి భోగభాగ్యరతులు గవ్వసౌఖ్యములుఁ గన్గొని కాటికిఁగల్గువాఁచుచుఁ జరనుగ్నిశించునేనకట!ఁ చల్లఁగనింటను గూరుచుండి యేమెఱుఁగని రాముఁబంపిన ముఁ నీశ్వర! లోకము నన్నుదూరదే?

ఏంతదూరమాలోచించినను నీయానతి నొంతత్రోయరానిదని భావించి యొనరించుఁ బ్రయత్నించినను నానునప్పునకు ధైర్యము దొఱకనున్నది.

౩॥ ఎన్నోనోములునోచిఁ యెన్నోయాత్రలకేగి

యెన్నోతీర్థములాడిఁ యెన్నోచేసి

పడరానిపాశ్చెల్లఁ బడి కుడువఁగరాని

కష్టంబులఁగుడిచిఁ కడకుఁబుత్ర

కామేష్టినొనరించిఁ కౌసల్య నేను న

భాగ్యులు భాగ్యంబుఁ బడయునట్లు

పడసితిమీనుతుఁ బరమసద్గుణధాము

సూర్యవంశంబుధిఁ సోము రాము

తే॥ గీ॥ నట్టివాని రక్కసులపైఁ నెట్టువనుతు?

నీయయోధ్య నొంటరిగ నేఁ నెట్టులుందు?

నీయొడలఁ బ్రాణమింక నేఁ నెటుభరింతు?

వదలుమీఁకోర్కె; నీకు మ్రొ మునీంద్ర!

రాయైనట్లు దేవునిగను నాక్షేనట్లుఁ బత్రిగను దలంచి పూజచేసి తీవ్రరోగాత్ముఁ
డమృతముఁ బడయునట్లు నేనీరామునిఁ బడసితిని. ఇతఁడు నాకన్నులకు
దెలుఁగు. నాయాత్మకు శాంతి. నాశవమునకుఁ దారకము. పురుషహను
మొందిన నాపాలిఁటి పూర్వాప్రణయము. నాప్రియమునకుఁ బాణిము.

సీ॥ కనులార నతనిమో + మును జూచుటయు వీను
లలరార వానిప + ల్కుల వినుటయు
మోముమోమునఁజేర్చి + ముద్దుఁబెట్టుటయును
శీర్షమాఘ్రాణంబు + నేయుటయును
నెనటికిఁబోసిక + యెత్తియుంచుటయును
నంచితగతిఁ గౌగ + లించుటయును
“రాను! రామా!” యని + ప్రేమమై పిలుచుట
చిత్తమాతనియందుఁ + జేర్చుటయును

తే॥గీ॥ నివినుమీ! నాకుఁబనులురేఁ + బనలుఁమనను.
వీనికలవాటుపడి నుంత + విడిచినదను;
ప్రాణమైన నిచ్చెదనయ్య! + రామునొసఁగ
నయ్య! ఊమియింపుమయ్య! జో + హారులయ్య!.

రామునివిడిచి నేనొకక్షణమైన నుండఁజాల, ఉన్న మనఁజాల. నేనును నాబంధు
ప్రేమను నేనాధీశులును సకలదైన్యంబులును నిచ్చెదము. రాక్షసులతో యు
ద్ధముచేసెదము. చేసిన గెలిచెదము. చాచున్నఁబడెదము. ఈమాదేహప్రా
ణములు నీయవిగాఁ బనిచేసెదము. ఎట్టికష్టములు తటస్థించినను నీక్రతువున
కు శంగము కలుగనీయము. అదిసీకిష్టముగానున్న నిచ్చువచ్చినంత ధనము
నడుగుము. నస్తునాహునములఁ గోరుము. రాష్ట్రభాగము చచ్చి పిండ్లము. ని
లిచినవాడిను నిలిచినయట్లు గంతోపమున నొసంగెద నాప్రాణముఁ గోరినా
నుము. నాకుఁగల సర్వస్వము నడుగుము. రామునిమాత్రము తోరకుము. వా
నినెడఁబాయఁజాల. మావంశమునఁ ద్రిశంకుమరీపాలు నుద్ధరించిన యుదా
దకరుణాసముద్రుడవునీపదముఁ జైఁబడి యొత్తిచెప్పవొగ మున్నాను. నన్ను
మన్నింపుము. నాకు యుత్రభిక్షుబెట్టుము.

విశ్వా — దురదృష్టా! నీనచుస్కాంతముతో నాకుఁబనితేదు. భవకనకవాహనాదులఁగోరుటకు నేను యాచకుఁడనై రాతేదు. నీవాడితన్నని వాఁడనని తలచితిఁగాని మిథ్యావచక్పాలివని యెఱుంగను. భానునంశజాలేనాఁడైన నిష్టనత్యముఁ బ్రశ్నించుండిలే? కులక్రమాగత సవిత్రయశమును చుంబుంగవిశితివి. తుచ్చుచున్నది నీ జూరతివి.

ఉ॥ అచ్చపుభక్తియున్న యటు + లాదగమున్నటియించి నన్ను నీ యిచ్చకునీవ'కోరుమిదెలుచ్చెదఁగోరినదెల్ల' నంచు వాక్రుచ్చియు విన్నవించుటను + గోరితేనట్లులు కానిచో మదంబెచ్చిననిన్ను నొక్కతృణ + మేనియు నిమ్మని కోరియుందునే!.

“కోరుము కోరుము”ని తొలుత నొత్తిడి చేసినవాడవు నీకే కోరినంతనే“మానుము మానుము”ని కల్లబొట్టియేడ్చులేచ్చెడిన వాడవును నీజే. ‘నికమాదుని కేమిందు’యనుటలేదు. పశ్చాత్తప్త్యాని తెచ్చెద’నన విన్నవించి. కపటనాటకమున యుత్పించితి. నాయానతిని నిష్ఠాయముగ ఛిక్కరించితివి. భూతలమున నెందఱురాజులదేవి? వారిసాహాయ్యము నభిలషించి యధింపచిన మునులెందఱులేరు! అందఱు నీదెహమాటయిచ్చి తిరుగఁబడియొండిరా? పల్కలాజిన ముద్దించి కందమానుముఁ దినునుఁ గట్టబట్టయుఁ గడువఁగూడును గాన కలఁగి యున్నాము. ముక్కు మూసికొనియుండెడు మునియందఱొకఁడుతేమిచెప్పిన నట్లు చేసినను కదలండుకొని యుండు ని తలచితివికాబోలు.

చ॥ వినయముతో మెలంగినను + బెక్కుశుభంబులు గల్గు; నుత్థతిన్గినియఁగఁజేసినక జగము + నిల్విననీరయిపోకయుండునే! ముచులన నీదుముంగిటను + బుట్టినచెట్టా పశుప్రజంబో యేమచుకొనియుంటి? లోకములు + నన్నిటిమింగెడు కాలగుద్రులక.

శా॥ అంతో యింతయొ మేలుగూర్తమని నీ + యాపుత్రకుఁగోరఁగా నెంతోగర్వముచూపి పంపనను నీ + వేమాదువోచూడు; నా పంతంబైనను నీకుఁజూపఁదగు; వి + శ్యామిత్రశబ్దంబు విన్నంతకొ నీదగుతాత లేమయిరొ నీ + స్వాంతంబునందెంచుమా!.

మహాపూజ్యస్వభావుడనియు నాదిమసార్వభౌముడనియు జగజ్జనులచే బొగడు
గాంచిన నీతాత హాశ్వుండ్రచక్రవిత్తచరిత్రమునఁ దొలిపుటనెత్తిచూడుము.
ఈగాథేయుఁడెట్టి జగద్భయంకరస్వరూపముతో నందుజెలుగుచున్నాఁడో
నీవు కనుఁగొనఁగలవు. నీమంచికాలము తొలినెట్లున్నది. ఎంతో యూరు
నుఁజేరునులేక పడియుండవలసిన నీకు మామన్నన యెట్లులభించును? నీకుమా
రునకు మాయండనుండఁగల మహాభాగ్యమెట్లుకలుగును? నక్కకు న్నాగలోక
చూ? గండుల్లికి గంగాయాత్రయా? నీవింతకును నీకుమారుని వెంటఁబంపి
నాకుఁజేయా మేలేమున్నది? పకలజగంబులఁ దలక్రిందుగఁజేయనోపిన నాకొ
కరి సాయమేటికి? పొమ్మపొమ్మ. నీకుమారుఁడును వలదు. నీవాను వలదు.
నీసాయమునువలదు. నీగుణముమాత్రము గ్రహించితిని. [లేచుచున్నాఁడు]

విజి—గాథేయా! కొంచెము నిలువుము. రామునియొడఁగల ప్రబలవాత్సల్యమునను
జూకృపండగుటను దశనిధుఁగాడిన మాటలకై నీపుకినియుట బాగుగాదు.
ఇతఁడు సునహితబృందమునఁ జేరినవాఁడు. ఇతనియొడ ననుగ్రహముంచి
యిలువచ్చి మాచ్చుండుము. నేను కార్యము సవరించెద. [అనివిశ్వామిత్రు
నిఁచెచ్చి యాసీనుఁగావించి] దశనథా! రాముఁడు పసివాడగుటయు బా
త్రుఁడౌట నీకుఁజేమాన్పడుండగుటయు నిశ్చయమకాని నీకింత భయపడవల
సినదేమున్నది? అతఁడు సమస్తదానన సంఘములను నజేయుఁడు. రామునిప
రాక్రమవిషయమట్లుండనిమ్ము. ఈవిశ్వామిత్రమునీంద్రుఁడు త్రిమాస్త్ర
తోఁ దులఁదూఁగఁగల మహాప్రాభవసంపన్నుఁడు. లోకముబన్నియు నితని
మాట కెదురాడ నోడును. వజ్రబర్మమై పెట్టనికొటయై యిమ్ముహాస్కండు
వెంటనుండ రాముఁడు జగద్భయంకరవిక్రనుమునఁ బ్రకాశించును. ఈయ
నఘుఁడు తనంతవచ్చి రామునిఁగోరుట యీశ్వరుఁడింటికివచ్చి ఓక్షనాశించి
నట్లు. ఈకాశికుఁడు రాజ్యమేలుకాలమున దైత్యవధార్థమై యనేకశస్త్రాస్త్రము
లసంపాదించెను. సురాసురులకెఱుకపడని బహుశాస్త్ర పరంపరాతఁడైనాఁడు
ను. నూతనాస్త్రముల సృజింపను చేంపను సమర్థుఁడు. క్రతురక్షణమును నెవ
మున రామునిఁ దోడ్కొనిపోయి సాంగోపాంగముగా ధనుర్వేదము నేర్పఁ
దలఁచియున్నాఁడు. ఇట్టి మహామహిమాభిరాముఁడు రామునకాచార్యుఁడు
గా లభించుట నీభాగ్యము. సూర్యవంశపుణ్యవిశేషము. ఇట్టి విశ్వామిత్రుఁ
డు కోరినప్పుడు “పదివేల”ని రామునిఁబంపక నిరాకరింపఁజూచుట నీకుమే

అగాదు. అహోము రాము నితనితోబంపుము.

కళ—(దీనుడై) ఎప్పుడు పంపవలెను?

ససి—ఇప్పుడే పంపింపుము.

కళ—సుమంత్రా! సత్వరముగఁబోయి రామచంద్రుని పిలిచికొనినమ్మ.

(సుమంత్రుఁడు వెళ్ళి రామలక్ష్మణులతోఁ బ్రవేశించును.)

రాము—మహామనీంద్రులకు వందనములు, జనకా! నమస్కరించుచున్నాను. ఎందుకై నన్నుఁగిలిపించితివో తెలిపి నాతోఁ గావలసినవిధమునఁబనిగొనుము. శక్తివంచనలేక నిధేయుడనై మెలంగెద.

కళ—రామచంద్రా! యిటురమ్ము. [తొడపైగూర్చుండుచెట్టుకొని శాగలించి] కుమారా! నీహస్తాశ్లేషము నాకెంత సౌఖ్యదాయకముగ నున్నది!.

క॥ తనయా! విశ్వామిత్రుం

డనుముని యీతఁడుఃపసిఁఁడు ♦ డటు మనగురుఁడి

య్యనఘుఁడు నినుదనయాశ్రమ

మునకుఁ బనుపఁగోరెఃపెంటఁ ♦ బోదువె!చెపుమా!.

ఈమహాభక్తుఁడగు తనయాశ్రమమునకు నిన్నుఁబంపుమని కోరఁగాఁ బంపఁజలంచి నిన్నుఁబిలిపించితిని. మఱి నిన్నుఁశీఘ్రముగ నయోధ్యకాయన పిలుచుకొనిపంపును.

రాము—ఈతాపవప్రవరునిపేరు నాకుఁ బోయెచిత్తము. అయ్యా! యీముసీంద్యుఁడని నన్నుఁ దనపెంటఁబంపఁ గోరెననియు నీవట్లుచేయుటకొకింత వెనుదీయఁ చుంటివనియు సుమంత్రుని మూలమున నేనెఱింగితిని. కాని,

చ॥ సరనుత! యిప్పుహామహుఁడు ♦ నన్గొనిపోయినభాగ్యమయ్యెగా
కరయఁ గొఱంతకల్లున? భ ♦ యంపడనేటికిసీవు? నామహే
శ్వరువెచుకొ వినాయకుఁడు ♦ మణ్ణుఁడుకొ జనునట్టులిమ్మునీ
శ్వగుబడి నేనులక్ష్మణుడు ♦ జయ్యనఁబోదుముఃచింతమానుమా!.

అయ్యో! సీతాకావనిచేయుచున నట్లుచేయనని నేనందునా? ఇమ్మహాత్ముని ప్రాచీన నాకరిద్దఱు రాక్షసులేల? నకలాసురసందోహములెదురై విచ్చినను నాన్నే మియుఁజేయఁజాలవు. అగ్నిహోత్రము చుట్టునుగలవాఁడు మిడుతలప్రోవు నుజూచి ధయపడనేల? దివ్యాశ్రమములకువెళ్ళి తపోధనులగు మునీంద్రులను దర్శింపవలెనని నామను మిక్కిలికోరికగలదు. కావున వేటువిధమునఁ దలంప క నన్నుదీవించి సంతోషమునఁబంపుము. [విశ్వామిత్రునితో] జేవా! నన్ను నుపుటలో నించుక తవనై నందుకు మాయయ్యపై గినియకుము. నీకెంటువ చుట నాకుఁబరమాభీష్టము.

విశ్వా—రామ! (దర్శింపఁదీసికొని) నీవుకనిపించినంతనే నాకోపంబు చల్లరినది. అహ! నీవెంత యొప్పబలుకుదువే!

రాము—అయ్యో! లక్ష్మణుఁడు నాకెంటువచ్చుకల్లనుమరిఁ బొలింపుము.

దశ—లక్ష్మణుఁడనక్కము నీకెంటువచ్చుఁగాక.

చ॥ అనిమిషనాఘు డీల్పఱచి ♦ యయ్యవృశంబు గొనంగఁబోవు తా
 ద్మనకగు నాజయంబు రణ ♦ శూరుబలికా గెలువంగనేగు వా
 మనునకునైన యావిజయ ♦ మంగళముల్ రఘురామచంద్ర! నీ
 కునయి యఖండకీర్తి యొన ♦ గూడునుగావుత మీజగంబునక.

కాశికమునంద్రా! నీకు విశేషించి విన్నవింపవలసివచ్చెను.

సీ॥ ఆవంతప్రాద్దైవ ♦ నాకలిదప్పల

కొక్కింతయోర్వఁగా ♦ నోపఁడయ్య!

యాదినుండియుఁ దన ♦ యనుఁగుఁదల్లిని ట్టణం

బేనివీడి మెలంగి ♦ యెఱుఁగఁడయ్య!

యెపుడుఁగ్రిందికిదిగ ♦ నీక పెంచుటఁజేసి

యొకయింత యలమట ♦ కోర్వఁడయ్య!

కన్తలిమనమొకింత ♦ కనులెఱ్ఱచేసినఁ

గనులనిండుగ నీరు ♦ నినుచునయ్య!

తే॥గీ॥ కనులుదెరిచి లోకంబిట్టి + దని యెఱుంగ
నట్టిబేల యారామునె + ప్లరసి దనుక
వర్గములచేత నితనికే + బాధగలుగ
కుండ నట్టించి యెటులెచ్చె + దో మహాత్ము!

మహాత్మా! యిదే నాపుత్రుల నియధీనము చేసియున్నాను. పిరు సిద్ధిలు.

విశ్వా—దళదళా! నాకంతదూరము చెప్పినదిలేదు.

తే॥గీ॥ కడుపుననుగన్న కొడుకుల + కరణిజాతుఁ;
గనులరెప్పలుగాచెడి + గతినిగాతుఁ;
నొక్కవెండుక నలుఁగనీ + కుంకడెత్తుఁ }
దల్లిపొదిగెటనున్న పు + త్రకులభంగి.

రామా! నాయాత్రసంగునకు దప్పుట సిద్ధిచేకదా!

రాము — దేవా! తద్దలనా నోర్చిక్కదు-

విశ్వా—రానీను జూచి యిటువలపుగదా!

రాము — మహాత్మా! కద్రగతివీపు నాయంపనుంప రాక్షసులుగాచెప్పట నచ్చిర
ను నాహృదయమొంతయు జంకెఱుంగదు.

విశ్వా—మనీషేను సుధియున గ్రతువు నారంభింపవచ్చును గదా!

రాము — అవశ్య మారంభింపవచ్చును. నిర్విఘ్నముగ జరగును-

విశ్వా—నొంచితి, దళదళా! నికుమాదుల సేమమునుగూర్చి నీవుచింతింపకుము. నేనిం
కడెల్లెద.

దళ—చి యిది. మహాత్మున. రామా! కద్రము.

రాము — యిది యు యిటులేదు.

(అంపలునిగొప్పించింపుచున్నాను.)

ద్వితీయాంకము.

సీతా కళ్యాణము.

తృ తీ యాం క ఋ.

సిద్ధాశ్రమము

[కాశీలక్ష్మణునిను గాంధూరును బ్రవేశించుచున్నారు.]

గాం—క్రమనిర్వీతదినములలో నిది యాటనదియుఁ గడపటిదియు నగును. ఈపగలు రాక్షసబాధలేకుండ నిర్విఘ్నముగ సాగిన యజ్ఞము పూర్తియైనదికా భావింపవచ్చును. అయిదుదినములనుండి చాలశ్రమపడితిరి.

రాము—మేము శ్రమపడినదేమున్నది? ఊరకధనువులు ధరించి యిటునటు దిరుగుచుండుటయేకదా? మాశీచనుబాహువులకు మాయెడ దయరాలేగుకాబోలు. మాధనుస్సులకు నిర్వాహరత్వము గలిగించియున్నారు.

గాం—ఆయాతుధానులెప్పుడేని రావచ్చును. మీరుమాత్రము జాగ్రూపతై యుండుడు. మీవిషయమై పలుమారయందునును గుఱుతగు నాకాబ్ధావించియున్నాఁడు.

రాము—వాత్సల్యపూరితమగు శాధేయుని హృదయమును మిక్కిలియగ్గనుతించెద. మనీంద్రుడవగు నోగాలవా! యొకపక్షము దినములకెక్కువైనది నేనును లక్ష్మణుండీ విశ్వామిత్రుని వెంటబచ్చి. వచ్చిననాటనుండియు నుపేక్షయనునది యొలుంగక నిమిషనిమిషమును మమ్మువేయివిధముల నరసి యుపలాతించు చుండును. నిజముగ నిష్కహాసంయమికరణ నాపైరాకుండిన నేనయోధ్యలో నొకమూల నుండియుందును. నన్నింతకు రముకొనితెచ్చియనేకదేవములను నాశ్రమములను జూపి లోకానుభవమునుగూర్చియున్నాఁడు.

క॥ తాటకయనుదానవియు

గ్రాటవిజరియింప నితని ధ యానతిమెయి భి

మాటోపుండనై చిగురును

గోటకగిల్లినవిధానఁ గూల్పంగఁగంటికా.

2. స్కృతాటకయాటయేటికి?

ఉ॥ ఈమునినాథుకూర్చి గడి యించితీశస్త్రములస్త్రముల్ వినం

గా మితిలేనియట్టులు; జ గన్నతపూజ్యముశిష్యరాశ్రమ

స్తోమము బుణ్యదేశములు జూచి ముదంబునుగంటి; బ్రహ్మవి

ద్యామహనీయసూక్ష్మముల తత్వమెఱుంగఁగఁగంటి గాలనా.

ఈస్వబ్బకాలములో నాథానమెంతయో యభివృద్ధి నొందినది. ఇమ్మహాత్ముఁడు గురుఁడుగాఁ లభించుట మాసుకృతవిశేషమని మేము పలుమారు చెప్పకొనుచుందుము.

గాల—ఈమహనీయుఁడప్రతిమానశౌర్యహీనరాలి. ధనుశ్వేదమంతయు నితనిఁగఁగఁతలామరకము. ఇతఁడెఱుంగని యస్త్రశస్త్రములీయికేడు లోకములలో నుండవు.

రామ—అయోధ్యనుండి సింధూత్రమనునకువచ్చి మార్గమధ్యమున బలయునతిబలయుననువిద్యలు నాకునేర్పెను. వానిబలమున నాఁకలిదప్పలును శ్రమమును రాక్షసశయంబులు నుండవు. తాటకను గూల్చిన యన్వలిదినమున ననేకశస్త్రాస్త్రముల నొసంగి వాని ప్రయోగోపసంహరకృమములను నాకు బోధించెను. ఆశస్త్రాస్త్రాధిదేవతలు స్వస్వరూపముల నాకడ సాక్షాత్కరింప నేనవ్వని నెల్లఁ బరిగ్రహించి సమయ మొనరినపుడు పనిగొనెదనని చెప్పిపంపితిని. అరణ్యములలో ముక్కుమూసికొని జపతపములొనరించు మునీంద్రునకింతటి ధనుఃపాండిత్యమిట్టియుండుట యెంతయుఁ జిత్రముగనన్నది.

గాల—చిత్రమే. ఇమ్మహాత్ముఁడు తొలుత దైత్యవధార్థమై యనేకాస్త్రశస్త్రముల నభ్యసించియుండెనట. బ్రహ్మర్షియైనపిమ్మట మఱికొన్నిఁటిని సంపాదించెను. ధనుర్విద్యలో నిష్పండియనతో సమానుఁడు లేఁడు.

రాము—గాలవా! బ్రహ్మర్షియైన పిమ్మట సంజీవే? విశ్వామిత్రుఁడు తొలుత బ్రహ్మర్షిగాఁడా?

గాల—సికుఁడెలియదా? గాఢేయుఁడు మొదట రాజన్యసంరక్షణఁజేపెక్కువత్సరములు రాజ్యమేలె యసంఖ్యవైత్యుల నుక్కడఁగెను. పిదప బ్రహ్మర్షిసదంబు నభిలషించి పంపాదించెను.

రాము—అట్లయినఁ గౌశికుఁడు ప్రథమమున క్షత్రియుఁడా?

గాల—కాఁడామఱి? మహాదయాఖ్యపట్టణము రాజధానిగా నేలుచుండిన కుశనాభన్యపాలునిసుతుఁడు గాధిరాజు. గాధిపుత్రుఁడు విశ్వామిత్రుఁడు.

రాము—అట్లయినఁ బాఠంపర్యముగవచ్చిన రాజ్యమువిడిచి యాయనఘఁజేల బ్రహ్మర్షిత్వముఁ గాంక్షించెను? ఆమహాపదవి నెట్లందఁగలిగెను?

గాల—ఆశేషకాలము రాజ్యపాలన మొనరించి పిదప నొకమాఱు మునికులసార్వభౌముఁడగు వసిష్ఠునితో విరోధించి యనేకవత్సరములుగ్రతపంబొనరించి బ్రహ్మర్షిత్వముఁబడసెను.

రాము—అనద్యతక్తైర్మనుఁకుండనిమానంశమునఁ బ్రఖ్యాతిఁగాంచిన హరిశ్చంద్రసార్వభౌముని సందర్శనమున వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులిరువురును గొంతకాలము మనస్తాపము గల్గియుండిరని వినియుంటిని. నీవనునది యావిరోధముఁ గూర్చి యేకదా?

గాల--కాదు. హరిశ్చంద్రుని కాలమునకే విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మర్షియైయుండును. నేననునది యంతకుఁ బూర్వము బడసినది.

రాము—అలాగా? అట్లయిన మునికులలిలకుండగు వసిష్ఠునితో విశ్వామిత్రమునొంద్రుఁడే విరోధించెనో శ్రమముని యెంచజేని సవిస్తరముగ నెఱింగించిన విని యానందించెద.

గాల—నాకేటిశ్రమ? నీవు సద్గుణమాన్యుడవు. విశేషించి మాత్రకుసందక్షు మొనరించుచున్నావు. అవశ్యము తెలిపెద నాకర్ణింపుము. తొల్లి ప్రజాపతికిఁ గుఁకుండను రాజుడయింపెను. ఆకుశమహారాజు వైదర్భియందు వసువు కుశాంబుఁడు కుశనాభుఁడు ననూతరబాఁగు ననునలుపుగు పుత్రులఁ బడసెను.

కుశనాథునియందు గాధిజనించెను. ఆగాధిరాజీవిశ్వామిత్రుని తండ్రి. గాధిరాజు ననంతరము విశ్వామిత్రుడు రాజై మహాదయాఖ్యపట్టణము నేలుచుండెను. కొంతకాలము పాలించి విశ్వామిత్రుఁడొకనాఁడు చనుములోఁ గ్రుమ్మటి చతురంగబలములతోఁ గదలి వసిష్ఠాశ్రమమున కరిగి యతని దర్శించెను. వసిష్ఠుఁడు నతని సుచిత్రత సన్మానించి కామధేనువును రప్పించిదాని వలన షష్టసోదేతమగు నాహుయు స్పృశింపజేసి విశ్వామిత్రునకును నతనిపై నన్యమునకును బెట్టించెను. గాధేయుఁడు తృప్తిపై భుజించి వసిష్ఠునిజూచి “నీకొకలక్ష మొదలైన నేకలక్షలన్న భూమి నిచ్చెదను. నీసురభిని నాకొనంగుమ”ని వేడినఁ “దమస్విజైన నాకు మణులేటికి? ఈధేనువు నాకుఁబ్రాణపదము. దీని నొనఁగఁజాల”నని వసిష్ఠుఁడు నుడివెను. అంతఁ గౌశుఁడు నేనలతో సుగ్రుని బలవంతముగఁ బట్టించుకొని తనపురికి బయలుదేరినాడు. ఆ గోవును గొంతవడి వారివెంటనడచి తన్నుబట్టికొని పోవు భటుల నొక్క మృడిఁదన్ని విడిపించుకొని మహావేగముననచ్చి యాశ్రమమున నున్న వసిష్ఠుని సమీపముఁజేరి యతని పాదములకడ భూమిపై తనమోరసాఁచి వినయము చూపుచు నశ్రుజలపూరితతోచనయై యెలుఁడు గద్దడికడ,

మ|| “నినునేనాడినుమంతదూర;మనమా + నీమందెవర్తించుచుండు;నినుకాబాసి క్షణంబునిల్వను;గురుం + డుకడైవమునీవటంచని నిన్నమ్మిచరింతు;నట్టినను వి + శ్వామిత్రునినన్యంబు చేకొనిపోవంగ నువేక్షనేయఁదగురా + క్కొస్వామి! నీకింకరిక!”.

అనివిచారమున విన్నవించి నిలిచెను.

రాము—ప్రాణపదముగఁ దానుపెంచుకొనిన ధేనువు కన్నీరుగార్చుచు విచారపడి నప్పుడామహాత్ముని కోపలహృదయమెంత నొప్పిపడెనో?

గాల—మిక్కిలి నొప్పిపడెను. వసిష్ఠుఁడు పరమపవిత్రమగు నాగోవును వీపుదట్టి శృంగోపరిభాగమున మెల్లఁగా నియురచు భిన్నుడై “యమ్మా! నీవు నన్ను మిక్కిలిభక్తితోఁ గొలుచుటయే నిశ్చయము. నాకు నీయెడ భేదభావమానింతుడనులేదు. నిన్ను నాప్రాణపదముగఁ జేమించుచుందు. మహాబలసంయుతుడగువిశ్వామిత్రునిదాఁకి నిన్ను విడిపింప శక్తిచాలక యూరసంటినేకాని నీయెడ విశ్వాసములేక కాద”ని వచింప నామొదలపు “నీవినుమంత కొపించిన

సచరాచర ప్రపంచమంతయుఁ దుండ్రుండై పోవడే? నీకావిశ్వామిత్రుడేననెంత? నీవనుమతిందితివేమోయని నేఁనొందరవడలేదు. నీవానతిచ్చిన నేనపూని యావిశ్వామిత్రుని బలంబునెల్ల సమయించి నిమిషార్థమున నీపాదసమీపమునకువచ్చివ్రాలెదను.నిన్నువిడిచి నేనుండఁజాల"ననివేడికొన వసిష్ఠుఁడొకగాక యనియె. అంత నాకామగవి హుంకరించిన నాయుధహస్తులైన భటుల నేకలక్షలుకయించి యొక్కపెట్టున గాధేనుని నైన్యములపైగవిసి నిమిషమాత్రమున కూపుమాపిరి. అదిగని విశ్వామిత్రుని పుత్రులు నూఱువరు మిక్కిలికీనిసి వసిష్ఠునిపైఁబడి తీవ్రతరంబుల నొంచఁగా నమృహాత్ముఁడాసుతశతకంబును భిన్నసాత్పుత్రముగఁ జేసికైచెను. నైన్యమునవృష్టమును గొడుగులు నూఱురుహచెగిన విశ్వామిత్రుఁడు శృంగభంగమొందినగోరాజము చంద్రంబున హతఁడవ్వరివైన చుహానాండ్రముకైవడి నిలమునెడి ప్రబలనరాధన జనితస్త్రేణంబున రాజ్యపాలనము మంత్రులపైవెగాపి మీమనత్పవృత్తమునకేగి యీశ్వరునిఁగూర్చి భగోరతపమాచరించెను. మహాదేవుఁడు ప్రత్యక్షమై యిష్టమగు వరంబు నేఁడుమనఁగా "ధనుర్వేదము సాంగోపాంగముగా నాకుపదేశించి నురగరుడోరగసిద్ధసాధ్య విద్యాధరులకడ నేయేయ స్త్రీంబులఁడు వానినన్నింటిని నాకనుగ్రహింపుము"ని వేడిన నశ్లేనరమొసఁగి యీశ్వరుఁడరిగెను. బహుశాస్త్రీలాభంబున ద్విగుణితసత్త్వఁడై కాశికుఁడు వసిష్ఠాశ్రమముఁజొచ్చి పౌచండమాన్తజ్ఞాగుల గురియింప నమృహాగ్నిచే నాశ్రమమంటుకొని మండఁజొచ్చెను. అంత నచ్చటిమనులు భయపడి వసిష్ఠునిమఱుగు జొచ్చిరి. ఆమునికాద్యులుఁడు "నోడకుడ"ని వారల వారించి మహాపౌశయాగ్నిపకోత్రునిభంగి నుండి విశ్వామిత్రునిపై నెత్తివచ్చి నిజభుజాదండమండితప్రచండబ్రహ్మదండంబున నాశ్రాస్త్రీములనెల్ల వారించెను తనకు సమూహములు నీరుపైబడిననిష్ఠునిలె నరియటఁజూచి గాధేయుఁడాశ్నీయమాహేంద్రమోహన గాంధర్వాద్య నేకాస్త్రీంబులఁ బ్రయోగించెను.

మ! బలముగర్విము మచ్చరంబెదుగ వి + శ్వామిత్రుఁడేయేశరంబులన స్త్రీంబులనేసె వానినఖిలం + బుగ్రబహ్మదండంబుముంగలకునాచి వసిష్ఠుఁడుక్కుచెడిపో + గామ్రంగఁజేసెకామహాత్ములకు మేరువుగడ్డిపోచయు మహా + భుల్ పిల్లకాల్పల్గదా?

బ్రహ్మదండము నవ్యాస్త్రములను మ్రొంగఁగా వసియించు బ్రహ్మచేనోకకాలము రియై నిలిచినంతఁ గౌశికుఁడు నురంతపిషాదమునొంది బ్రహ్మస్త్రము నరి వోసి ప్రయోగించెను. అదితీవ్రజ్వాలు భూనభౌంతము నిండఁజిమ్ముచు నే తేరీ వసిష్ఠుడబ్రహ్మహాబ్రహ్మస్త్రమును బ్రహ్మదండమునఁ జెంతకురాబట్టి యొక్క సారిగఁ బాపమ్రొంగెను. అంత నవ్వసిష్ఠుని దేహంబునుండి మహాగ్ని వెలికివచ్చి వ్యాపింపఁబడంగిన నచ్చటి మునులందఱు భయమునొంది వేడి కొన నామహాత్ముఁడాయగ్నినంతయును బోనణఁచివైచెను. ఆముసింద్రుని సామర్థ్యపనన్యదుర్లభుని లోకములన్నియుఁ గొనియాడెను.

రాము—తప్పకకొనియాడవలసియున్నది. ఆత్మబలదేహబలములకేవలవిశ్వామిత్రు లిరువురను బ్రబలదృష్టాంతములుగాఁ గొనవచ్చును. అపొఘమైన యాత్మబలము ముందుండఱ దేహబలమణుమాత్రమును బనిచేయఁజాలదు. ఆత్మబలమే నిష్ఠ యమైనదియు తదితఁడుకాఁజాలదు. వసిష్ఠుమహాత్ముని బలమును మనశ్శక్తియును నిరుపమానములు.

తే॥గీ॥ అలచతుర్దశలోకముల్ + గలిసెనేని
కన్నునన్న నోర్వొంగల య + ఖండశక్తి
గలిగియును మునుల్ వేడిన + కారణమున
శాంతిగనె నసిఘ్నిమది + యెంతమృదువో!.

లోకములనెల్లఁ బోకాకుపడఁజేయఁజాలెడు శక్తిగలిగియుండియు భగవానుఁడు వసి ష్ఠుఁడు మాకపి శిశువువలె నొలంగుచుండును. ఆమహాత్ముని శాంతగుణమేమ నగుదును!

గాల—ఆకొంటగుణమెరికిని లేదు. కౌశికుఁడు బ్రహ్మబలంబుముంగల తనరాజబ లము పనిచేయమిఁగనుంగొని తొ నెట్లయిన బ్రహ్మర్షిపదమునొందఁగోరి దక్షి ణదిశఁగి పత్నియఁదానునదపమునేయఁదొడఁగిరి. ఈమధ్యకాలమున విశ్వా మిత్రునిఁ పుత్రుఁగనియె. కొంతకాలమునకు బ్రహ్మ పృథ్వీక్షమై రాజ వ్విపదంబొసఁగెను. గాధేయఁడు దానఁదృష్టి నొందక పుష్కరతేత్రమునకే గి యునేకవిఘ్నములకోర్చి పెక్కేఁడులుగ్రతపంబొనరింప మఱల బ్రహ్మవ చ్చి మహర్షిపదంబిచ్చి చనియె. అధానితోఁదనివివనక మఱల నెన్నియో

నత్సములు తపముగావింప నపుడు బ్రహ్మాదిదేవతయడెంచి “విశ్వామిత్రా నీవు బ్రహ్మర్షివైతివి. తేమ్య”ని కొనియాడిన నతండును “నసిష్ఠుఁడు స్వ యముగావచ్చిచెప్పినఁగాని నమృత”ని పండితుల దపమొనరింప దొ రఁకొనియె. అంత నచ్చతురారనుని కోరికపై నసిష్ఠుఁడచ్చటికగువెంచి,

మ|| “అనఘా! నీదుతపోమహత్త్వమున బ్రహ్మర్షిత్వముగల్గెదాఁ గ నెనత్వంతమునంబుబ్రహ్మమదిశం + కకమానుమాలెమ్మర మ్మ”నిగాధేయనిజేరి కాగిలులడా + యకబట్టెనమ్మాని; నె క్కొనఁగానేర్పునె కీరమానసములక + గోధంబుగర్వోన్మతుల్?

ఆప్పడచ్చటనన్న దేవతలందఱు నసిష్ఠుని కాంతసౌజన్యముల మిక్కిలి కొనియా డిరి. ఈవిధమున గాధేయుఁడు బ్రహ్మర్షిపదంబునొంది తపోధనశ్రేష్ఠుఁ డయ్యెను.

తే||గీ|| ఆది నృపుఁడయ్య రాజర్షి + యై మహర్షి
యై యటుచయిని బ్రహ్మర్షి + యాచునలరె;
బహుళకార్య నిర్వాహక + త్వంబునెడలఁ
బట్టునలయందుఁ దనసాటి + పుట్టకుండ.

ఇది యమృతహత్ముఁడు నసిష్ఠునితో మెలంగిన ప్రకారము. గాధేయుఁడు దక్షిణ మునఁ దపమొనరించి రాజర్షియైన పిదప నొనరించిన విశేషమొకటిగలదు. మీ సంపాదకులగు హరిశ్చంద్రుని జనకుఁడగుత్రింకుండు నసిష్ఠునిఁజేరి బొంది తోడ స్వర్గమునకేగ వలయున యొకక్రతువు దనచేజేయింపుమని కోరెను. న సిష్ఠుఁడు “నగరీరముగ నాకమునకేగ నలనుపడదు పామ్య”నినుడివెను. అప్పు ఁ దక్షిణమున సుగ్రతివంటి గావించుచున్న నసిష్ఠుఁడుత్రులకడకేగి త్రింకుం ఁడునసిష్ఠుఁడునీండుఁడు చెప్పిన ప్రకారమంతయు విన్నవించి తనతో సునము చేయింపుడని వారల బొగ్గించెను. “నసిష్ఠుఁడుచేయింపఁజాలనిక్రతువెవ్వరు నుఁ జేయింపఁజాలరు పామ్య”ని యక్కఱమఱకులు పలికిరి. త్రింకుండుకొ పించి “మీరెక్కడిగురువులు”ని తిరస్కరించి పలికెను. అంత నవ్వాసిష్ఠులు కనలి “చండాలుఁలవుగమ్మ”ని త్రింకుని కడించిరి. తనదుసితికి నగచి త్రి

ఓంకుండవిశ్వామిత్రుని సన్నిధిజేరి తనవిషయమంతయు విన్నవించుకొనెను. అప్పుడతడు “కృతువనశ్యము చేయించెద”నని పరికితనశిష్యులఁబంపి దేశమునఁగల మునులనందఱఁ బిలిపించెను. వసిష్ఠుని కుమారులును మఱి కొందఱుమునులు మాత్రమురాక “యిదియేటి చండాలకృతవ”ని పిలువఁబోయిన వారితోఁబలికి గేలిచేసిరి. ఆమాటలు శిష్యులవలన విని వసిష్ఠుతనయుల “రాక్షసులు గండ”ని శపించి తానయాజకుడై ముఖంబు నివ్వించి,

మ॥ జనసంతానకరోగ్రసత్కుండఁగు వి + శ్వామిత్రుండంతకా ద్రిశంకుని హస్తంబునఁబట్టి యాకసముది + క్కుకజేరఁగానెత్తి “యో జననాథోత్తమ! నీవు నీయొడలుతో + స్వర్గంబుఁజేరంగఁ బొమ్మ”ని పోనై చినఁబోయిడగ్గతెన్నపా + లాధీశుఁడుకాకముక.

ఇట్లు పరచుపావనమగు నాకసమోహభూములను,

మ॥ దరియొబోయినయాత్రశంకుఁగనిను + త్రాముండు “చండాల”యా ధరపైఁగూలుమ”టంచుఁదొంగిన “మునీంద్రా! చాలకాగుణ్యము స్మరవకొబోలు”నటంచు జారునెడ వి + శ్వామిత్రుండత్సంత భాస్వరశక్తికొనిలిపెకా ద్రిశంకుని నభో + భాగంబునందొక్కెడక.

అట్లునిలిచి యచ్చటికి “స్వర్గమునకుఁ బ్రతిస్వర్గంబును దేవతలకుఁ బ్రతిదేవతలను సృజించిపుచ్చెద”నని విజృంభించిన దేవతలును దివ్యమునీంద్రులునువచ్చి గాధేయునిఁజేరి “మహాత్మా! నీవు సర్వజ్ఞుండవు. నీకుఁదెలియని ధర్మములుండు నే? ప్రతిస్పృహకి దొరఁకొని దేవతలను సత్పులను సృజింపమ”ని సామోక్షులాడి వేడికొన గాధేయుఁడెట్టకేలకు శాంతి నొంది “నేతని నాకమున నిత్పదనంటిని. నాపలుకు వృధగాకుండ నిచ్చట నీనక్షత్రమగ్నమునఁ దలక్రిందుగ నున్నవాఁడున్నట్లు త్రివిప్రుమంతవఱకుండు నంతవఱకుఁ ద్రిశంకుఁడుండుగాక”యని నిలిపి వెడలిచనియె. దేవతలతనిఁబొగడి దివికరిసిరి.

తే॥గీ॥ ఒక్కగుఁడుతన్నుజేరి “యో + హోమునీంద్రా!
యనుచుఁ బ్రార్థింపవలెఁగాక + యదిజగత్ర
యైకదుస్సాధ్యమగు పని + యైన నిర్వ
హించి యుపకరించు నుదార + హృదయుండతఁడు.

మాటనాత్రమొకంతకతినమేకాని యీతఁడు కపటమన నెట్టిదియో యెఱుంగని యెట్టిజన్మదారి. ఇట్టి యమాయకుఁడు గావుననే త్రిరంగనకై యంతగ శ్రమచేసినది. ఈత్రిరంగునిపుత్రుఁడే హరించుఁడు.

తే॥గీ॥ ఆహరిశ్చంద్రు నిత్యసః త్యవ్రతంబు
జగమునకుఁజాటఁగా వసిః స్తమునితోడఁ
గనలి యటుజేసెఁగానినిః క్కముఁజూడ
నాహరిశ్చంద్రుపై గూర్చి యగ్గలంబు.

ఈయనమానసము మిక్కిలికోమలము. ఒరులొకించుక కష్టపడు చుండిననుఁ జూడ నోపక యప్పుడచ్చటికిని వారల కష్టములందొలగించి సౌఖ్యముఁగల్గింప యత్నించెడి జగదేకకుటుంబి. తొల్లి యంబరీషుఁడను నృపాలుండు యజ్ఞ మొనరించుచుండ నింద్రుఁడాయజ్ఞపశువును గొనిపోయెను. యాజకుండెంత న నొకనరపశువుఁడెమ్మని రాజునకుజెప్పఁగా నతఁడు మువ్వపరుకొడుకులుగల రుచికుండను మునికడకి “తమస్విప్రవరా! నీకొకలక్షధేనువుల నిచ్చెదను. నీకుమారులలో నొకనిని నాకు యజ్ఞపశువుగా నిమ్ము”ని కోరెను. రుచికుండు ను “నగ్రపుత్రుఁడుదప్ప తక్కినవారిలో నీవిప్రుడెడువానినిఁ గొనిపొమ్ము”ని చెప్పెను. రుచికునినతి సత్యజాతీదేవి “కనిష్ఠకుమారుండు తప్ప తక్కిన వారిలో నీయిచ్చపనుచ్చినవానిఁ దోడ్కొనిపొమ్ము”ని నుడివెను. అంత వారిద్వి తీయపుత్రుండు శునశ్శేఫుండు వచ్చి “నేను తల్లిదండ్రుల కిరువునకుఁ గొఱ మాలినవాడ. నీవిచ్చెదనన్న లక్ష మొదవులను మాయయ్యకొనఁగలము. నేనునీ వెంటవచ్చెద”ననిచెప్పెను. అంబరీషుండును లక్షగోవులనిచ్చి శునశ్శేఫునివెంటఁగొని వాగ్దమునఁ బుష్కరక్షేత్రమున విడిసెను. శునశ్శేఫుండచ్చటఁ దప మొనరించుచుండిన విశ్వామిత్రునిఁజేరఁబోయి “నాతల్లిదండ్రులు నన్నుయ జ్ఞపశువుగా నంబరీషునకమ్ముకొనిరి. నీవు నాకు పేనమామవగుట నీతోవిచ్చ వించుకొంటిని. నన్నురక్షింపును”నివేడికొనెను. విశ్వామిత్రుండు తనపుత్రులఁబిలిపించి “మీలోనొక్కఁఁడేగి యంబరీషునకు యజ్ఞపశువై యీశునశ్శేఫుని దప్పింపుడ”ని యాజ్ఞాపింప నాకుమారులు భయమొంది యతనియొ నతినిఁ బొలింపరైరి. “శునకమాంసముఁడినుచుఁ బెక్కిండులిడుమలు గుడుపుఁ ద”ని విశ్వామిత్రుండు కొడుకుల శపించి శునశ్శేఫునకు మంత్రోపదేశంబు గావించి పంపించెను. అంబరీషుని యజ్ఞసమయమున నామంత్రముల జపింప

గానింద్రుడచ్చటికేతెంచి రాజునకు యజ్ఞఫలంబొసంగి మునికుమారుని పాఠింపజేసింబోనరించెను. ఇమ్మహాత్మునకెప్పుడును చిర్రోపకారమే వరమదీక్ష.

కవిజనులకు నుపకారమునే

యని దుర్బతులాప్తులయిన * నహితంబైననక

దనయులయిన నోర్వంగనే

రని నియతాత్ముడతండు * రామనృపాలా!.

ఈకునశ్శేపునితల్లి సత్యవతీదేవి గాధిరాజుహతులగుట విశ్వామిత్రునకుదోబుట్టువు. ఆసత్యవతీదేవి ధర్మయగు రుచిగుండగుతించినవెనుక బాంబిలోద స్వర్గమునకేగి పిదప హిమవంతమునఁ గౌశికీనదియందు పుట్టి యిందెల్లఁ బ్రవహించుచున్నది. భగినీస్నేహబలమున విశ్వామిత్రుడొకకౌశికీనదీతీరమున నాశ్రమమేర్పఱచుకొని యిచ్చట వసించుచుండును. ఇది సిద్ధాశ్రమమును పేరఁ బరగుచున్నది. రఘునరా! నీవును లక్ష్మణుఁడును సిద్ధాశ్రమవాసులగు మునులయాగంబు రక్షించి కీర్తిఁబడసితిరి.

రాము—సుచరిత్రుడవగు నోగాలవా! మహామహిమాన్వితోభితుఁడును దహాధనశ్రేష్ఠుఁడును నగువిశ్వామిత్రుని దివ్యచరిత్రమును సత్యవతీదేవి మహిమమును ద్రిశంకువారిశ్చంద్రుల విషయములను వినిపించి నన్నును లక్ష్మణుని ధన్యుఁడేసెతివి. సిద్ధాశ్రమమును సిద్ధాశ్రమవాసులగు మునులను దర్శించి సేవించి విక్రీలి కృతకృత్యులమైతిమి.

గాల—మాగుండఁడు విశ్వామిత్రుని చరిత్రము విచించి నేను పునీతుడవైతిని.

(ప్రసాదపథినయించి) రామచంద్రా!

శా|| “ఈహవ్యంబుల సర్వదేవతలకం * దియ్యంగదే దేవ! యో

స్వాహావల్లభ! పావకా!” యనుచు వి * శామిత్రమానీంద్రుఁడు

తాసాంబోష్పంగదీర్పఁగాఁబొడఁగెయ * జ్ఞప్రక్రియల్ దైత్యసం

దోహంబుల్ భయమొందనిల్వఁడుధను * ద్ధుర్వారులై యిర్వురుక.

రామచంద్రా! నేను యజ్ఞశాలకు వెళ్లెదను. మీరిరువురు జాగరూకులై యుండుఁడు.

రాము —

మ! కనులల్లార్పక దృష్టినిొక్కట మహా , కాశంబునకొనిల్లుచు
న్నన సేకాగ్రముచేసి బాణములవిం + స్థా జేతులకదాల్చి నే
నునుసామిత్రయఁగూడి యాదనుజనం + దోహంబుగన్పించినం
తనఖండింతుము నీవువెళ్ళిక్రతువు + తానిహంబునకొజూడఁమా!.

నేనును లక్ష్మణుఁడఁ నొకలెల్లంగన్పులుగఁగాచి యుండుము, నిర్విచారులై యుజ్జ
క్రీయలగచునింపుఁడు.

గాల — మంచిది, మీరు హెచ్చరికతోనుండుఁడు. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

రాము — లక్ష్మణా! యాదినము మనము మఱింతపెలుఁకువలెతో పెలంగఁబలయును.
ఈయైదు దినములును సామాన్యరాక్షసులే వచ్చుచుండిరి కాని మారీచసుబా
హులు రాలేదు. ఈదినము తప్పకరావచ్చును.

లక్ష్మ — దేవా! విశ్వామిత్రుఁడు చెప్పినపుడంతయు వీరినిగుఱించియే చెప్పవం
డును. ఈరాక్షసులెవ్వరు? వీరి నివాసములెవ్వ?

రాము — లక్ష్మణా! మనముచూడకున్నను వారలుమనకుఁ గ్రొత్తవారుకారు. నుం
దోపనుండులను చైత్యులపుత్రులీ మారీచసుబాహులు, సింహాద్రిమధునకు వచ్చు
మాగమున నేను గూల్చినతాటక యీమారీచునితల్లి. వారిరువురును దోఁబు
ట్టువుఁగుదురు. వారిని వారితల్లియగు తాటకయొద్దకనుపుదము.

లక్ష్మ — అట్లయిన వారిని మనము పేక్షింపఁగూడదు.

రాము — మనముసిగ్గముగ నున్నాముకదా! సామిత్ర! యీనిష్ఠాశ్రమము భూలోక
నాక పైయున్నది.

క॥ జలజాననప్రభావుం

డలఘుఁడు గాధేయఁడితని + యాశ్రమమున యం

దలి నానాపక్షులువృగ

ములు నైరముమాని నెయ్యి + మున మన్మనసుజా!.

లక్ష్మ — అవునీనిష్ఠాశ్రమవాసము మహానందదాయకముగ నున్నది. సహామిత్రు

కదం గూడిన మునుల సామగానములు కళ్ళపేయియగు నుచ్చవి. మదియు విప్పుములులేకుండిన శాంతోబాగుగనుండును.

రాము — బాగుగనుండునుకాని మనమనుకొనుచున్న జనునా?

[లోపలధ్వని.]

లక్ష్మణ — దేవా! యేమియీవిపరీత భావము?

మ॥ కమలేజప్రభవాంశమంతయును వృ + క్కల్ప్రకల్కులకజేయనే
ర్చుమహాదుర్భరభూరినాదమిది; యి + చ్చో లోకదుర్వారవి
క్రమగర్వాంధులుదైత్యనాయకులురాఁ, గానుంద్రకాఁబోలువే
గమహాచాపముఁగొమ్మువీరిసమయం + గాఁజేతమొక్కుమ్ముడిక.

దేవా! మహాధనువు నెక్కిడుము. నేనునుసహాయుడనై నీవెంటనుండెద. మనపై నెత్తివచ్చెడు రాక్షసులనందఱు సంహరించి గాఢేయునకు వెూదముఁ గూర్చుదము.

రాము — లక్ష్మణా! నీయుత్సాహమునకుఁ బాలసంతసించితి. కాని ఈతచ్ఛక్తి త్యలనొంచుట కిరువురమేల?

సీ॥ అతిముదావహమాచు + నలరు సిద్ధాశ్రమ
స్థానమేయాయజ్ఞ + శాలగాఁగ
లోకభయంకర + శ్రీకిదానకము నా
పటుమహాధనువు యూ + పంబుగాఁగఁ
చచ్చటిపిడుగులై + చెలఁగు మచ్చరవరం
పరలు చక్కనిసుగ్రు + వములుగాఁగ
భూనభంబులను మా + ర్శ్నోయించు టాంకార
నాదంబువేదమం + త్రంబుగాఁగ
తే॥గీ॥ గాఢకోపంబునవనాన్ని + గాఁగ నేను
యజ్ఞకర్తనై యటవచ్చు + నసురనితతి
భస్మమొనరింతు బహువశం + ప్రతలఁజేసి,
లక్ష్మణా! నాదు ధనువుబ + లంబుఁగనును!

కాదు త్రే! గురుజీవు విశ్వామిత్రుడనివరించు నవనమునకుందోడు నేనుజ్ఞాప్తయోగ
వశమవరించెను.

(తెలుబడే ప్రావేను మానవసుఖాహులు.)

రాము—దీని నరాధ్యములుగా!

జ్ఞా ఈనననంబునుజ్ఞాజెఱుప + నీడుకు నిన్నను మొన్న లోకనం
త్రానకరోగ్రమాబలము + నక జనుదెంచిననదృటుల్ మదీ
యాసురులెల్ల మీబలము + నందముఁజందముఁ గూర్చిమాకువ
న్యాసములిచ్చినారలు మ + సంబునమేమును సంతసింపఁగన్.

మోచరిత్రవినియెఁ మేమిందునచ్చితిమి. విల్లునుఁ బదిపుల్లులనుబట్టి యాశ్రమమునుఁ
దిరుగాడినంతనే క్రతురతుక గౌరవము గలుగునని తలంచితరికాఁబోలు. ఇం
దుఁగలకప్పయు నెఱుంగఁజెలిరి. మిమ్ముఁజూచిన నాకు జాలికలుగుచున్నది.
నెఱొక్కటిచేసెద ప్రహింపుఁడు.

క॥ ఏనరుదెంచినయపుడు భ్ర

వాసీనాయకుఁడువెడలి + వచ్చియు నెదురం

గాకరఁజీరు బాలకు

లీసిక్కేమిటికి! మాని + యేగుఁడుపురికిన్.

రాము—ఓనుర్యాదవైశేయా!

తే॥గీ॥ ప్రబలరాక్షసలోకనం + త్రానకరము

మథనుర్బుక్త తీవ్రాస్త్ర + మహిమమిష్ట

జెఱుంగనుండియు నీకుఁదొం + దరయిదేల?

కుడువఁబోయి కూరలరుచి + యడుగనేల?.

ఆకలిమై నుండెడి సేంపరాజంబుఁజేరి కోరలు వాడిగా నుండవనుకొనెడి విజ్ఞుఁ
డియు నుండునే? నాపరాక్రమమును గూర్చి నీతల్లి తాటక నడిగి తెలిసికొ
నువను.

మాకి:-

శా|| ఏమీ! నాజనయిత్రితాటకబలం + బేపారనాపాంత ను
ద్రామారణ్యములో మెలంగంగమహా + దర్పాంధులై స్త్రీయటం
చేమే నెంచక చంపినట్టి ఖలులా + మీమీరు! పోనీ నుకే
నామృత్యుంజయః శడ్డమైనమిమున్నా + హారంబుగామింగెదన్.

నాకోర్కీపండినది. అస్మత్పాతృహంతలగు మిమ్మిరువురను భస్మమునేయకున్న
నాకోర్కీచచ్చారదు రండు మీశీఃచమకఁచెద.

రాము—మీకు కోసమిత్తి మీకుఁగల శక్తినంతయు నుపయోగించి యుద్ధము చే
యనలెననియే యీవిషయము నేను ముందుఁజెప్పితిని. ఎంతకాలమునుండి
యో మీయిచ్చునచచ్చినట్లు తిరిగితిరి మీవిహారము వీడినమనకుఁ బరిసమా
ప్తములయ్యెనని తలంపుఁడు.

మ|| జననంబాదిగ దుష్ప్రసర్తనములన్ + నావంతంబుఁబొందించిమా
నినికాయంబులొనర్చు యాగములకున్ + విఘ్నంబుఁగావించి నా
కనివాసుల్ గడుకష్టవారినిధి మునుం + గన్జేయుమిమ్మున్ నుదీ
యనిశాతాస్త్రపరంపరల్బరపి వ్ర + య్యల్ చేసిమోదించెదన్.

మీనంటి యగురుఁ గూర్చి లోకమునకు మేలు గూర్చుటయే మాకగ్రధర్మము.

అక్షి—దేవా! కాలమెప్పుడుగ సాగుచున్నది.

శ|| వినయవివేకగుణము లెం
దునుఁజూచినలేని వీరి + తో మాటలతోఁ
బెనఁగంగ నేల? శరములు
ధనువునసంధించి కొట్టు + దము శీఘ్రముగన్.

సుబా—ఏవరో మహాపిరుండవు! భువనత్రయమునఁ గలవీరులఁ జూచితిమి. పో
రాడితిమి. గొల్చితిమి. మీనంటి దుర్బలులతో యుద్ధమేటికి? ఊరకపట్టి పాం
మింగుదుము. నిన్నునియన్న నిష్వజే నాపొట్టలోఁబెట్టుకొనెద. విశ్వామి
త్రుని నవనము నొంకపాలు గావించెద.

రాము—రాక్షసాధమా! చక్కనిలువుము. నానికాతపాఞంబు నీదేహము శక్తి భూతముగావించెద, (అనియస్త్రమువొడిగి)

మ॥ వనజాతాస్త్రకులుండు రాఘవుఁడు వి + శ్యామిత్రుయూగంబుగా
వసు మారీచసుబాహులిర్వురను గో + పస్పూర్తిమై బట్టి కూ
ల్పను జిత్తంబున నెంచె గావున దృఢ + ప్రియంబుగాఁజేసి యొ
య్యననీచిదులఁజిమ్మి వేయగదెవా! యవ్యాస్త్రమూ! యియ్యెడఁ.

[అస్త్రము విడువఁగా మారీచసుబాహులు దూరమునకెగిరిపోదురు.]

లక్ష్మ—దేవా! నీవాయవ్యాస్త్రంబున నాదానవులు పగ్గంజనుని తాఁకునకు నీ
లాభ్యములవలె విడిగి చెల్లాచెదలైపోయిరి.

రాము—లక్ష్మణా! సవనపూర్తి జడగు నీశుభసమయమున రాక్షసవధ నిచ్చట
నేలజరగవలెనని దూరమునకుఁ గొనిపోవునట్లు వాయవ్యాస్త్రమును బ్రయో
గించితిని,

లక్ష్మ—మంచినిచేసితివి.

[స్రవేశము విశ్యామిత్రుఁడు.]

రామచంద్రా! సవనపూర్తియైనది. మారీచసుబాహులు విలనఁ జెడకుండఁ గ్రతుసం
రక్షణమాచరించితివి. బలవంతముగఁ దోడ్కొనివచ్చినను మీతండ్రికడ నా
మాట చెల్లించితివి. మాసిండులలో నేను తలయెత్తి తిరుగునటు చేసితివి.
నాకుఁజాల సంతోషము గలిగినది.

రాము—అంతయు నీయనుగ్రహము.

చ॥ మునివర! కోసలాన నొక + మూలను బేరుబ్రతిష్ఠ లేకయుం
డినయొకబౌలకుఁననుఁ గ + డింది ధనుర్ధరుఁగాఁగఁజేసి ధా
త్రిని గడుగీర్తిసంపదలఁ + దెచ్చితి; నీకు ననుగ్రహంబుగ
ల్గిన నిరుపేదనేనియు ని + లింపపతిఁబానరింతు వెమ్మెయిఁ.

జేవేంద్రునితోఁ బ్రతిఘటించి ప్రతిస్పృహగావించిన ధీరుండవు. విసిష్టమహాత్ముని
తో నీకుఁగలిగిన కయ్యంబు తెఱంగును ద్రిశంకు చరిత్రంబును శునశ్శేషుని

పృత్యంతమును గాలవుడు మాకుంగనుతోఁ దెలిపియుండును. నీచదిత్రుని త్యంతపుణ్యప్రదము. కాశీనదియై ప్రవహించిన నీతోఁబుట్టువు సత్యనాథుని వి త్రిభువవపావని. నీసిద్ధాశ్రమము జగన్మలకాదు దేవతలక్షణ సంధ్యో యము.

శిష్యా — సత్వేత్రగతమైన వీరమువలె నా నేర్పినవిద్య నీయందుఁ బ్రకాశించినందు ల కానందించుదున్నాను.

క॥ తననేర్పువిద్య సూక్ష్మము

గనునేరిచి యదను గల్గఁ + గా నుపయోగం

బానరించి క్షీర్తిగను శి

ష్యునిబడయఁగఁగనుట గురుని + సుకృతముగాదే.

రామచంద్రా! సిద్ధాశ్రమమునఁ జనులు పూర్తియైనవి. మిథిలానగరమున జనక మహారాజు తనమామరి స్వయంవరోత్సవము నొకసవనము చేయఁబడి తనపు రోహితుని నాకొఱకై పంపియుండెను. దశరథునకుఁగూడ నాహ్వానముచే రియుండునని విన్నాను. జనకదశరథు లిరువురు నాప్రమిత్రులగుట దశరథుఁ డు విదేహమునకుఁ దప్పకవచ్చును. స్వయంవరోత్సవమునకు జగంబునఁగల రాజపుత్రులనేకులువచ్చెదరు. మానమీదినము పయనించుదము.

రాము — జనకమహారాజు యాజ్ఞావల్క్యమునిశిష్యుడనియు గొప్పబ్రహ్మచేత్తయని యు వినియున్నాను. ఆమామీయుని దర్శింపవలెనని నాకును గుతూహలము గలదు. మఱియుఁబెక్కు దేశముల రాజగుటనొక్కచోఁ జూచుటకు స్వయాం వరకాలములుచితిసమయాములు. ఆనశ్యముపయనించుదము.

విశ్వా — మిథిలానగరమునకుఁ బోవుమార్గమున సనేకపుణ్యస్థలములను నదీవరముల ను జూడవచ్చును. మిక్కిలి ముఖ్యముగా,

శా॥ రంగత్తుంగనుహాతరంగఁ గృతగీ + రావణస్రవంతీపరి

ష్వంగఁ గల్పితపాపభంగ విశదాజ + సుంగతాంగఁ నట

ద్భంగఁ శంకరమాళిసంగ నతుల + శ్రీకీర్తిసంధాయకా

పాంగఁ గంగనుజేరి వందనమునే + యగందుమాత్రోపహా.

అనినవానియగు గంగాః వానిని దర్శించి తొలకపూజ్యునిగా గౌరవమునాల్గి
మమక నొకపూట నిలిచి నిశ్చలకరుడమ.

రాము—త్రిభువనపావనియగు భాగీరథిని దివ్యాద్రమములను జూచి గర్వమును
యోగదము.

విశ్వా--రామచంద్రా! పూషాదలు మండపములుగా నేలాలతలు ముత్తైదువులు
గాఁబుచ్చములు తలఁచ్రాలుగా శకుంతల్యనులు పెండ్లిమేళములగాఁబుచ్చు
పి యడుగులకిడిన మడుగుగా ననలక్ష్మీవసంతుల వివాహముజరుగుచున్నద
చునట్టియారామములెంత మనోహరముగ నున్నచో చూడుము.

రాము--అయోధ్యాపురవాసమునకన్న మాకీసిద్ధాశ్రమవారమే సకలవిధముల సుఖ
ముఁ గలదినిచుచున్నది.

విశ్వా--మిత్రము--కేసి మీకొకంత చుపాహారముఁ గొనుఁడు, పిదపఁబయ
లించుదము.

రాము--చిత్తము.

[అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.]

తృతీయాంకము.

సీతా కల్యాణము.

చతుర్థాంకము

మిథిలానగరము-జనకుని సభాభవనము.

జనకదశరథులు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు, రామలక్ష్మణులు, సీత,
చెలికలైలు, శతానందుడు, నానాదేశరాజన్యులు,
నుచితస్థలములఁ గూర్చుండియుందురు.

జన—దశరథా! నీవు వచ్చుట నాసకలబంధువులను వచ్చినట్లు. ఈవసిష్ఠవిశ్వామిత్రులరాక శివకేశవుల యాగమనమువలె నాకధికోత్సాహము గలిగించుచున్నది.
నసి—మేము నీయింటికివచ్చుటలో విశేషమేమియులేదు. అవశ్యము రావలసినవారమేకదా?

జన—మీకు నాయెడఁగల విశ్వాసమట్టిది.

శతా—వీరిరాక నాకొక మహాపకారముఁ దెచ్చినది. విశ్వామిత్రుఁడు రామలక్ష్మణులనుఁదోడ్కొని సిద్ధాశ్రమమునుండి మిథిలాపురికి వచ్చుచుఁద్రోవలో గౌతమాశ్రమమును సమీపించెనట. గౌతమశాపభరమున నఖిలభూతాదృశ్యమును నహల్య యీరామచంద్రదర్శనమున మేఘములొలఁగిపోవఁ బ్రకాశించు చంద్రకళవలె శాపమువాసి పొడకట్టెనట. నాజనకుఁడు గౌతమఁడు శాపవిముక్తయగు నహల్యను జేరఁదీసి యాదరించెనట. ఈవిధమున విశ్వామిత్రుఁడును రామలక్ష్మణులును నాకుఁ జిరస్మరణియులు.

జన—మహనీయుగజాలంకృతులగు రామలక్ష్మణులు నామిత్రుఁడు దశరథుని పుత్రులగుట నేను ద్విగుణితముగ సంతోషించుచున్నాను.

శతా—వీరు కేవలముదాత్తవర్తనము గలవారు.

(లోపల గంట మ్రోగుచున్నది.)

జన — మహాత్ములారా! నిర్ణీతమహర్నామము సమీపించినది. మహారాజకుమాతలనే కులు వచ్చియున్నాడు. స్వయంవరకార్యములకుపక్రమింప సెలవొసంగుఁడు.

ససి — ఆలస్యమేటికి? ఇది సుసమయము. అది భటులు చంద్రశేఖరు శరాసనముఁ దెచ్చుచున్నారు. ఇంకఁబ్రారంభింపుఁడు.

(భటులు మందసఁ దెచ్చిపెట్టుచున్నారు.)

జన — (శ్రీచి) ఓసకలదేశాధీశ్వర కుమారులారా! నాయాహ్వనము గారవించి శ్రీ మమనియెంచక యింతదూరము వచ్చినందులకై హృదయపూర్వకముగా నభినందించుచు మీకందఱకు స్వాగతమొసంగుచున్నాను.

శ్రీగీ! మందరగిరీంద్రమట్టి యి • మ్నందనమున
నలసినిద్రించు నొకకొండ • చిలువయట్లు
కడుబలిష్ఠమా నొకదొడ్డు • కార్కుకంబు
వఱులుచున్నది చూపఱు • వెఱుగఱుపడగ.

మహాప్రార్థన సంతస్తుఁడగు దక్షుఁడాదికాలమున నొకగొప్ప యధ్వరంబొనరింపనెంచి దేవతలనందఱ రావించెను. సవనపూర్తియైనంత నెల్లనిర్జరులును దమతమ హవిర్భాగములుగొని యీశ్వరునకు మాత్రము యజ్ఞభాగమునొసఁగకపోయిరి. ఏష్కరణముగఁ దననిట్లు తిరస్కరించుటకొరవక,

స॥ అవిరిశి మైనకోపమున • నప్పు మహేశ్వరుఁడిమ్మహాధనుః
ప్రపరముఁదాల్చి దేవనిక • రంబులదోమలనట్లు చేవనూ
పి విఱుగఁజేసి పట్టి బలి • ప్పిల్లలచామ్మన గొంతుకల్దెగం
గ వివిధరీతులకా దునుమఁ • గా గమకించిన భీతచిత్తులై.

స॥ “పదియునునాల్గులోకములు • భస్మమొనర్పఁగఁజాలుదంచు మా
హృదయములందెఱింగియు మ • హేశ్వర! నిన్నుదిరస్కరించుదు
ర్నదవికలాంధచిత్తులను • మమ్ముఁ గృపామతి నాదరింపవే!
పదములుగొల్పు దాసులను • బాలనసేయుము లోకరక్షకా!.

అనిపొక్కించి “జగద్భయంకరమగు నీమహాధనువును దూరమున నుంచుము. దానిఁ జూడ మాహృదయములు వ్రయ్యలగుచున్నవి. మేము నీదాసులము. మాక భయమొసంగుమ”ని యనేకరీతుల మొఱచిడిన నామహాకాలుండు శాంతించి వారల మన్నించెను. పిమ్మట నొకమారు శ్రీకంఠవైకుంఠులకు విరోధముకలిగి యిరువురును ధనుర్ధరులై మహారోషమునఁ బోరునేయఁగా దేవతలు ప్రార్థించిన రణము చాచించిరి. అప్పుడు,

క॥ మానంశకర్తయగు నిమి

భూవరు నాటవతరంబు † పురుషుండు జగ

త్పావనుఁడు దేవరాతున

కావిల్లు నిటాలనేత్రుఁ † డందిచ్చెఁగృహఁ.

బహుచందనఘావదీపవైవేద్యము లాసఁగుచు మాపూర్వులమృతహాపమునుఁ బ్రత్యహముఁ బూజించుచుండిరి. అన్వయపారంపర్యముగ నీవిల్లు నాకు వచ్చినది. నేనును దీనినట్లే పూజించుచున్నాను.

మ॥ క్రతువొక్కండొనరింపఁగా మిథిలవ్ర † క్కా నాగటికబెట్టి దున్నతటికలేమయొకర్తుచాలుతుదయం † దుకబుట్టఁగాఁజూచియీ ట్టితీ నీతాంతమునందుఁబుట్టుకతనక నీ † తాహ్వాయంబిచ్చి పెంచితి నాకన్నకుమారియట్టులు దయా † శ్రీపారమేపారఁగక.

ఉ॥ ఈరమణీయగాత్రి నిటు † లింటికీదెచ్చిననాటనుండి లక్ష్మీరమణిక బురంబునను † జేర్చినయట్టులు నిత్యసంపదల్యూరిసుఖంబులుకలుగుభము † లుకబెనుపొందుచునేనెగాక యీ ధారుణిరాజ్యమంతయును † దారముదంబునఁ దేలియాడెడుక.

అనుషమకల్యాణలక్షణసమన్వితయగునీకన్య కుష్టపక్షపాలచంద్రరేఖవలె వృద్ధినొంది కొంతకాలమునకు యౌవనమునొందెను. అప్పుడు,

ఉ॥ ఈవరకార్కుకోత్తమము † నెవ్వఁడులేపి గుణంబుఁగూర్చి బాణావలిఁజమ్ము వానికి మ † దాత్మజనిచ్చెదనన్న ధాత్రితో

భూవరులెందఱో యిటకుఁ + బూనికవచ్చి గిరీశుచూపము
 నేవఁగఁదీయలేక పయ + నించిరి వచ్చినత్రోవ నిండ్లకుకొ.

కానననే యిక్కడను స్వయంవరముఁ జాటఁబంచితిని. ఉదారహృదయులగు మీ
 వంశము విచ్చితిరి.

క॥ నరమాత్రులెత్తి కరమున
 ధరియింప నసాధ్యమైన + ధనువియ్యది మీ
 రురుశౌర్యులు మీయందఱు
 శరాసనము వంచువాఁడు + సత్గ్రహియించుకొ.

విక్రమనంతులగు రాజన్యులందఱును బ్రయత్నింపవచ్చును. ధనువును హస్తాదెట్టి
 నిటవచ్చు వృషాదుల వేత్వరనెఱింగించి వారివారిరాక్షసుముల నిరూపించి
 వైష్ణవులకు శతానందులఁబోర్పించితి. ఆయన యీకార్యము నిర్వహించును.

(కూర్పుండును.)

శతా—[తేచి] సిద్ధముగ నున్నాను.

ఉ॥ వీరిము పూరుషాకృతుల + వెల్లెననకవిలసిల్లు లోకశృం
 గారసుహృదులార! వర + కార్దుకవిద్యను దక్షులౌ మహా
 దారమసీమలార! వసు + ధావరనందనులార! వింటికి
 నారిని గూర్పరయ్య! యల + నారిని కైకొనరయ్య! నెన్నితో.

[అప్పుడు ముగ్ధుఁడగు శేడుదుస్సాఁడు.]

శతా—రమ్ము రమ్ము.

ఉ॥ వైరులగెల్చి య్రాముగఁగఁ + బాలనసేయు ధరాతలేంద్ర! నీ
 యారణధీరనామమది + సార్థకమైతగు నారివింటికి
 గూగుపనేగుదెప్పుపుక + కుంతితశౌర్యుడవీవు గెల్చిన
 నూర్భరమణేంద్రులందఱుని + నుకొగొనియాడుదురావరమ్మునఁ.

అహోరాత్రమహారా! యశ్యత్సాహముతోఁ గార్యమునకుఁగడంగుము.

శ్రీరాజా—అయ్యా! నీయుత్సాహపూరితవాక్యములకు నేనెంతయు సంతసించుచున్నాను. ధనువు నెక్కిడ వచ్చుచున్నాను. [అనిననువుచుసమీపించి యెత్తఁబోఁగా నది కడఁగు లేచి]

అయ్యా! యున్నమాట నచింతెదను.

క॥ ఒడలఁగల బలమునంతయు

నడరనునిచి యెత్తఁగా బ్ర॥ యత్నించిన ప్రే

లెడునందు గలుగలేదిది

కడుభరమగు దీనినెత్తఁ గాఁ గష్టంబౌ.

(పోయిపోవుచును.)

శతా—

మ॥ అమితంబైన ధనుఃకళాపతిను బా॥ హాశక్తియుగ్ గల్గియొ

ప్పు మహారాజకుమారులండొకఁడుతెం॥ పుటానియూకార్ముకో

త్తమముజేకొని నారిఁగూర్చి యిడెనీ॥ తాకాంతనాకీర్తికాం

తముదంబారగ్రహింపఁగాఁదగదె॥ లెం॥ దా!కార్ముకంబెక్కిడఁ.

(జయసింహుఁడు నిలుచుచున్నాఁడు)

శతా— జయసింహనాపాలా! విచ్చేయుము. ఓమహాజనులారా!

ఉ॥ ఈసరమేళకార్ముకము॥ నిష్ఠ కదల్పుఁగ వచ్చుచున్న యీ

భూపతి మాశ్వదేశప్రతి॥ భూరిభుజాబలశాలి చాపవి

ద్యాపరమార్థవేది గుణ॥ ధన్యుఁడునుజయసింహనామకుం

డీపటుశౌర్యరాసి ధను॥ వెక్కిడనోపు నటించు నెంచెదఁ.

[జయసింహుఁడు ధనువును సమీపించి మాచుచున్నాఁడు.]

శతా—పూనివట్టుము. చూచుటకుఁ బెద్దదిగ నున్నదే కాని నీవక్రమముగ నెత్తఁ గలవు.

య—(కర్చించి చూచి) ఏమచుచునుహి నాయకకుమావలారా!

తేగీ॥ పన్నగేంద్రునిఁ బెకెత్తి + పట్టవచ్చు;
బర్వతమునైనఁ బెకలించి + వంచవచ్చు;
ధరణిఁ బూబంతివోలె నె + త్రంగవచ్చు;
నీమహేశ్వరుకార్ముకం + బెత్తరాదు.

అయ్యా! యిది నాతో సాధ్యమును పనికాదు. [తనయావరమునఁ గూర్చుండును]

శతా:—

ఉ॥ బక్కరికై నయోటమి మ + తొక్కరికిఁ విజయంబునొందఁగా
నిక్కముదారిసూపునని + నిశ్చయబుద్ధివహించి కార్ముకం
బెక్కిడ యత్తముకొనలుప + కిట్టుల నిప్పుహయేల! నద్యశం
బెక్కఁగ తేచిరండు; విలు + నెక్కిడుఁడందఱమెప్పులొందుఁడీ!.

ఓరాజన్యనందనులారా! యుత్సాహమును విడవకుండు, బెండు, ధనువును నమింపింపుండు.

(అప్పుడు సుమతి లేచుచున్నాఁడు.)

శతా—మహారాజా! రమ్మ, నీవు తననవాయువు, ఓసభాస్థులులారా!

ఉ॥ ఈనరపాలచంద్రుఁడు మ + హీపతులందఱమేటి యావిశా
లానగరాధినాథుఁడు బ + లంబును శౌర్యముగల్గుదిట్ట వి
జ్ఞాననిధానముకొ నుమతి + నామముగల్గు మహానుభావుఁడీ
శానునివిల్లునెత్తి గుణ సంకలితంబొనరింప వచ్చెడుకొ.

ఈతనిపూర్వులు కైశాలరందఱును బ్రరాక్రమ శోభితులు, ఇతఁడు నిర్వక్రవికారి మారకుండు.

సుమతి—[మందనఁజేరి] ఇది యెన్నోకిని గదలింపరాని చాపము. రణధీరజయసింహాదులెత్తఁజాలకున్న నేనుమోపెట్టఁగలుగుదునా? అట్లునుకొని యూరకుండుమనిన నందగత్తెయ నీలపై గాంక్షయున్నదే. అది యూరకుండునియ్యదు. ఏమో నాయదృష్ట మెవ్వరెఱుంగుదురు? నేఁదాకినంత నీవిల్లు కదలఁగూడదా? నిరుపమానకీర్తియు సుందరాంగియును రాజకన్యయు నాకు లభింపఁగూడదా? ఊరకుండుట మేలుకాదు. ప్రయత్నభాగము మానవునిది. ఫలాఫలములు దైవికములు. [విల్లునెత్తఁజూచుచు] ఇళీ? యిది కడుభారముగలదని తలఁచియుంటిని. అప్పుడే కొంచెము కదలుచున్నది. ఇంక నొకక్షణమునకు దీనినెత్తఁగలను. [మఱలఁబూనిపట్టును. వేళ్ళువింటికింద నిటికికొనును]

అయ్యో! ప్రమాదము ప్రమాదము.

ఉ॥ వ్రేళ్ళు వింటికిందఁబడి ♦ పిండిగనై కడునొప్పియైతైడుకొ
జాలు ధనుఃకళామహిమ; ♦ చాలు స్వయంవరదివ్యసౌఖ్యము
జ్ఞాలును సీతయుకొ; బ్రతికి ♦ నకొ శుభముబువటంచుదోచె; నేఁ
గేలుగదల్పఁజాల; బ్రతి ♦ కింపరే! పిన్నుట మీకుమొక్కెడకొ.

శతా—భటులారా! శీఘ్రముగవచ్చి యీమహారాజునకు సాయపడుడు.

భటులు—చి త్తము. (అనివచ్చి విడిపింతురు)

సుమ—(నెల్లఁగా తేచి చేతులు పిసికికొనుచు స్వగతము) శక్తికిమీఁదిన పనికి
బూనుకొన్నంగునుఁ దగినవిన్న లభించినది. (పోయివచ్చుండును)

శతా:--

చ॥ అవనిపుల్లెఁగూడిన ను ♦ హాసభయంబు; మహాతపోధన
ప్రవరల సన్నిధానమట; ♦ బాహుబలాస్త్రకళాసమృద్ధిజూ
పి విజయమొందవేళయట; ♦ విశ్రుతనూపలిసాధనయై
న వెలఁదిమిన్నయుకొ భయధ ♦ నంబట; లేవరే! విల్లునెత్తరే!

పరాక్రమింతు గు రాజతనూజులారా! విక్రమముఁజూపుటకది మంచి యదను.
సమయము జాణవిడునకుఁడు.

అనుభవము వేరుగా నున్నది.

శతా: —

మ॥ భయదాటోపుడవై కళింగధరణిఁ ♦ బాలించుచుకొనెత్తునం
చయదుర్వారవిహారిసారబలతే ♦ జన్మంపదల్ గల్గి సాం
ద్ర్యయశోధన్యుడనై చెలంగెడు యశో ♦ ధన్యాననీపాల! వి
స్మయమేపారంగ విల్లు నెక్కిడంగ ర ♦ మ్నా! మేలుకయ్యెడిక.

నీవనేక యుద్ధముల నారితేతినవాడవు. మహాసాహసాంకుడవు. రమ్మ నీకు జయ
ము గలుగును.

యశో — నీవు నెఱచిచ్చిన విజయలాభములు గలుగకున్న మానెఁగాని నాసిఁత్రుఁ
డు నుమితిమహిమతిఁగ గలిగినమేలు గలుగకున్న నేనుధన్యుడనే.

శతా — అట్లేటికగును! నిక్కముగ నీవు సయముఁగాంతువు. రమ్మ.

యశో — ఏమో ప్రయత్నించి చూడెద. (గూఁపించిచూచి) అయ్యా! శతానందా!

ఉ॥ మేరుమహామహీధరము ♦ మించినదీపెనువిల్లు; లావునుకొ
భారముగల్గుదీనిని నృ ♦ పాలురుకాదలదేవదానవు
వ్వేరిన నించుకేని గద ♦ లింపఁగఁజాలమి నిక్కమట్టిచో
ధీరుడనంచు నేనెటుల ♦ దీనిగదల్ప యతింతుఁడెప్పుమా!

[ధనువునుబట్టిచూచి] మహాత్ముడవగు నోశతానందా!

ఉ॥ భండనమందు శాత్రవనృ ♦ పాలుర మధ్యమరప్రధారలకొ
గండడగించి మించితిని ♦ గాని జగంబుననెందు నిట్టిబృ
హ్మాండమునంతవిల్లు గని ♦ నట్టిదిలేదిది పట్టియెత్తఁగా
గుండుయలేదు నాకుఁ బలు ♦ కుల్ పదివేలవియ్యెల పల్కుగకొ.

[వెళ్లిపోవుచుండును.]

శతా — ఉదాహృతములగు నోన్మహామారులూ!

చ॥ ఒకరునిమించియొక్కఁడుము ♦ హోగ్రబలోన్నతులున్నయానృపా
లకనభలోన నీధనువు ♦ లావుమెయిన్ బయికి త్రిపట్టి పొం
దికగుణమున్ దగుల్పంగల ♦ నేర్పరులుండక పోవరయ్య! పూ
నికమెయి విల్లువంచి తరుణీమణిఁ జేసొనరయ్య! లేవరే!.

మహాబలో పేతులీ రాజసమాహునున లేకపోదు. లెండు. (ఇంచుకతాళి) ఏమి!
యొక్కరై నలేవలేదే! నృపకుమారులారా! ప్రఖ్యాతమగు భారతదేశమున
నిశ్చలమైన విక్రమముగల వీరుఁడు లేడనిన నెంతయు విచారకారణము!
కాదా? మొక్కవోనిదో స్సారము గల యొక్క రాజకుమారుఁడు తెంపుచేసి
న నీకార్ముకము నిలువఁగలదా? లెండు. ధైర్యోత్సాహములు పెంపుఁడు.

రాను:—

మ॥ గరుడుండాభుజగంబుఁ దుండమునఁజి ♦ క్కొకబట్టిఖండించు నా
కరణిన్ బాపము నెక్కుపెట్టి విటునం ♦ గానేర్తు నిందున్న భూ
ధరలబ్రంబునుబొంద నీవునునుహో ♦ తాహంబునొందక మునీ
శ్వర'యాజ్ఞాదయసేయుమా! జయమునంప్రాప్తింపదీవింపుమా!

భగవానుఁడగు నోవిశ్వామిత్రుఁడా! మత్తమాతంగంబుఁజూచిన మృగరాజశాబ
కమెట్లు విదళింపఁగోరు నాచందంబున నీధూర్జటిచాపముఁ దునియలుసేయ
వలెనని నాచిత్తంబు తలపడుచున్నది. నీవు శ్రద్ధమెసేర్పిన ధనుర్విద్య సార్థ
కమగునట్లు నాప్రాధిమనిచటంగనఁబఱచెద. అనుగ్రహించి నాకానతిమ్ము.

సీత — (గ్వగతము) అనితోశ్వలవర్ణుఁడగు సీమహాసీయుఁడు నాహృదయము నా
కర్షించియున్నాఁడు. ధనువును సమీపింప మునియనుమతి గోరుచున్నాఁడు.

విశ్వా — రామచంద్రా! నీకోరికకు నాకుఁ మిక్కిలిసంతసంబాదవె. హృదయపూ
ర్వకముగ నిన్నుఁబంపుచున్నాను. వెళ్ళి ధనువు నెక్కిడుము.

రాను — చిత్తము.

దశ — (స్వ)అయ్యా! యీవిశ్వామిత్రుఁడూరకుండువాఁడుగాఁడు. దుర్వారభు
జాలోపముగల రాజచంద్రులిందఱతోఁగానిపని రామచంద్రునితో నగునా!
ఈముసీంద్రునేమియు ననఁగూడదు. మహాకోపనుఁడు. ఏమిచేయవచ్చును?.

రాము—అయ్యా! నేను బ్రయత్నింప విచ్చుచున్నాను.

శతా—రాఘవా! నిన్నుఁగూర్చి సభ్యుల కఱింగింపవలయు. ఇందుకనిలువుము.

రాము—కానిమ్ము. (స్వ) మేఘమువంటి నేనిచటనుండ విద్యుల్లతవంటి నీత దూరముండనేల? హరధనువునువంచి శిఘ్రిముగ నీమెను గైకొనెద.

శతా—తపఃపూజ్యులరగు నోమునిపుంగవులారా! ధరణీశ్వరనందనులారా!

క॥ మునులలరఁబుత్రకామే

ప్రిని విధ్యుక్తంబుగాఁగఁ జేసి దశరథా

వనివతియును గౌసల్యయుఁ

గనిరీతని నఖిలనుగుణా గణబంధురునిఁ.

తే॥గీ॥ కనుఁగొనఁగ బాలుఁడైనఁ ద్రి॥ కాలములను

గలుగు ధానుష్కులను మేటి॥ గాఁజెలంగఁ

గలఁడితండంచుఁదెలుపుల॥ క్షణములెన్నో

యితనియెడఁదోచు; పిల్లునె॥ క్కిడఁగనోవు.

రామచంద్రా! రమ్ము. ధనువునెక్కిడుము. లోకంబున నదారయశంబునొందుము.

సీత—(స్వగతము) పరమతేజోరాశివగు నీవు ధనువును సులభముగ నెత్తుదువుగాక. నీయిలువేల్పులు నీకు జయమొసంగుదురుగాక.

రాము—(ముందునువచ్చి) మహేశ్వరుఁడు ధరించుచుండిన యాదౌష్టివిల్లు దర్శించి నేను ధన్యుడనైతిని. (అని పగ్గిదక్షిణమొనరించి నమస్కరించి)

మ॥ క్రతువిధ్వంసిధనుర్జలామమును జ॥ క్కల్ లేపి మోపెట్టఁగా
శతప్రతాప్తకులుండు రాముఁడు మహా॥ త్సాహంబునక వచ్చెబూ
జ్యోతమంబౌ విజయంబు సంధిలఁగ నో॥ సర్వాస్త్రశస్త్రాధిదే
వతలారా! యిటురండు మీబలమున॥ ర్వస్వంబు సాయంబుగాక.

(అని వెంగి ధనువునెత్తి)

మ॥ కరమండకధరియించితికద్రజగదు॥ గ్రంభైనయీ కార్ముఖో
స్తరముక మార్విలగింపఁగల్గితి గుణ॥ ధాన్యసంబునుక జేసితిక

శరముగూర్చితి నీడ్చితిదశదిశా • చక్రంబులువీల భీ
కరనాదంబొదవెనుహాధనువుప్ర • క్కల్వక్రల్లైరాలెడు.

(విల్లుతునియలై పడుచున్నది. అందఱు జయజయధ్వనములు చేయుచున్నారు.)

సీత—(స్వ) నేనుమిక్కిలి ధన్యనైతివి.

శతా—పరమపూజ్యులరగు నోసభాస్తారులారా! యీరామచంద్రుడు జగద్భయం
కర విక్రమాభిరాముడు.

మ॥ వనజాతప్రభవ ప్రభావుండగు వి • శ్యామిత్రమానీంద్రుచెం
తనుగోదండక శారహాస్యముల త • త్వంబంతయు నేర్చె
ల్చనశస్త్రాస్త్రవితానమియ్యనఘు నా • జ్ఞాబద్ధమై యెట్లు చె
ప్పిననట్లుండు; స్వతంత్రుడీతడు ధను • ర్వేదంబు సర్వంబున.

మ॥ కమలాస్తాన్వయుడై నయీఘనుడులో • కశ్రేణికి బాధగూ
ర్చిమునుల్చేసెడుజన్మముల్చెఱచు మా • రీచుడదీయానుజ
న్ను మఱి వారలతోడిరక్కసులను • న్ములించి యీభూమిభా
రిముజాలంగ నడంచె నొక్కడు మునీం • ద్రశ్రేణులగ్నింపఁగ.

క॥ సమదద్విరదేంద్రము ప

ద్గమునాళముబట్టి యశ్ర • ఖముగ విఱుచునా
క్రమమున నీయీశ్వరవి
ల్లు మహాభుజుడితడుద్రుంచె • లోకముమెచ్చ.

శ్రోతల కర్ణపుటంబులు చెదరి బధిరీభూతమగునట్లు భయంకరనాదముతో మహాజే
వుని శరాసనము విఱిగి కుప్పఁగాఁబడియె. రామచంద్రా! నీవు జగదేక ధ
నుధర ప్రవరుడవు. ఈవిజయమునకై నిన్ను దొలుత నేనభినందించు
చున్నాను. (అనిచేతులు గలుపును.)

రాము—అంతయు నాగురుల కటాక్షము. (రాజులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

జన—సారథసుధృంగముతో స్వయంవరకార్యము ముగిసినట్లే. (దశరథునితో)

సుహరాజా! నీకుమారుఁడు సర్వజ్ఞుని విల్లవిజేచె. నానుత సీతాదేవిని నీకోడ
లుగఁ జేసెద. దయతో ననుమతింపుము.

దశ — జనకసుహరాజా! మనము చిరమిత్రులము. నీవియ్యంబు నామఁబడమనఁ
తోషజనకము, అవశ్యము చేయుము.

జన — మిత్రుఁడా! యిదిమిక్కిలి సుదినము. ఈరామచంద్రుఁడట్లుఁడుగా నీనె
య్యంబువియ్యంబుగా సకలసర్వణకల్ప కాసల్య తోఁబుట్టువుగాఁ బడయఁ
గనఁట మహాభాగ్యమని తలంచుచున్నాను. వివాహము మిథిలయందు జర
గునట్లనుమతింపవలెను.

దశ — ఈవిషయములన్నియు నీవు మహాత్ములగు వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులతో నాలోచిం
చి యెట్లనుకూలమో యట్లుచేయుము.

వసి — మీకితవురకును నెయ్యమునకుఁదోడు వియ్యమును గుదురుట లోకసమ్మత
ము. వివాహము మిథిలానగరముననే జరగనియ్యు.

జన — ధన్యుడను. అమ్మాయీ! సీతా!

చ|| హరునిమహాశరాసనము + నందఱుమెచ్చుగ నొక్కలీలమై
విజేచెఁ బలుప్రతాపగుణ + విశ్రుతుఁడీ నృపనందనుఁడు; నీ
కరముగ్రహింపనర్హుఁడట + గావున నీతనికంతసీమ నుం
దరమయియొప్పునీకును + దామమువైచి నమస్కరింపుమా!.

(హారము నొసంగును)

సీత — సిగ్గున హారము రామునికంతమున వైచుచున్నది. అందఱు జయజయధ్వను
లొనరించుదురు.]

జన — [వసిష్ఠునితో] మహాత్మా! మఱియొక విన్నపము.

వసి — అవశ్యము వివరింపుము.

జన — ఈసీత భూపుత్రి సవనమునకై దాన్ననఁబ్బడుదప్పించెనని మరవి చేసికొంటి
ని. నాకూతురూర్మిళ యొకకన్య కలదు. పరిణయయోగ్యయైన యూర్మిళను
అత్తుఁడుమారుఁడు భార్యగాఁ బరిగ్రహింపవలెనని కోరిక.

వసి — మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన వని. ఏమి దుశరథా!

దశ — నాకుఁ బరమసమ్మతము. నాదియు నొకచిన్న కోరికగలదు. జనకునిసోదరుఁడగు నీకుశధ్వజునకుఁ బుత్రుకలిరువురు గలరు. వారిలను భరతశత్రుఘ్నుల కిచ్చు నేమోయని.

జన — పరమసంతోషముతో నొసంగఁగలఁడు.

వసి — సరి. నాలుగువివాహములొకటిగ జరుగఁగాక. నేటికైదవదినమున మంచి ముహూర్తము గలదు. అప్పటికయోధ్యనుండి రావలసినవారందఱుఁ గూడ వత్తురు.

జన — నీవును గాధేయుఁడు నయోధ్యామిథిలాపురంబులకుఁ గర్తలు. ఈసదిదినములిచటనిలిచి మాకు సంతోషముఁగూర్చుఁగోరెద.

వసి — అట్లే కానిమ్ము.

విశ్వా — అందఱును విడుదులకు విచ్చేయఁగము.

(నిష్క్రమించుచున్నార.)

చ తు థాం క ము.

సీతా కల్యాణము.

పంచమాంకము.

[మిథిలాపురముపీఠిలోనఁగను-గంగాధరశాస్త్రిసరుండియుండును.]

అయ్యో! బాధ, బాధ. తాళజాలను. ఈజనకుఁడెప్పుడన్నదానము చేసినను బ్రాహ్మణులకుఁ దీఱని బాధయే. భుజించినప్పుడు తోపలేదు. కాని యిప్పుడు ప్రాణకంటకముగ నున్నది. ఇంకను దక్షిణలోకటిరెండు మాడలెక్కుడు గనిచ్చినను గట్టమనిపించదు. కాని యీభోజనములతో నేమిసుఖము? కుడిచి నాలుగుగంటలైన నింకను గడుపుబృరము సడలలేదు. ఎవ్వరైనఁ గొంచెము చేయూతయొసంగినఁ గూర్చుండును. ఓహిమాధనా!

[దూరమున మాధవుఁడు] స్వామీ! యిచ్చటనున్నాను.

గంగా—అచ్చట నేమిచేయుచున్నావు? ఇటురమ్ము.

మాధ—మీయొద్దకు రావలెనని యొకగంటనుండి ప్రయత్నించుచున్నాను.

గంగా—(ఆత్మ) వీఁడు పొట్టపగులునట్లు భుజించియుండును. (ప్రకాశము) త్వరితముగ వమ్ము.

మాధ—[వచ్చి] స్వామీ! యేమియాజ్ఞ?

గంగా—కూర్చుండి కొంచెముసేపు కాళ్ళు పినుకుము.

మాధ—ఉన్నమాట విన్నవించుకొనెదను. మీరెట్లొ పిలుచేసికొని పండుకొనఁ గలిగితిరి. నాకుఁ గూర్చుండుటేసాధ్యముగాకున్నది. దయచేసి మీరు నాకు సాయముచేసి కూర్చుండఁబెట్టినఁబిదప మీకాళ్ళు బినుకయత్నించెదను.

గంగా—ఘీ! విధనా! నీయొగతానిమాని కాళ్ళు బినుకుము.

మాధ—ఎగతాళికాదు. కూర్చుండుటకు శక్తిలేక యాగోడనానుకొని నిలుచుండియే యాయాసముఁ దీర్చికొనుచుంటిని.

గంగా—పోనీ కొంచెముచేయూఁతజేసికొని లేచెదను. నాదండమెచ్చటనున్న దో చూడుము.

మాధ—స్వామీ! మెడవంగదు. ధండమాకాశమార్గమున నెచ్చటను గనబడలేదు.

గంగా—ద్రష్టా! కొంచెము తక్కువగఁ దినఁగూడదా?

మాధ—దేవా! మీరెట్లో నేనట్లే చేయవలదా? “యథారాజాతథావ్రజా”. మీరా పూర్ణముగ భుజించినప్పుడు నేనట్లుచేయ నేని శక్తివంచనచేసినదిని మీతో మాటవచ్చునని యెట్లో కష్టపడి పనిచేసితిని.

గంగా—నీకేమి పిల్లకాయకు? ఎంతభుజించిన నేమిసేయును? ఒకటిరెండుపునసలు చెప్పమంతయు సరిపోవును. ఏదీ! చమకము బ్రారంభింపుము. “హరిఃఓంఅ గ్నావిష్ణూ సజోషసేమా. వర్ధంతు వాంగిరః” కానీ.

మాధ—నన్నుఁగొనిపోయి కొఱ్ఱున వైచిన నొక్కనూ క్తమైన నిప్పుడు నాతోఁ గాదు. కావలసిన మీరు చెప్పచుండుఁడు. నేనురక వినుచుండెద.

(సమీపమున విష్ణుశర్మ ప్రవేశించి)

శ్లో॥ అగస్త్యంతుంధకర్ణంచ శమ్యంచబడవానలం

ఆహారపరిణామార్థం స్మరామిచన్మకోదరం.

గంగా—ఎవరురా మాధవా! వృకోదర పార్థనము చేయుచు వచ్చుచున్నారు!

విష్ణు—ఓహో! గంగాధరకాష్ఠిగారా! స్వామీ! నమోనమః

గంగా—విష్ణుశర్మగారే! రండు. జగరా విధవా! పోయి యొకచాపచింపి నిప్పించుకొనిరమ్ము.

—అయ్యా! నలదు. ఎలదు.

గంగా—వెళ్లవలెనా? కొంచెము నేవు కూర్చుండరా?

విష్ణు—అదిసాధ్యముగాకున్నది. ఈవారము దినములనుండి మనకడుపులకుగలిగిన పనియెట్టిది?

గంగా—యిప్పుడు మనసుకు వచ్చినది, నాయవస్థమాత్రము బాగుగనున్నదా? ఉదయమునుండి యిప్పటికరపడియోమము దినియుండును. గుణమావంతయుగ నుపింపలేదు. అట్లుగాకున్న మీరుపెద్దలు. అయ్యో! మీరువచ్చి మాటాడింపగా లేచి కూర్చుండక పరుండియుండునా? మీరును గొంచెమోమముఁబుచ్చుకొనెదరా?

విష్ణు—అయ్యో! యొక్కయోమపుఁబోచకు సందుండిన నొకచేపెడు పోల్లీల నెల్లయిన లోపలికిఁగ్రుక్కియుండును. ఈవారమునుండియు దీనిని యజ్జీర్ణబాధ గలిగియున్నది.

గంగా—ఏమో వడ్డించినప్పుడు వంచన నేయలేము. సిదప జీర్ణించుకొనలేము. ఏ మిచేయవచ్చును? ఈయజ్జీర్ణబాధ దేవతలనయిన వదలునదికాదుగదా? ఇంక మనమాట యేమి?

విష్ణు—దేవతలచ్చుతాహారతే. వారినజ్జీర్ణము బాధించునా?

గంగా—అమృతము సామాన్యముగా జీర్ణమగునది కాదు. అందువలనదేవతలనవరతము బాధపడుచున్నాడు. బ్రహ్మ యజ్జీర్ణరోగపీడితుఁడై కష్టపడఁజాలక కడఁకు బంగరు దినియున్నాఁడు. అందువలన నతనికి హిరణ్యగర్భుఁడను పేరుగలిగినది. విష్ణుండుష్టకరముగనుండునని లక్ష్మీదేవిని వక్షమున గురించియు గరుడనిపై నెక్కి యాకాసమున సంచరించి నిర్భావాయుభక్షణము చేసియుఁ బడరానిపాట్లు పడుచున్నాఁడు. ఈశ్వరుఁడీబాధకుఁ గైలాసమున వసింపఁజాలక సృశానమున నగ్నిసమీపమున వసించి బూదిఁబూసికొని యెల్లప్పుడు నెత్తిననీళ్ళుంచుకొని పాషాణభక్షణము చేయుచున్నాఁడు. ఇంక దిక్పాలకవిషయముఁ బరికింపుఁడు. దేవేంద్రుఁడెప్పుడు నజ్జీర్ణరోగియై కరమున వజ్రాయుధము ధరించి నుచ్చైశ్రవమునెక్కి యెట్లుకాలము గడపుచున్నాఁడు, అగ్నిదేవుఁడోషధులనెల్ల భక్షించుచు వెండి బంగారములు లోనగు లోహములపైత్రితో నమ్మిటలక్రిందఁబడి కాయశుద్ధి నొందుచున్నాఁడు. యముఁడెప్పుడును మృత్యువును జేదాల్చియే యుండును. మణియు నీవ్యాధి తీవదని విత్పపతియై యున్నాఁడు. ఎరులఁడు బడబాసభను

శాస్త్రయిం దిజలములమునిగి తపము నేయుచున్నాఁడు. వాయువింకక కొఁగొలునిలుపక యూరక తిరుగాడి శరీరవ్యాయామయెనరించుచుండును. ఇట్లే చూచిన నట్టిర్థబాధలేనివాఁడు దేవతలతో నొక్కఁడులేఁడు. అందఱకన్న బ్రహ్మవిషయము చాలతోచనీయము. ఈవ్యాధిచే నతఁడు మిక్కిలదుష్టులుఁడై యున్నాఁడు. అందుకే విష్ణ్వీశ్వరులకన్న సెంతయో పిన్నవాఁడైనను దేవతలతనిని “దాత తాత” యని పిలుచుచుందురు. బ్రహ్మాంధృదులను గూడ విడువని యాయజ్ఞిర్థబాధ మనలను విడుచురా?

(అప్పడింటి యజమాని ప్రవేశించి)

యజ—యెవ్వరాపండుకొనినవారు? బ్రాహ్మణులా?

గంగా—అవునండీ. శ్రాద్ధమో తర్పణమో చేయింపవలసియున్న సెలవిండు. అనశ్యము నచ్చి నెఱవేల్చుదము. అయ్యా! మీరెవరు?

యజ—నేనీయింటి వాఁడను.

గంగా—అలాగా? విచ్చేయుఁడు. ఎచ్చటికి వెళ్ళియుంటిరి?

యజ—జనకునింటికి. ఈదినము దశరథుడయోధ్యకుఁడయినచెను. దక్షిణకై పోయియుంటిని.

గంగా—అప్పుడే యిచ్చిరా?

యజ—ఁ. యిచ్చి.

గంగా—అయ్యా! దెడితిమి. ఓరీమాధవా! ఇంకైన లేనరా దక్షిణశేటఁగలిగినవల్ల

మాధ—కొంచెము తాళిపోదములెందు.

గంగా—అనకనునపులుక్షీ! దక్షిణలెగిరి పోయినవటరా! అలస్యముచేయును.

నాదండము వెదకుము. అయ్యా! భగవంతుఁడా!

యజ—ఇప్పటికి దశరథుఁడొక కొరిసెడుదూరమేగియుండును.

గంగా—ఓరీమాధవా! త్వరితముగఁబోవలెను. అనఁగాఁ బరువెత్తవలసినదీ. బ్రాహ్మణులఁజూచిన రాజులుతిరస్కరింపలేరు. ఏమోసగపాటైన లభించినఁజూతము.

విష్ణు—అర్థభాగమునగుఁ జావులేదు.

(అందఱునిష్క్రమించుచున్నారు.)

—) ఇది విష్ణుంభము. (—

చ మాంకము.

విధిగా పురపరిసరము.

గనకదళకులు, వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులు, రామలక్ష్మణులు, పరివారము

బయనించుచుండురు.

నన:—

శ్రీ! కదలంగఁబోయి వె, న్మకుఁజాఁగి తనసాఁకు
మృగశాబకమ్మునె + మ్మేనునిమురు;
ఓర్వోసిపెంచి పం + దిరులకల్లించిన
యెలదీవియలనన్తై + కలయఁజూచుః
క్షణమైన నెడఁబాటు + గనకయుండిన చెల్మి
నెలతలఁజేరి క + న్నీరుసించుః
దీనాననమున నే + తెంచి“పోవలయునే?
కన్నయ్య!” యనినన్నుఁ + గొగలించుః

తే!గీ! నడుఁగు ముందునకిడ హృద + యంబువెనుక
కగుగ వెలవెలఁబోయి యం + దఱనుజూచుః;
దాసుపెట్టిగినమమత నీ + ధరణిహిత
యిచొటువిడలేక మీవెంట + నేగలేక.

మహారాజా! యూర్మిళ నాస్వపుత్రికయగుటను మాండవీత్రుతకీర్తలు నాసోదరు
తనూజలగుటను మువ్వరను నేను సమానశ్రేయ నీక్షించుటను నాతనయ
లనందఱ నీవేమఱక యాదరింపవలెనని నేనెంతకోరుచున్నను సీతాదేవి విష
యమై మాత్రము నేను పదింబదిగఁ జెప్పవలసియున్నది.

నన—రాజర్జివంద్రా! నీవినునుంతయు విచారింపకుము, నీసుతల నలుపురణముం

దుగ నరసి సిద్ధప నాననూర్వలజూచెద. పెద్దకోడలాట నీతను నేనెప్పుడు
జెరమున నహించి యరయుమండెద. నీతనయ భూజాత నీయంట నీయెడిలో
నున్నయదికా భావింపుము.

జన—నీవును నీకుమారులు నుదారగుణములుగల మృదుహృదయులని నాకుగల
నమ్మకమే యిప్పుడు ధైర్యముగూర్చుచున్నది. (రామునిజూచి) గామచం
ద్రా! నీవుమహారాజకుమారుడవు. ధర్మనూత్నములెఱింగిన బుద్ధిమంతుడవు.

మ॥ నవనీతమ్మునకన్నగోమలము స్వాం + తంబన్నికార్యంబులకొ
భవదాజ్ఞకదలఁదాల్చు; నీవనుమతిం + వకబోని యేమాటకుకొ
లవమైనకజెవియొక్కబోవని గుణా + లంకారమునీత; 9
మవిశేషంబున నెట్టులేదెదవొరా + మా! యీవధూరత్నముకొ!.

నీతో విశేషించి చెప్పవలసినదిలేదు. ఆమెసౌఖ్యమే నాసౌఖ్యమని మాత్రము నీ
పుష్కర్తినుంచుకొనినఁజాలును.

రాము—అయ్యో! యుదాత్తవ్రతవర్తనముగల వాఁడును నేకపక్షివ్రతుఁడును నగు
నాయకుఁడు తనవిధేయధర్మపత్ని నెట్లు చూడవలయునో యట్లు నేను నీత
నేలెదను. నీవునిచారము మారుము.

జన—(నీతతో) పూజ్యురాలవగు నోభూతశమా!

తేగీ॥ దశరథుఁడు కుష్మాగలుగుచి + త్తంబువాఁడు;
కోసలూత్సజ కడుదొడ్ల + గుణముగలది;
సతి దయాళుఁడుదిగులొండ + వలవదమ్ము;
శ్రీఘ్రముగవత్తు;నిన్నుఁ బి + ల్చికొనివత్తు.

నీత—(తండ్రినిఁ గొగలించుకొనుచున్నది.)

దశ—బావా! మేము సయనించెదము,

జన—నాఁకనెలవు. (నిష్క్రమించు చున్నాఁడు.)

నసి—ఇక నాంస్థమేటికి! అందఱును రథదంతివాహముల నధిహింపుఁడు.

ఈదినము సాయంత్రమున చెల్లెలు క విశాలాపురి జేవలయును.

దశ—కుమారులు గజాక్షమున నెక్కుచున్నారు. మనము కథయు నారోహిణి చుడము.

వసి—మంచిది. విద్యామిత్రా! నమ్ము. (అంబులునెక్కుచున్నారు)

విద్యా—

మ! అనురాగాతిశయమునకా దనదుగే, హంబందునకాజేర్చి పెంచిన వాత్సల్యముతోడ సీతదెనకుకా, జిత్తంబుకా బల్లరు న్ననసక్రమముగమెట్టిచూచిమిథిలకా, జాయంగఁబోలేకయా జనకుండేగతినిల్చుచుండెనొ వసి, హా! చూచితే! దవ్వులకా.

వసి—అవును. జనకుఁడు మిక్కిలివిచారముతో నున్నాఁడు. ఊర్మిశయందుకన్న, సీతయందతనికనురాగ మెక్కుడు.

దశ—అనుమమప్రాశనసంపన్నుఁడనగు నీవెంట రామలక్ష్మణులను గొన్నాళ్ళుపంపుటకే నేనెంతయో విచారమునొందితిని. లాల్యమునుండి పెంచిన విద్వలనలు రులకుఁ బట్టి యీనిలనినప్పుడు జనకువిచారమునకు మేరయుండునా?

[పరివారము కలఁత నొందుచున్నది]

దశ—ఏమిది? ఇటువల్లములు ముందునకుఁబోక నిలిచినవి. హయములు బెదరి వరువెత్తుచున్నవి.

సేనాధిపతి—దేవా! వికటభ్రుకుజీభయంకరుడై ముమ్మంబొకపిరుఁడు గంభీరాకారుడై పురువు నొకదొడ్డవిల్లును ధరించి వచ్చుచున్నాఁడు. అతనిఁ జూచి భటులుజడిలిరి. హయములు బెదరినవి.

దశ—పరకరాముఁడా యేమి?

వసి—కావచ్చును. ఆపరశువు మహావ్వఁడు ధరించును?

దశ—అయ్యో! యిక మాకేదిగతి? మహాన్నతవ్యతకృంగమునుండి మృగంబులపై దూకవచ్చెడు పంచాస్యముచందమున నితఁడు నైబడనున్నాఁడు.

చ॥ కడుబలశాలియీతఁడు; జ + గన్తయముక బయినెత్తివచ్చినకొ
దడబడఁడించుకేనియును; * ధారుణీనాయకుఁడన్నమాత్రం బైఁ
బడితలఁదీయు; నాకటిక * వానికిఁగల్గినఁ గల్లుజాలి; ప్లా
రుడయినదీవ్రకోపియెవ * రుక జనరీతనిమోము డాయఁగక.

కానకకన్న యీనలుపురుపుత్రులకు వివాహములుచేసి రాజ్యపాలనమున నియోగిం
చి నేను విశ్రాంతి ననుభవించునని తొంతత యాసతో నుండఁగాఁ బెండ్లిం
వ్వయి మఱల నయోధ్యఁజేరకముందె మృత్యుదేవతవలె నీపరశురాముఁడెడల
రావచ్చునే? పుత్రులను నస్మృజించిన నతఁడూరక విడుచునా? దాత్యాధ్వ
రధ్వంసమునాటి మహేశ్వరుని చందమున నతఁడు మాపై గవినినప్పుడు
మహాత్ములారా! మాకేదిమిక్కు? నాగుడియ నీపై పోవుచున్నది. ఇదియె
ట్టి దుర్దినశా?

సి—దశరథా! రాజులఁ జూచిన నత్యంతకుశితస్వాంతుఁడయ్యెడు వాఁడైనను ప
రశురాముఁడన్యాయముగ వ్రతించువాఁడుగాఁడు. అందుననునీవహింసాపరుఁ
డవు. నిన్నతఁడు తోపమునఁ జూడఁడని నానమ్మకము. సమీపించినపుడు
విధేయుఁడవై మెలంగును. అతఁడు కరుణఁజూచును.

దశ—మహాత్మా! నీవు పారపడుచున్నావు. రాజశబ్దము చెవిసోఁకినంత వెదకికొ
నివచ్చి కసాయి గొడ్డెలను నఱకునట్లు పడవైచి కంఠముదీయు పరశురాము
నను మాపైఁ గరుణగలుగునా? అయ్యో! యంతతెలియనైతివే!

తే॥గీ॥ గండ్రగొడ్డంటఁ దనతల్లి * కంఠమవని
దొరలనఱకిన యతఁడేడ? * కరుణయేడ?
వెదకి తలఁద్రుంచువానికిఁ * బిన్నతల్లి
చెవులు బీరపూలనును న * చింపవినవే!

తండ్రిక రానావాఁడు వ్రతయము జరగును.

సి—దశరథా! తామదగ్నువుఁడు సమీపించియున్నాఁడు. ఎదురేగి యథార్థవి

దశ—స్వయమంగా నాకీమయుడోమటలేదు. నీవానతిచ్చినట్లు మెలంగెద. ఎట్టోమయుడగాపాడుట నీభారము. విశ్వామిత్రమునీంద్రా! నీవు రావా?

విశ్వా—రానామఱి? అందఱునుబోయి సత్కరించుదము.

[ప్రవేశము పరశురాముఁడు]

శశి—నారాయణస్వరూపుఁడవైన నీకు సుస్వాగతము. నీదర్శనభాగ్యము గలిగిన యాదినముమిక్కిలి సుదినము.

పరశు—ఓహో! విశిష్టులువచ్చినట్లున్నదే! ఆనందమానందము.

విశ్వా—నీదర్శనము సాక్షాద్విష్ణుదర్శనము.

పరశు—విశ్వామిత్రుఁడా? అందఱు మిథిలనుండియేకదా వచ్చుచున్నారు?

విశ్వా—అవును. ఆయోధ్యకీ స్రయాణము.

దశ—దేవా! భార్గవరామా! నీకు వందనసహస్రములు. భక్తులపాలిఁటి కల్పవృక్షమువై ప్రపంచమున బ్రాహ్మణప్రవరుడవై జనియించిన మహావిష్ణుఁడవు. నన్నుద్ధరించుటకే నీవిందువచ్చితివి. విధేయసేవకుని మన్నించి యర్ఘ్యపాద్యముల గ్రహింపుము.

పరశు—దరరథా! నీచేయు సమర్థులు నాకువచ్చినవి. సంతోషించితిని. నాకవ్యాసితోఁ బనిలేదు. నీతోడను నాకీష్టుడు కార్యములేదు.

క॥ హరువిల్లును విటిచిన నీ

వరసుతుఁడారాముతోడ + ద్వంద్వరణంబు

ద్వరగతి నొనరింపఁగ నే

నరుడెంచితి నీటకు దశర + ధావనినాథా!.

నేను వచ్చినది నీకుమారునికొఱకు. ఏడ్చిరాముఁడు! అతఁడెట్టివాఁడు? ఎందున్నవాఁడు?

దశ—[స్వ] ఆయ్యా! పెద్దపిడుగు పడియె. దేహమాపాదము వడఁకెత్తుచున్నది.

రాము—[స్వగతము]

మ॥ అమరేంద్రాదుల మిందు రూపవిభవం, బాహుస్థిర్ఘంబులై
నమహాబాహులు రాజసప్రభలు నిం + డకవెల్లు నమ్మోముఁగ
ల్లిమెటుంగొందునితండు లోకముల'బా + లింపక దగుకాకసం
యమిగానుండఁదగండుఁనిశ్చయ మవ + ధ్లాధీశ్వరుక బోలెడుక.

(అని పరశురాముని సమీపించి ప్రకాశము.)

మ॥ దివిషన్నాయకులేమహామహుని శ + క్తిస్ఫూర్తులూహంపతే
రవనీశాలికకాలవృత్తువగు నే + యాచార్యునామంబు గౌ
రవభాగ్యంకము వేనిపుట్టువగు వి + ప్రియేశ కవిష్టునా
రవరూపంబగు నీవదాబ్జములఁ జే + ర్పకంటి నాశీర్షముక.

(అనినమస్కరించి) మహావిష్టుని యరవయవతారంబని జగంబులు వేనోర్కఁగొని
యాడు నీదర్శనము లభించుట భాగ్యమయదేవత ప్రసన్నమైనట్లు. నిరుప
మానధారాళ తేజోరాశివగు నీవు భువనవంశ్యుడవు.

దశ — భగవానుడవగు నోరెలుకానందనా!

ఉ॥ ఈకొమరుండె రాఘవుడ + నేకమహాగుణరత్నరాశి యి
క్షౌకుకులప్రభూతులకుఁ + బ్రాణముమించినప్రాణ మార్యసే
వాకుశలుండు లోకహిత + వర్తనశీలుఁడు విప్రులన్న న
స్తోకము భక్తిసేయు ముని + ధూర్జటిగాధికుమారుశిష్యుడుక

చంద్రశేఖరు శరాసనము నెట్టలో వితచెననుటయేకాని పీనికి ధనుర్విద్య యేమి
యొఁదెలియదు. జగద్భయంకర స్వరూపుడవగు నీయెదుట నెట్టిపీరులైననిలు
వఁజాలరు. బాలుఁడగు రాముఁడు నీతోఁగయ్యమునకీయ్యకొని నిలువఁగలఁ
డా? నీపరశుధారలకు నైఁపఁగలఁడా? దుర్వార భయంకర హత్యక్షరాజంబు
వ్రోల హరిణశాబకమేమి బింకముఁగనఁబఱచును?

క॥ ధారుణీనాథవధంబును

వారకచేయుచు ముహేంద్రు + పార్థసమున నా

కూరతమానితివింకే

లా! రామునితోరణంబు + నడిగెదుదేవా!.

కార్తవీర్యార్జునునియెడఁ గోపంబువొడమి వాఁడట్లు చేసితివి కాక దేవా! నీహృదయము క్రూరమన నెట్టిదో యెఱుంగదే! అనపరాధుడగు రామునితో రణము నభిలషింపనేల? వీఁడు నీకు శరణాగతుఁడు, నీవు శరణాగతత్రాణ విరుచాంచితుఁడవు.

సీ! మునికులాలంకారుఁ + డని జగంబులుమెచ్చు

జమదగ్నిమునికిఁ గూ + రిమినుతుండవు;

జగములన్నియు సర్వ + సంహారమొనరింపఁ

గలిగి శాంతుండవై న + ఘనగుణుడవు;

ధరణీతలంబు నం + తయుఁగశ్యపునకును

దానమిచ్చిన మహా + దాతమతివి;

త్రిజగంబులేలు శ + క్తినిగల్గి సర్వంబు

వదలి తాపనుడవా + సావనుడవు;

తే!గీ! నేనువృద్ధుఁడఁ; బెక్కిఁడు + లిడుమవడిన

వాఁడ; నన్యథాగతిలేని + వాఁడ; నీవ

దములకెఱఁగినవాఁడఁ; జి + త్రంబుకఱఁగి

పుత్రభిక్షునొసఁగినన్నుఁ + బోవవయ్య!

నీపదంబులవైవ్రాలెద. పాలముంచినను నీశ్వముంచినను నీవేదిక్కు. నాకులమును ధరింపుము. నాకభయమొసంగుము.

పశకు — దశరథా! లెమ్ము. నన్నుఁజూచి నీపు భయపడితివని నామనస్సునకు వచ్చినది. కాని నీవేమియు భయపడవలసినదిలేదు. నిన్నుఁగాని నీయితరకుమారులనుగాని మఱియొవ్వరినైనఁగాని శేనేమియుఁజేయవలెనని వచ్చినవాఁడనుగాను. నేను రామునికొఱకువచ్చితిని. అతనియెడఁగల వాత్సల్యవశము

న నీపుత్రయపడెదవే కాని రాముడేమియు భయపడడు. రాముడు మంచు
పీఠుడును ధనుర్ధగుడును గావలయును. మఱియు నీశ్వరు శతాసనము నెవ్వ
రు నెక్కిడఁజాలరు. అట్టి దొడ్డవిల్లు విడిచినందుననే యతని ధనుఃపాండి
త్యమెంతటిదో చూడవలెనని నేనింతదూరము వచ్చితిని. ఇంపొక విశేషం
శము గలదు.

మ॥ తనపేర్వాసినిగన్నయట్టి యొకవి + ద్యౌక్ వేటొకండంగొనె
ర్పునుసంపాదనసేయ నట్టివిషయం + బుక్ విన్నతోడ్రొడ నా
ఘనుఁజేరంజని వానివిద్యంగనుదాఁ + క్క ధీరుఁడౌవానికి
గనులకముసిననిద్రరాదుఁమెనవం + గాఁగూడనహ్యంబగుక.

కావున నీవు నాకడ్లుచెప్పవలసిన యనిసరములేదు. [అని ముందుకువెళ్ళి రాముని
చూపించి]

రామా! మిథిలానగరమున జనకుడు తనకూతురి వివాహము చేయఁగోరి స్వయంవ
రము జాటఁబంచుటయొ నచ్చటిక నేకులురాజకుమారులు వచ్చుటయు వారల
లో నొక్కఁడును మహేశ్వరుని మహాకోదండంబు నెత్తఁజాలకపోవుట
యు నీవద్దానినెక్కిడి సైక్కులుసేయుటయు లోనుగాఁగల విశేషముల నేను
మహాఁద్రాద్రియంద వింటిని. సంతోషించితిని. నీవెట్టిధనుర్ధరుఁడవోచూ
డఁగోరి యిటకరుడెంచితిని. నీతండ్రి వచించినట్లు నేను పెక్కురురాజుల
బిడ్డించి యింద్రుని ప్రార్థనమున నాకార్యమునుండి విరమించితిని. నాకుఁగ
ల సమస్తధురణిని గళ్యపాదులగు విప్రులకు వదలి సర్వత్యాగమొనరించి బల్కు
లాజనములు ధరించి తపము సేయుచున్నాను. అట్టి నాకుఁ నీతో నిష్పడేకా
ర్యమును లేదు. కాని యాధనువును గుఱించి యొకించుక పూర్వగాధగల
దు. అదిజెలిసిన నీకంతయు విశదమగును. ఎటుంగఁగోరుదువేని తెలిపెద.

రాము—దేవా! నీతోమాటాడి నూతనవిషయములు తెలిసికొవఁగలుగుట నాకుఁబ
రమభాగ్యము. అవశ్యమాపూర్వగాధ యానతిమ్ము. వినిధిమధ్యఁడ వయ్యెద.

పరశు—అట్లయిన సావధానుడవై వినుము.

చ॥ తనవరశిల్పకౌశలము + తద్వకనంబడ విశ్వకర్మ తా
మునుపాకనాడుమోదమునఁ + బూర్ణబలంబునున్దొడ్డుపొడ్డుగ
ల్లిన యొకరెండువిండులను + లీలనృజించెను; వానిలో మహా
శునకొకఁడుకొ మఱొండుమధు + నూదనుకుదగనిచ్చె భక్తిమై.

హరిహరులొకదండంబుల మోదంబునఁగొనిరి. ఈశ్వరుఁడావిల్లుగరియించి త్రిపు
రాసురాదులపైకి యనక్రవిక్రమమున వారల నుఱుమాడెను. విష్ణుండును
మాల్యవదాదిచైత్యుల ననేకులఁ గుదముట్టించెను. రాక్షసవధమొనరించుట
లో విష్ణ్వీశ్వరులరువురు నసాధారణకృత్యోఁ బరిసేయుచుండుటఁజూచి
నారిరువుర స్వేచ్ఛెక్కుడు బలవంతుఁడో యని తెలిసికొనఁగోరి దేవతలు
తమకొరికను నారమునకెఱింగించుకొనిరి. కలహమునకు సూత్రధారుఁడైన
మామసింధ్రుఁడును,

తేగీ॥ హరుఁడు గర్వించెననిచెప్పి + హరినిలేపి
హరియు గర్వించెననిచెప్పి + హరునిలేపి
యానుఁగ్రోవినలె నెచట + నచటఁదిరిగి
హరిహరులకియ్యరకుఁ బగ + యడరఁజేసె.

ఇట్లంకురించినవైరము దినదినాభివృద్ధినొంది యొకనాఁడొకచోట హరిహరులుయు
ధమొనరింప నారంభించిరి. దేవతలు విమానారూఢులై తమయనిమిషత్వము
సార్థకత్వమునొంద నాశ్రచండద్వంద్వ యుద్ధమును జూడఁబొచ్చిరి. శివ
కేశవులును,

మ॥ తమచాపంబులుగేలఁబూని గుణనం + ధానంబుఁగావించి క్రో
ధముదాపూరుషయుగ్మమై నిలుచుచం + దంబొంద డీకొంచుఁ దీ
వ్రమహాస్త్రంబులొకళ్ళొకళ్ళపయి వ + ర్నంబోయనకగుప్పి దే
హములుకొగంతలుకంత లైచినుఁగున + ట్లత్యంతముకొబోరఁగక

కొంత పడియొన పిమ్మట,

అ॥ వె॥ ఆవగింజయంత * నారీయొక్కడంచును
 సూదిబెడ్డెనుంత * సోముడలతి
 యనుచునిన్దయించి * హరిహరులనువేడి
 రాజినిలుపుడనుచు * నమరతతులు.

ఉ బామరకోట్ల సంప్రార్థనమున వాసుదేవవామదేవులు శ్రోధములుపంహరించు
 కొని రణంబుచాలించిరి. ఈధనువులెప్పుడైన నిట్టి పోరునకవకాశము నొసం
 గునని తలచి శంభుడు తనచేతనున్న దేవరాతుడను రాజునకుఁ దనవీలు
 నిచ్చెను. వంశపారంపర్యముగ నాధనువు జనకునకు వచ్చినది. నారాయణుఁ
 డును దనకార్యకమును రుచికుడను మునీంద్రునకొసఁగెను. ఆరుచికుడును
 నాజనకుడుఁ జదుదగ్గి మహామునికి దానినిచ్చెను. నాతండ్రియందనకుమారు
 లు నలువురలో నాధూరిచాపంబు శేనొక్కండ మోపెట్టి యుపయోగింపఁ
 గలుగుట నబ్ధానిని నాకొసఁగెను. ఇదియాధనువుల చరిత్రము.

రాము—ధన్వోన్మిత. శివశేవులధనువుల పవిత్రచరిత్రమెఱింగించి నన్ను మిక్కిలిపు
 న్నితునిఁ జేసితివి.

మ॥ మునియైయున్ననుజామదగ్నుడంచలం * బుశ్శౌర్యముగ గల్గియె
 ఘ్నను గోపంబుననుండువాడని జగం * బుల్బల్కులేకాని నీ
 మనమత్యంతముకోమలంబగును; నీ * మాటల్మఱిజాలమె
 త్తనః నీవిట్లుకృపాసముద్రుడని చి * త్రంబందు నెంచజామి!.

వరదా—పుండరీకాక్షుని చాపంబును నాజనకుడు నాకిచ్చియుండెనని చెప్పితిని
 గదా!

క॥ సురలకెకాదేరికి దు

ర్ధరమయి మిడుగురుల సంత * తముఁజిమ్ముచు నా
 కరమున లావునఁబొడవునఁ

బేరసెడు నీవిల్లై విఱ్ఱు * విల్లు కుమారా!

క! ఈమహనీయశరాసన

మేమెయిమోపెట్టి శరము + నిటఁగూర్చిన నీ

తోమార్కొని యిప్పుడు గెలు

పో మఱియొఁచో వహించి + పోవలెనాకుక.

సీతెనెత్తినచ్చి యుద్ధమొనరింప రమ్మని నిన్నుఁగోరుటలో నీవు మహేశ్వరుఁడా
పంబును విజించి యాసమానయశంబు గడించితినా యశము నీకు నిలువనీయఁ
గూడదని దుర్భావము నాకులేదు. స్వయంవరమున సీతను గెలుచుకొంటివని
నీయెడ నాకీర్ష్యయులేదు. ఇత్యాదువంశజుడవును బాలుడవు నగు నీవిత
కార్యమొనరింపఁ గలిగినందుకై నీయెడ నామనంబున మెప్పుగలదు. కాని,

చు! వినయంబొర మహేశుచెంగట ధను + ర్వేదంబునర్పింబు నే
ర్చిన యాహేతువుచేత నాఘనునకుక + శిష్యుండనై యుండఁ నా
తనిచాపంబెవఁడెక్కువెట్టు నతనిక + దర్పంబుమై సంగరం
బుననోడించెదనంచు నొక్కశపథం + బుక దొల్లి నేఁజేసితిక.

అప్రతిజ్ఞాపూర్తికై యీవిషయంబు విన్నంతనే నిన్నుఁజూడవచ్చితిని నీవును
వీరుండవు. కావున నింతకన్న నెక్కుడుగఁ జెప్పఁబనిలేదు. కర్తవ్యము నా
చరింపుము.

రాము — డేవా! నీగురుఁడగు మహేశ్వరునియెడ నీకుఁగలభక్తిత్రస్సలు జగజ్జాలాభి
నందనీయములు. పురుషోత్తముడవును నిరుపమబ్రహ్మవర్చసమూర్తివియు
నగు నీవు ప్రతిజ్ఞను బూర్తిచేసికొనుట నాకేకాదెవ్వరికైనను బరమసమ్మత
ము. నీవు నిర్వర్తితప్రతిజ్ఞుండవు గావలసినదే! కావున,

చ! ధరణిధరేంద్ర కత్తులఁ + ద్రావి కడుకగడువాఁడియకాచు వా
దరలమిడుంగురుల్ గురిసి + తద్దయుఁబొల్పు కుతారకంబు నీ
కరముననుండుఁదానిఁగొని + కంఠముఁ ద్రుంచుము; నీప్రతిజ్ఞదీ
ప్రరతినేదీర్పమిత్తణమె; భార్గవ! యమ్ము; శిరమ్మునంచెదక.

దేవా! త్రికరణశుద్ధిగా వచించుచుంటిని. అవశ్యము నీకోరువిధంబున ప్రతిజ్ఞాపా

లకముఁ గావించుకొనుము. నేను బుట్టితి నంతోపించెదను.

పర—(సాన్నిధ్యము) రామా! నిన్ను నీదేశం మాటాడుచున్నావా? లేక పరా
కున నున్నావా? నేఁజేయుచున్న పని యేమి? నీవు చేసెడు పనియేమి? “నా
ధవు నెక్కిడుము. నీతో ద్వంద్వరణము జేసెఁ”నని చెప్పఁగాఁ “జంపు
ము. నీయిష్టమి”ని శిరము నందుచున్నావు. జనహింస యొనరించు కనా
యివలె ననుజూచున్లున్నది. ఈరక నిరమునంచిన నిన్నుఁ జంపునంతటి
యధర్మవర్తనండవని భావించితివా? నీవ హర్షపితివి. నేను నీతో రణముఁ
గోరివచ్చి ముఖాముఖి కయ్యమునకియ్యకొనుచుని యడిగితిని నాకెన్నటికి
నిం జుట్టుమాటలు రావు. నాకు వానియందెట్టయును లేను. తోచినసత్యము
సుట్టముగఁ జెప్పుటయే నాకు వాడుక. కావున నీమనంబున దుఃఖా
హంబుఁబెంపుము.

రాము—దేవా! నీప్రతిజ్ఞానిర్వహణమున కదురాడువాఁడఁగావని యవశ్యము నీప్ర
తిజ్ఞఁ దీర్చుకొనుమని యట్లు విన్నవించుకొంటిని. కాలి నిర్వైశుకముగ నీ
మనస్సు నొప్పింపవలెనని యీషన్మాత్రమును నాకుఁగోరికలేదు. ఒకవేళ
నామాటలలో నీకట్టుతోదుటకేయల్పానికాశమున్న నుపారబుద్ధితో మన్నిం
పుము. లోకారాధ్యచక్రఁడవగు నీవు బాలుఁడనైన నన్ను రణమిమ్మనికో
రుట శక్తయొక నుని నాకుఁగోపము.

తేగీర్ణరఘుకులజులైన రాజులు, బ్రాహ్మణులను
నిండుభక్తని బూజింప, నేర్పుగాని;
కదనరంగంబులను వారిఁ బొదివిపట్టి
నిశితశరముల నొప్పింప, నేరరయ్య!

దేవా! నావిన్నపమాలకించి శ్మశ్రినొందుము.

పరశు—ఈవిన్నపములతో నేనెన్నటికిని దృష్టినొందు వాఁడనుగాను. నేఁజెప్పి
నదంతయు నీయొడఁ బూదిలో హోమమగుచున్నది. నాకట్టి సమాధానము
లు పనికిరావు. అదియట్లుండనిమ్ము. నిన్నొకటిరెండు మాటలడిగెద. నరగ మ
త్తరనిచ్చెదవా?

రాము — అట్లుమిచ్చెదను.

పరశు — మంచిది. — పరాక్రమమునుగూర్చి నీకేమి యభిప్రాయము?

రాము — త్రిభువననాతీతమని నాభావము.

పరశు — కీరవిహారములపట్ల నాకీర్తినిగుఱిచి నితలంజేమి?

రాము — నీయంతటి కీరచూడమణి గడచిన కాలమువలేదు. రాగలకాలమునఁ గూడ యంతటివాడవతరింపఁదని నానిశ్చయము.

పరశు — నీవంటిరాజకుమారులకుఁ గీర్తికన్న నపేక్షణీయమేమున్నది?

రాము — దిగంతవిశ్రాంతమగు నాచంద్రార్కకీర్తి నాకాకాదెన్నరితైన నపేక్షణీయమే. అందులో సందేహమేమున్నది?

పరశు — నీకిప్పుడు గొప్పకీర్తి రానున్న నీవు వలదనిచెప్పుదువా?

రాము — ధర్మవృత్తికిఁగముగానున్న నిస్సందేహముగా వలదనను.

పరశు — నేనేమైనఁజెప్పిన నామాట నీవుబాటించువా?

రాము — నాగురులగు నీవశిష్టవిశ్వామిత్రులయానతి యెట్లట్లు కిరసానహించెదను.

పరశు — అట్లయిన నేనొక్కటి చెప్పెద గ్రహింపుము. నాపరాక్రమాదులను గుఱిచి నీవే చెప్పితినికదా? అట్టివాతో నీవిప్పుడు ద్వంద్వరణంబొనరించి గెలిచితివేని యాజగంబున నీకపారకీర్తి గలుగును. రాజలోకమునకుఁ జిర కాలమునుండి తలస్థించిన పరాధున్లకమును బాపితినిని తరతరములవాదను నిన్ను మఱువక కొనియాడుచుండును. నమస్తవిశ్వంశరానిలయమునఁ గల ప్రజాకొంటులు నిన్ను మిక్కిలి గౌరవముతోఁ గంభావించురు. కీర్తి యతియించిన కొలదిని నీచేయఁదలంచు మహాకార్యములు ముఱవసాధ్యము లగుచుండును. కావునఁ జక్కఁగా యోజించుకొని రణమొనరింప నిశ్చయించుకొనుము.

రాము — దేవా! యితరస్థలముల నితరసందర్భముల నితరులతో నాకు రణమాచరణీయమైనఁ గావచ్చునుగాని నీతోఁబోరుట మాత్రము పవలము ధర్మవిరుద్ధమని నాకుఁ వోచుచున్నది. కీర్తి యెంత యభ్యర్థనీయమైనదయినను ధర్మ

ము నుల్లంఘింపరాదు. ధర్మకార్యాచరణమునఁ గీర్తిపచ్చినను నాకున్నను హృదయమునకు మాత్రము నిష్కలమనందము గలుగును. ధర్మబాహ్యములగు కార్యములచరించి యెట్లో తాత్కాలికమగు యశస్సు సుపాదింపఁగలిగిన నాయశస్సు సత్త్వమయినదిగ నుండఁజాలను. అది పీరునకపేక్షణీయమునుగాదు. దాన నానందమునులేదు. యశోధర్మములలో ధర్మమేనాకుఁ బ్రధానము. నేనుధర్మమునకు లోబడెదను. మానంశమునందలి యిత్వోక్తు హరిశ్చంద్రమాంధాత్యరేఘుదిలీపాదిమహారాజన్యచంద్రులందఱును బ్రాహ్మణులను గురువులనియు దేవతలనియుఁజూచియా రాధించుచుండిరి. అట్టివో నేని హృదు సంగ్రామమొనరించి సరమపవిత్రమైన సూర్యనంశమునకుఁగళంకముఁ గూర్పఁజాలరని నీకు నమస్కరించి విన్నవించుకొనుచున్నాను.

హరి: — రామా! నీధర్మబోధసంతయు వినుటకుఁ జాలఁవాగుగనున్నది. “విన్వేద మనచ్చి రణమడుగు నెచ్చడు చేతుల తీటువో బోరాడగల్గు?” ననియుండును గాని పీరుఁడెచ్చడు నీవలె నిరుత్సాహముతో నుండఁడు. చూడఁజూడ నీహృదయమున భయభ్రాంతులే యున్నవి కాని పీరుతాత్రములణుమాత్రమైన లేవు. శత్రువును జూచి భయపడువాఁడు క్షత్రియుఁడే కాఁజాలఁడు. నీవెంతయాలోచించినను నాతోయుద్ధము మాత్రమనివార్యము. ఎట్లునుండ ప్సని యాసమునకుఁయి నీవుభయపడి వెనుదీయుటకన్న ధైర్యమున నన్నెదిరి నిలుచుటయే నీకు శ్రేయస్కరము. నీవు భయపడి యెన్నినమస్కారముఁగఱచిన నెన్నియుపచారములుచేసినను నేను మఱిపోవువాడఁగాను. సమస్కారముతో నన్నునదలించు కొనఁజాలవు.

రాము — విధేయతాసంపన్నమైన నాహృదయమును దేవత కొండొకతెఱంగున నర్థముచేసికొన్నందులకయి నాకుమిక్కిలి చింతయగుచున్నది. నీతో యుద్ధము ధర్మయుక్తమని నాకుఁ దోచినందున నీకు నమస్కరించి విన్నవించితి నే కాని నీవు నన్నేమేనిఁ జేయుదువని భయము నాకులేదు. పదంతినలన జనుచుకొనఁగా వినుటయేకాని భయమనునది నాతోఁగలుగఁగా నేనెప్పు డెఱుంగను. నేను నీతోరణము చేయుటకే నిశ్చయించుకొంటి నేని నేనక్కార్యముఁ బక్కఁగా నిర్వర్తించి నీమెప్పునొందఁగలనో లేనో నాహృదయమే యెఱుంగును. నీమోశింప కఠినముగఁ బట్టినను నేనన్యథా భా

వింశతి. దేవా! యీ విషయమున నాచునప్పునగల యభిప్రాయమును
శ్రవించుకొనెద.

మ॥ మునిపుత్రుండవు బ్రాహ్మణుండవు తపః + పూజ్యుండవా! పెజనా
ద్వనయాపుండవు పెద్దకాలమును వీ + రశ్రేష్ఠుడనా బేరుని
ల్పినధీరుండవు నేడువృద్ధువు రణ + క్లేశంబునీ కేల? పం
దనముక జేసెదగోపముక విడిచి శాం + తంబూనుమా! భార్గవా!

పరశు — ఇప్పుడిప్పుడు నీగుణము బయల్పడుచున్నది. పైఁజూచుటకేమా నీమా
టలయందు వినయము గనబడుచున్నదేకాని లో సంతోషము చెంతెనము
న్నది. నీనమటలో నాతో మాక్కొన ధైర్యమేగాను. నన్ను విూఱగలవని
కూడ నూచించుచున్నావు. ఓయిపిడుగా! నీగర్వమెంతవఱకు బోయియు
న్నది. పైన నాకు బృథ్వీదేవని యొకపేరుదెచ్చి పెట్టియున్నావు.

మ॥ పరశుస్సాక్షకతోరధారలను బ + ర్వకజేసి దుర్మాంతసం
గరరంగంబున నేను నీతనుపువ్ర + క్కల్వనకల్లుకజేసి లో
పరసస్ఫూర్తివెలుంగువేళలను నీ + బాల్యంబు నావృక్షతా
భరమేపాటివో వీరుల్లెను నుతిం + పంగా వినుకలోకముల్.

అహో! కడకంతకు నచ్చిపోది.

తే॥గీ॥ తలిరులనుజోలె నృపకోట్ల + తలలుగిట్ల
ధీరుడనిపేరుగనిన నక + దెలియలేక
ముదుకడనిపల్కెదే! వింటి + నోటు కాకి
పిల్ల యెఱుంగు నె? యోత్రా వృషేండ్లికొడుక!

అహో! నన్నున్నదియు బ్రాహ్మణుడనియు నందుననయధమునేయఁజూచునందుఁ
బలుకుచుంటిగా? బ్రాహ్మణులు మీరాజుంబులకంటె చురుకగఁ గనబడుచు
న్నారా! ఒకతెలుంగని శివమా! రాజులకును విప్రులకునుగల తారతమ్యమునీ
లోకములన్నియు నెఱుంగును. ఈవిశ్వామిత్రుడు రాజ్యసంపన్నుడందుఁజ్చి
తొలుత నీకులగురుండీవసేష్ఠునితో విరోధించి యెన్నిచూరులు భంగమునొందె

నో యోజించుకొనుము. గాధేయని యస్త్రములన్నింటిని వసిష్ఠుని బ్రహ్మ
దండ మొక్కటియే పాటమ్రుంగెను. విశ్వామిత్రుఁడెప్పుడు బ్రహ్మగియై
యుండియు వసిష్ఠునితోఁ దులఁదూగఁజాలఁడు. బ్రహ్మబలరాజబలముల తా
రతన్య మెఱిఁగింప నిలిచియున్నారన వసిష్ఠవిశ్వామిత్రులిరువురును నీకన్నుల
యెదుటనే నిలిచి యున్నారు చూడుము. సప్తసముద్రోదకముల నాపొళ
నముగాఁదీసికొని వింధ్యపర్వతము గర్వము సర్వముఁబాసిన యగస్త్యుఁడు
బ్రాహ్మణుఁడేయని యెఱుంగుము. ఇట్టి తపోధనచక్రవర్తులెందఱేని గల
రు. ఇప్పుడు నీతో నిన్నిమాటలేటికి? నిన్ను నేను విడుచువాఁడఁగాను.
ఒకవేళ నీవు నిలువక వెన్నుజూపినను నిన్నుఁ బోషియక పొదివి పట్టెదను.
[అష్టగించుచున్నాఁడు.]

రాము—[స్వగతము] అయ్యో! యేమిచేయుదును? ఇతనితో వైరమును యుద్ధమును
దప్పవని తోచుచున్నది. [వసిష్ఠునిజేరి]

మ॥ ప్రళయాగ్నిఁ బలెబ్బిట్టుచుండుచునునా + వైవచ్చి యభార్గవుం
డలఘుప్రాభవుఁడెంతవేడినను నుం + తైవగృహజూడఁడె
ట్టులనేసీతని శాంతుఁడేసి బహుళా + టోపంబుదగ్గించి నా
కిలలో బ్రాహ్మణవైరదుష్కృతము రా + నీకుండఁగాపాడవే!

మహాత్మా! యితని బాహుబల విక్రమములకై జంకుటలేదుకాని బ్రాహ్మణునిపై నె
ట్లు శరప్రయోగమొనరింపవలెనని కొంకుచున్నాను. ఈసందిగ్ధావస్థలో నీయ
మూల్యాభిప్రాయమునొసఁగి నన్నొకదరిఁజేర్చుము.

ససి—రామచంద్రా! దీనికింత విచారమేటికి? నీవై భార్గవునిపైకేగిరణమునకురమ్మ
ని పిలువలేదుకదా! మతీయతఁడైవచ్చి నిన్నుఁడొందరపెట్టుచున్నాఁడు. కా
వున నతనియానతిచొప్పున నీవు రణమునకుఁ దొరకొనుట ధర్మవిరుద్ధము
కాఁజాలదు. ఇంతకతఁడు గోరునది తనచేసున్న వైష్ణవశరాసనమెక్కిడుమని
యేకదా? నీవు సంశయింపవలసినదేమున్నది?

రాము—శరాసనము నెక్కిడుటలో నాకు సందేహింపవలసినది లేదుకాని నేనావి
ల్లెక్కువెట్టి శరసంధానముఁ గావించితి నేని యది యూహక యుపసంహరింపఁ
బడదు. నేనప్పుడీమహాత్మునిపై దానిఁ బ్రయోగింపవలసినద్యును. అంగుక్షే

నాడెందము కొందలమందుచున్నది.

పసి—దానికై నీకేలవిచారము? నీవు బాణమును సంధించినతోడనే భార్యవుండే యందులకుఁ బరిహారముఁ జెప్పికొనును. అతఁడు కోరినపనిని జేయుట నీకుధ ర్మము. అవ్వలి విషయము నీకేటికి? అశని యిష్టము.

నాము—అట్లయిన ధనువు మోపెట్టి పుకరమునితోఁ బ్రతిఘటించి నిలువనచ్చు నందువా?

పసి—ఎట్టిసంశయమును లేక. అయిన రామా! నీవామహాత్ముని యెడ నహమాత్ర మైన నవిధేయతఁ జూపఁగూడదునుమా!

రాము—విషయముతోడనే వర్తించి మీకు సంతోషముఁగూర్చెద. (పుకరమునిఁ జేరి.) దేవా! యెంతదూరమాలోచించినను నీతోయుద్ధము చేయఁదగ్గదిగా నా మఁదోపలేదు. నీవునభిలషింపఁదగినదికాదు. ఇందుఁగలవ్యత్యాసమును నీవుగ్రహించియుండకపోవు. నీవత్సున్నతనంశసంధవుడవు. నేను రాజమాత్రుడను. నీవు ఐయోవృద్ధుడవు. నేను బాలుడు. నీవు నిరుపమజ్ఞానధురంధరుడవు. నేనకృతబుద్ధిని. ఇంక నీపార్శ్వమును బ్రహ్మాండ్రాదుల మించినది. లోకసం త్రాసకరపరాక్రమయుక్తలగు కార్తవీర్యార్జునాదివీరమాదామణుల ననేకులగెల్చి జగంబున నజరామరమైన కీర్తినిసంపాదించితివి. నేను తాటకయను నొకదానవినిగూర్చి మారీదనుబాహులను మాత్రమోడించితిని. నీమహావిక్రమము ముందఱ నాపరాక్రమము శతాంశముగాగు సహస్రాంశమైనఁ గాఁజాలదు. నీవు వీరాతివీరుండనని భువనములఁ జరకాలము కీర్తినొందినవాడవు. నాపేరు రాముడని యింకను నలుపుచైన నెఱుంగరు. నీవు జగంబునఁజేయనిలిన పనులన్నియు నిర్వహించి యనేకవీరవిక్రమవిహారములొనరించి మత్తేగమునలె నుదారవృత్తితో మెలంగి కృతకృత్యుడవైన మహానుభావుడవు. నేను జీ వితము నిష్కడిప్పుడు ప్రారంభించువాడను. అట్టిగో జగద్విక్రాంతయశోధ న్యుడవైన నీవు జగంబున నింకను జేసినవిల్పకొనని నన్ను గెలిచినను నీకీర్తి యెక్కువకాఁజాలదు. ఎట్లునూచినను మనశిరువురమును సమత్వములేదు. హస్తీమకాంతరమేకలదు. కావున గోదేవా!

తేగీ! పద్మజనికన్నఁ బార్వతీ + భక్తకన్నఁ
బ్రాభనంబున నెక్కుడు + వాడవగుటఁ

తృస్సదుపదారవిందవం + దనమొనర్చి ప్రార్థనమొనర్చు; రణకాంక్ష + వదలుమయ్య!

పరశు — ఇదియో నీగురుండు వసిష్ఠుండింతనేపును నీకు బోధించినది? నీయుపచారములతోఁ బనిలేదని నేను పలుమారు చెప్పితిని. నీవిట్టిపెట్టికివాడవని నేను తలంచియుండలేదు. నీకును నాకును నిక్కముగ సమత్వములేదు. అయిన నీయుద్ధములో నాకుఁగొండొక యుద్ధేశమేకలదు. దానితో నిప్పుజేటికి? నీవెన్నివిధముల భక్తులుచూపినను నేను వదలను. ఒక్క నిమిషమైన వ్యవధిసొసంగను. ఈదినము భార్గవరాముఁడో దశరథరాముఁడో యిరువురలోనొక్కఁడే వీరుఁడనిపించుకొనవలయును. రమ్ము.

రాము — అయ్యా! సాధ్యమగునంతకు నీతో వినయమున విన్నవించుకొంటిని. నీ మానసము తిరుగకున్నది. నేనేమి చేయుదును? నాకును దుర్వాసభుజాటోపము గలదు. నీధనువు నెక్కిడుట నాకొకపుల్లను వంచుట వంటిదగును. యుద్ధమునఁ గలకాలము జయమొక్కరిప్రక్కనే యుండదు. అది చేతులుమార్చి కొనుచుండును. నీవు చిరకాలము గన్వపడి జగంబున వీరుఁడనియేకాదు. వీరులలోఁ బూర్వాభిగణ్యుఁడవని పేరుఁగాంచినవాడవు. నీపేరనకు భంగము రానీయఁగూడదని నేనింత దూరమొగ్గిచెప్పకొంటిని. నీదివ్యచిత్తము యుద్ధమునే కోరుపక్షమున నేను సిద్ధముగ నేయున్నాను. ఏదీ నీవింతసేపటినుండి యనుచుండిన యాయుద్ధమెట్టిదో చూపుము. నేను చూచెద. ముందుపార్శ్వంభింపుము.

పరశు — నీమాటలు మేరమీటుచున్నవి. అట్లయిన నిన్నుఁజూచి నేనేగయకడి దూరమున నొదిగియుండవలసినది కాఁబోలు అహ! యేమిసీగవ్వము.

ఉ॥ కూరల నెల్లవ్రక్కలుగఁ + గోసెడుపాచకునట్లు పూర్వము
రీర్షిమణాళులకొ సమర + వీధినిగూల్చి కళేబరంబు లిం
పారఁగభూమినుండి దివి + యంతకుమెట్లుగఁబేర్చి స్వర్గముకొ
జేరఁగ నాదుపూర్వులను + జెచ్చెరఁబంపితి లోకమెన్నఁగకొ.

ఇరువురియొక్క మారు సమస్తవిశ్వంధరాభారణాదేయులగు మూర్ధాభిషి క్తసంఘముల

నులుమాడి తచ్చిరంబులఁ బాదిగానిడి కశేబరంబుల సోపానములుగా నమరించి నాపితరుల స్వర్గమునకుఁబంపిన వీరాశ్రేయఁడ. ఈశ్వరుఁడు భనుర్విద్య నేర్పునప్పుడు పుమారుఁడు నాతో మాహ్మోని నిలువలేక యోడె. అప్పుడు నాపరాక్రమమునకు సంతసించి యీశ్వరుఁడీశరకువు నాకొసంగెను. వైష్ణవ శాసనమును బరకువును ధరించిన ననుజూచి దేవతలైన వడకుదురు. నా మ్రోఁబడి త్రిమూర్తులైనఁ బ్రతికిపోఁజాలరు. అట్టి నాతో నీనా మాహ్మోనఁగన్తు? అంతయేటికి? నీలో వీరమావంతయైన నుండునేని యిదిగో యీ కార్యము నెఱిఁగిండుము. (క్రిందవైచి) ఎంతకాలము నుండియో మూలఁ బడి నుసిపట్టిన యీశ్వరుని పార్శ్వవిల్లును విలుచుట యొకమగంటిమికాదు. పరశురాముఁడన మాఁచారులవంటివాడనుకొంటివి కాబోలు. కార్యమునకుఁ గడంగుము.

రాము—పరశురాముఁడన లోకాతీతమహాబలశౌర్యములుగల యోధాశ్రేయఃపక్విన క్తియనియే నాతలంపు. నీవు పెక్కురు రాజన్యులఁ జంపి వీరవిహారములొన రించినమాటయు నిశ్చయమేయగును. అయిన నిష్పడామాటలతో నేమి? నీ పరాక్రమాదులు నాకు భయముఁ గలిగింపఁజాలవు.

క॥ ఒకపరశురాముఁడేటికి?

సకలజగత్త్రయము పైకిఁ ♦ జనుదెంచునుగా
కొకతృటి దశరథరాముఁడు
వికలంబుగఁజేయనోవు; ♦ వెఱవఁడుదేవా!.

ఇకమాటలతోఁబనిలేదు. కార్యమునకువచ్చుచున్నాను.

[అనివిష్ణులైకొని పరశురామునిఁజూచి]

మ॥ కరిరాజంబు మృణాళముఁగరమునకొ ♦ గైకొన్నచందంబునకొ
గరమందుఁగ్రహించియెక్కిడితి నీ ♦ కంజాక్షుచాపంబు;భీ
కరబాణంబునుగూర్చియూడ్చితినమోఁఁఘంబయ్య! నాబాణముల్
కరుణఁజూపిన నీపదంబులుతెగఁ ♦ గానేతు నోభార్గవా!

నీకోరికప్రకారము వైష్ణవశాసనమునుబట్టి గుణసంధానంబు గావించితి. నాబాణము

కొఱుము. అనునతింతువేని దీనినీపాదములపైఁ బడపెడ.

పరశు — (చిలునవ్వుతో) రామచంద్రా! నీవీయు త్తమచాపంబు నెక్కిడఁగలవని నేనెఱుంగుదును. నీబాణమమోఘమనియుఁజెలియును. నేనింతదూరము పట్టు బట్టి నిస్సేటికిఁ బరీక్షించితినిో చెప్పెద. కాని ముందుగ నొకవిషయము వినుము.

మ॥ ధరసర్వస్వము నేనుకశ్యపునకుఁ + దానంబుగావింప రా
తిరిభూమిఁదిరుగాడకంచతఁడు పాఠ్య + ధించెఁ; మహేంద్రదావనీ
ధరముఁజేరుదురేలఁ గావునను మ + త్పాదంబులఁమాని నీ
శరముఁనాదుతపోబలంబుఁగొనఁగాఁశాసింపుమా! యీయెడఁ.

నాయెడ నీకుఁగలగౌరవమునకుఁ దార్కాణగా నామాటవిని నాతపోబలమునుమా
త్రము నీవుఁకొనుము.

రాము — అన్యము నీయాజ్ఞకు విధేయుడనయ్యెద.

మ॥ ననుజాపంబునఁగూర్చితీఘనుని పాఠ్య + ణంబిష్టనాకీయతే
వని చింతింపకితండుబ్రాహ్మణుఁడు పు + ణ్యాత్ముండు దేవద్రవం
బునకుఁబూజ్యఁడు గానఁగోసమఖిలం + బుఁవీడి కాదుణ్యముఁ
గొని యివ్వీరుతపోబలంబులను గై + కొమ్మా! శరశ్రేష్ఠమా!.

దేవా! శరము నుపసంహరించితిని.

పరశు — ఈదారబుద్ధితోఁ బ్రవర్తించితివి. చాలసంతసించితిని. రామా! నీవిక్రమ
మును ధనుర్వేదమున నీకుఁగల పాండిత్యమును నాకబ్బురమును గలిగించినవి.
నేనిచ్చటికివచ్చుటలో నాకుఁగల యుద్దేశమును చెలిపెదవినుము. లోకము
న ధర్మమునకుఁ జ్యుతియొప్పుడుకలుగు నప్పుడు దుష్టశిక్షణమును శిష్టరక్షణ
మునుబూని మహావిప్లవవనతరించునని తెలియునుకదా? అదికాలమునఁ బుండ
రీకాక్షుండు మహామీనాసతామెత్తి సోమకుని సంహరించెను. పిదపఁగూ
ర్తమై యావిరభవించి యనేకదైత్యుల గీటుడంచి దేవతలనుట్లరించెను. అన్వ
యపరాహన్యసింహానతారములెత్తి హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపుల పొంగడంచెను.

తరువాత నామనుడై యుదయమొంది బలినక్రపర్తి గర్వనిర్వాహణంచొనరించెను. ఇటులైదవతారములయందును దుష్టదానవసంహారము గార్యముఁ గాఁగొని నిర్వర్తించియుండె. ఇంతలో రాజులలోఁ బెక్కురు దుర్వర్తనమునకు దిగి జగత్కీర్ణము గావించుచుండ నేనవతరించి యిరువదియొక్కమారు నృపాలకోటులను సూపుమాపి దౌర్మాన్యమును వారించితిని. నడుమఁ గొంతవ్యవధి లభించినందున రాక్షసులు దవానలముసోకిన యారణ్యకంటక వృక్షములు కొండోకకాలమునకుఁ జివురెత్తినట్లు మఱలనిష్పడు వృద్ధినొంది హింసాపరాయణులై మనులను దేవతలను బాధించుచున్నారు. దానవ సంహారమునకై యిప్పుడు నారాయణుఁడు మఱల నవతరింపవలసియుండినది. నేను విక్రాంతి గొనవలసియుండినది. జనార్దనుని సప్తమావతారమునకై నే నెదురుచూచుచుంటిని. ఇంతలో నీపితృదనివిల్లు విడిచితివనివిని నీవు విష్ణ్వంశసంభూతుఁడవాయని తెలిసికొనఁగోరి యిటువచ్చి నాచేనున్న కౌసమును మోపెట్టుమని నిన్నునిర్బంధించితిని. కాని నీతో యుద్ధమొనరింపవలెననుతలంపున వచ్చినవాడనుగాను. నిన్నుఁ బాఁకుటయే నా కిష్టమైయుండిన విల్లెక్కుపెట్టుమని యింతదూరము నిన్నుఁ దఱిమియడిగియుండను. ఆపనితో నవసరమునులేదు. ఒక్కమృడిగవచ్చి పైబడియుండును. నిన్నుఁ దఱికించుటయే నాముఖ్యోద్దేశము గావున విల్లెక్కిడువఱకు నిన్నుఁ జాలని క్కచ్చి యొనరించితిని. నీవాకోదండము మోపెట్టి చతుర్భుజాంశజుడవగుటను సూఢిసేసితివి. నేనును నారాయణాంశజుడవగుట మనకిరువురకు శ్లేషములేదు. కైరవంతమమున్నేలేదు. ఒక్కవిశేషము. విష్ణునంచుమని చెప్పుటలో నేనెంతయో కఠినముగఁబల్కితిని. ఎత్తిపొడిచితిని. చూటితిని. కాని నీవినుమంతయుఁ దొందరపడక కోపించుకొనక పరమశాంతముతోడను వినయముతోడను వర్తించితివి. నీధనుఃపాండిత్యమునకు నీవినయము మఱింత వస్త్రైచ్చుచున్నది. నీనీడపడికి నేను మిక్కిలిసంతసించియున్నాను. రామచంద్రా! యీ జైష్ఠవళరాసముతో నాకికఁగార్యములేదు. దీనిని నీవుపరిగ్రహించి యుపయోగించుకొనుము. ఈధనువునుధరించి నీవు ప్రకాలములం దలి ధనుర్ధరులలో నత్యుత్తముడవై యలరారుదువుగాక. నీకు సకలకల్యాణములు గలుగుఁగాక.

రామ:—దేవా! నాయొడఁగల యాదరమున నట్లనుచుంటివేకాని నీవుసంతసింపఁ

గిన యోగ్యత నాయొద్ద నిక్కముగలేదు. ఈయధము నెఱుముగా నాకు ని
శాలతపోబలమునిచ్చి లోకమున నాకుధారాశక్తి గలిగింపవచ్చిన నీమహా
దారహృదయము నేనెంతని కొనియాడుదును? నీవాశీర్వదించియిచ్చిన యీ
కాయకొత్తమును గ్రహించి యనవరతము నాప్రాణపదముగఁ జూచుచుం
డెద. దేవా! నీదివ్యదర్శనమున నేనెన్నియోలాభములు వడసితిని. మిక్కిలి
కృతజ్ఞుడ నగుచున్నాను.

దశ—(స్వ) అబ్బ! యిప్పుటికి నాకుఁ బ్రాణము వచ్చుచున్నది.

ఐశి—ఇది మిక్కిలిమదిసము. పద్మనాభుని యనతారమూర్తులగు మీరిరువురు
నొక్కమారు గనబడితిరి. ఇందుధరళతానందాదిబృందారకబృందములక్షైన
దుర్లభుని మీదర్శనము లభించి మేము ధన్యులమైతిమి.

రిశాబ్—మాయానందమునకు మేలేదు.

రాము—దేవా! యాశీర్వదంపుము.

కు:—

సీ॥ సర్వసర్వంసహః ధ్రువక్రమంతయును దు

ర్భిక్షుంబులేకుండః వలయుఁగాకః

తనయులులేరని ధ్రువనటనొందు నపుత్ర

కులకుంబుత్రకులు గః ధ్రువదరుగాకః

ప్రబలదైతేయుల ధ్రువన భంగములేక

సవనంబులేవేళః జరగుఁగాకః

కన్యలు కులశీల ధ్రువగౌరవంబులఁబేరు

సెందుభర్తల గ్రహింః చెదరుగాకః

తే॥గీ॥ వినయధర్మంబులువెలుంగఁ బిన్నవారు

గురుల నెల్లప్పుభక్తితోఁ గొల్లుగాకః

యాయురారోగ్యభోగభాః గృహములుగలిగి

క్షీతినమస్తజనము రహింః చెదరుగాక.

సం — తాతల్యాణము.

త్రందలు నిష్క్రమించుచున్నారు.

గద్య: — ఇతి శ్రీమత్కామేశ్వరీకరుణాకటాక్షపితౌగమా
సానితరసంతాప్తవిరామణచాతుర్విధుని, శతావిధాన
విధానపాఠిని, చుర్రాజకవింశ దుగ్ధాంభోరాసిరాకా
తైరవమిత్ర, శాలంకాయనగోత్రపవిత్ర, వేంక
టరామార్యపుత్ర, కవిసింహవిరుదవిఖ్యా
త, సుకవిరాజశేఖర, రాజశేఖర ప్రణీ
తం శ్రీమద్రామాంజనేయమున
శ్రీతాతల్యాణమును నా
టకమునం
రంకము
య

సంపూర్ణము.

